

**KONAKLAMA ŞİRKETLERİNDE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN
SAĞLADIĞI FİNANSMAN KAYNAKLARININ KULLANIMI:
TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI SEKTÖR
BİLANÇOLARI VE BORSA İSTANBUL'DA İŞLEM GÖREN
KONAKLAMA ŞİRKETLERİNDE BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMRE HİDİR

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TURİZM İŞLETMECİLİĞİ
ANABİLİM DALI**

**MERSİN
AĞUSTOS – 2022**

**KONAKLAMA ŞİRKETLERİNDE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN
SAĞLADIĞI FİNANSMAN KAYNAKLARININ KULLANIMI:
TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI SEKTÖR
BİLANÇOLARI VE BORSA İSTANBUL'DA İŞLEM GÖREN
KONAKLAMA ŞİRKETLERİNDE BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMRE HİDİR

ORCID ID: 0000-0002-0491-6556

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TURİZM İŞLETMECİLİĞİ
ANABİLİM DALI**

Danışman

Prof. Dr. Erdinç KARADENİZ

ORCID ID: 0000-0003-2658-8490

**MERSİN
AĞUSTOS – 2022**

TEŞEKKÜR

Çalışmam süresince yardım ve katkılarını esirgemeyen ve her an desteğini hissettiren değerli danışmanım Prof. Dr. Erdinç Karadeniz'e, maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman eksik etmeyen sevgili aileme, eşime, arkadaşlarıma ve yeni doğan biricik kızım İnci'ye teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLAR DİZİNİ	ix
GRAFİKLER DİZİNİ	x
KISALTMALAR ve SİMGELER	xi
1. GİRİŞ	1
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1. Banka ve Bankacılık Kavramları.	5
2.2. Bankacılık Sektörünün Temel Fonksiyonları ve Faaliyetleri	5
2.3. Bankaların Sınıflandırılması	6
2.4. Dünyada ve Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi	8
2.5. Bankacılık Sektörünün Ekonomiye Katkısı	12
2.6. Bankacılık Sektörünün Sunduğu Finansman Kaynakları	18
2.6.1. Kısa Vadeli Finansman Kaynakları	18
2.6.2. Orta Vadeli Finansman Kaynakları	21
2.6.3. Uzun Vadeli Finansman Kaynakları	22
3. LİTERATÜR	23
3.1. Turizm Sektörü Dışındaki Sektörlere Yönelik Gerçekleştirilen Araştırmalar	23
3.2. Turizm Sektörüne Yönelik Gerçekleştirilen Araştırmalar	34
4. VERİ VE YÖNTEM	43
4.1. Araştırmanın Problemi	43
4.2. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	44
4.3. Araştırmanın Önemi	46
4.4. Araştırma Soruları	47
4.5. Araştırmanın Örneklemi	48
4.6. Veri Kaynakları	51
4.7. Analiz Yöntemi	51
4.8. Sınırlılıklar	54
5. BULGULAR VE TARTIŞMA	55
5.1. Türk Bankacılık Sektörünün 2009 – 2021 Yılları Arasında Türk Konaklama Şirketlerine Sunduğu Kredilerin Analizi	55
5.1.1. Konaklama Şirketlerinin Nakdi ve Gayri Nakdi Kredilerin Kullanım Düzeylerine ve Takibe Düşen Kredilerine İlişkin Bulgular	55
5.1.2. Kamu, Özel ve Ticari ve Katılım Bankalarının Turizm Sektörüne ve Konaklama Şirketlerine Sundukları Kredi Paketlerine Yönelik Bulgular	58
5.2. TCMB Sektör Bilançoları Analizi Neticesinde Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektörüne Yönelik Elde Edilen Bulgular	63
5.2.1. Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektörünün Finansal Riskine Yönelik Bulgular	63
5.2.2. Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektörünün Finansal Yapı ve Banka Kredisi Kullanım Oranlarına İlişkin Bulgular	74
5.3. Borsa İstanbul’da İşlem Gören Konaklama Şirketlerine Yönelik Bulgular	95
5.3.1. Borsa İstanbul’da İşlem Gören Konaklama Şirketlerinin Finansal Yapı ve Banka Kredisi Kullanım Oranlarına İlişkin Bulgular	96

5.3.2. Borsa İstanbul'da İşlem Gören Konaklama Şirketlerinin Banka Kredilerinin Temel Karakteristiklerine İlişkin Bulgular	100
6. SONUÇ ve ÖNERİLER	107
KAYNAKLAR	116
ÖZGEÇMİŞ	126

TABLÖLER DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 2.1. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankaların Dağılımı	11
Tablo 2.2. Yıllar İtibariyle Türk Bankacılık Sektörünün Toplam Aktif Büyüklüğü	14
Tablo 2.3. Yıllar İtibariyle Türk Bankacılık Sektörünün Kredi Büyüklüğü	17
Tablo 4.1. Analiz Kapsamındaki Bankalar	49
Tablo 4.2. TCMB Sektör Bilançolarında Yer Alan Mikro, Küçük, Orta ve Büyük Ölçekli Konaklama Şirket Sayıları	50
Tablo 4.3. Borsa İstanbul Konaklama Şirketleri	50
Tablo 4.4. Finansal Yapı Oranları	53
Tablo 5.1. Konaklama Şirketlerinin Nakdi ve Gayri Nakdi Kredi Kullanım Düzeylerine İlişkin Bulgular	56
Tablo 5.2. Konaklama Şirketlerinin Takibe Düşen Kredilerine İlişkin Bulgular	57
Tablo 5.3. Kamu, Özel ve Ticari ve Katılım Bankalarının Turizm Sektörüne ve Konaklama Şirketlerine Sundukları Kredi Paketlerine Yönelik Bulgular	59
Tablo 5.4. Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektörünün Genel Olarak Finansal Riski	65
Tablo 5.5. Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektöründeki Mikro Ölçekli Konaklama Şirketlerinin Finansal Riski	67
Tablo 5.6. Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektöründeki Küçük Ölçekli Konaklama Şirketlerinin Finansal Riski	69
Tablo 5.7. Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektöründeki Orta Ölçekli Konaklama Şirketlerinin Finansal Riski	71
Tablo 5.8. Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektöründeki Büyük Ölçekli Konaklama Şirketlerinin Finansal Riski	73
Tablo 5.9. Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektöründe Finansal Yapı ve Banka Kredisi Kullanım Oranlarına İlişkin Bulgular	74
Tablo 5.10. Mikro Ölçekli Konaklama Şirketlerinin Finansal Yapı ve Banka Kredisi Kullanım Oranlarına İlişkin Bulgular	78
Tablo 5.11. Küçük Ölçekli Konaklama Şirketlerinin Finansal Yapı ve Banka Kredisi Kullanım Oranlarına İlişkin Bulgular	82
Tablo 5.12. Orta Ölçekli Konaklama Şirketlerinin Finansal Yapı ve Banka Kredisi Kullanım Oranlarına İlişkin Bulgular	86
Tablo 5.13. Büyük Ölçekli Konaklama Şirketlerinin Finansal Yapı ve Banka Kredisi Kullanım Oranlarına İlişkin Bulgular	90
Tablo 5.14. Borsa İstanbul’da İşlem Gören Konaklama Şirketlerinde Finansal Yapı ve Banka Kredisi Kullanım Oran Ortalamalarına İlişkin Bulgular	96
Tablo 5.15. Borsa İstanbul’da İşlem Gören Konaklama Şirketlerinin Banka Kredilerinin Temel Karakteristiklerine İlişkin Bulgular	100

GRAFİKLER DİZİNİ

	Sayfa
Grafik 2.1. Türk Bankacılık Sektörünün Toplam Aktif Büyüklüğünün Gelişimi	16
Grafik 2.2. Türk Bankacılık Sektöründeki Kredi Büyüklüğünün Gelişimi	18

KISALTMALAR ve SİMGELER

Kısaltma/Simge	Tanım
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BİST	Borsa İstanbul
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
MASAK	Mali Suçları Araştırma Kurulu
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TÜFE	Tüketici Fiyat Endeksi
UNWTO	World Tourism Organization

1. GİRİŞ

Tarihsel süreç içerisinde dünyada meydana gelen siyasi, ekonomik ve finansal krizler ile yaşanan salgın hastalıklar ülke ekonomilerini, sektörleri ve şirketleri olumsuz yönde etkilemektedir. Şirketlerin yaşanan kriz süreçlerinde ve sonrasında varlıklarını sürdürülebilir olarak devam ettirebilmeleri doğrultusunda finansal yapılarını devamlı olarak kontrol altında tutarak nihai amaç olan şirket değeri maksimizasyonuna ulaşmak için şekillendirmeleri gerekmektedir (Karadeniz ve Kahiloğulları, 2014:74; Erol, 2010:166). 2019 yılının sonlarına doğru ortaya çıkan Covid-19 salgını, küresel ekonomide arz ve talebi daraltmış, şirket faaliyetlerinin durma noktasına gelmesine ve ekonominin daha durağan bir hale dönüşmesine neden olmuştur (Voyvoda ve Yeldan, 2020:3). Covid - 19'un en çok etkilediği sektörlerin başında gelen turizm sektöründe Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü'ne (UNWTO) göre, 2020 yılının ilk on ayındaki turist sayısının bir önceki yılın aynı dönemine oranla 900 milyon düşüş gösterdiği ve bu düşüşün de etkisiyle turizm sektörünün kaybının 935 milyar dolar olduğu açıklanmıştır. 2021 yılında ise Ocak ve Eylül arası dönemde turist sayısının 2020 yılına göre %20 düşüş gösterdiği ve 2019 yılına göre bu oranın %76 olduğu açıklanmıştır. 2021 yılının turizm gelirleri incelendiğinde ise bu rakamın 700-800 milyar dolar seviyelerinde olabileceği ve 2020 yılına göre nispeten iyi bir gelişme olduğu fakat 2019 yılındaki kayıp tutarı olan 1,7 trilyon doların yarısından daha az olduğu belirtilmiştir. Turizm sektörü gelirlerinin küresel ekonomiye doğrudan katkısı salgın öncesi 3,5 trilyon dolar seviyelerinde gerçekleşirken bu rakam 2021 yılında 1,9 trilyon dolar olarak gerçekleşmiştir (UNWTO, 2021). Bu gelişmeler, turizm sektörünün ne kadar kırılgan olduğunu ve Covid-19 sürecinin dünya genelinde turizm sektörüne olan olumsuz etkilerini göstermektedir.

Bir ekonomik sistemin sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi için finansal sistemin varlığına ihtiyaç duyulmaktadır (Akyıldız, 2019:2). Bir ekonomi içerisinde fon arz ve talep edenler, fon arz ve talep edenler arasındaki fon transferini düzenleme görevini üstlenen finansal aracı kurumlar, fon transferini sağlayan araç ve gereçler ve finansal fon akışının düzenlenmesini sağlayan hukuki ve idari kuralların bir araya gelerek oluşturduğu yapıya finansal sistem adı verilmektedir (Aydın ve diğ., 2015:46). Finansal sistemin gün geçtikçe daha karmaşık bir hale gelmesiyle birlikte, genellikle kısa vadeli fon arz ve talebinin karşılaştığı para piyasalarının önemli aktörü olan bankalar ön plana çıkmaktadır (Akyıldız, 2019:3; Karadeniz ve diğ., 2015:58). Ülke ekonomilerinin gelişiminde önemli bir işlev üstlenen bankalar, fon fazlası olan birimlerden genellikle kısa vadeli olarak topladıkları mevduat ve fonları, fon ihtiyacı olan gerçek veya tüzel kişilere kısa, orta ve uzun vadelere yayarak kredi olarak veren kuruluşlar olarak tanımlanmaktadır (Yetiz, 2016:107).

Bankalar, şirketlere temel finansman kaynağı sağlayan önemli kuruluşların başında gelmektedir. Küresel piyasalarda alım ve satım göz önünde bulundurulduğunda alacaklı ve borçlu kişilerin belirli ilke ve kurallara bağlı bir sisteme dayanmadan işlemlerini güven içerisinde yapması mümkün görülmemektedir (Tuğcu ve Erdem, 2018:4). Bu yönüyle geçmişten günümüze kadar önemli bir yere sahip olan bankalar, şirketlerin yatırım ve işletme döneminde ihtiyaç duydukları krediler konusunda da önemli bir finansman kaynağı konumundadırlar. Dolayısıyla şirketlerin üretim ihtiyaçlarını ve maliyetlerini karşılayabilmesi adına bankalar önemli bir finansman sağlayıcı olarak ön plana çıkmaktadır (Karadeniz ve diğ., 2015:59). Bu bağlamda bankacılık sektörü, ekonomik büyümeye doğrudan etki eden önemli finansal kurumların başında gelmektedir. Ayrıca bankacılık sistemi, ekonominin yeniden yapılanma sürecine girmesinde ve uzun vadeli makroekonomik istikrarın sağlanmasına aracılık etmektedir (Turgut ve Ertay, 2016:115). Bu yönüyle bankacılık sektörünün ekonomiye en önemli katkılarından birisi büyümeyi finanse etmesi olarak kabul edilmektedir. Diğer bir ifadeyle fon fazlası olanlardan topladığı fonları, fon gereksinimi olanlara kredi olarak kullanarak yatırımların ve tüketimlerin finanse edilmesini ve ekonomik faaliyetlerin sürdürülmesine olanak sağlamaktadır. Bankalar, bir taraftan ekonomik faaliyetlerin finansmanını sağlarken bir taraftan ise yeni ürün ve hizmet anlayışı ile hareket ederek finansal sistemin gelişmesine katkı yapmaktadır (Kartal, 2018:7).

Finansal sistemde önemli bir konumda olan bankacılık sektörü, fonlamış olduğu reel sektörün daha rekabetçi bir hale bürünmesini ve gelişmesini doğrudan etkilemektedir (Turgut ve Ertay, 2016:115; Kartal, 2018:5). Bu yönüyle bankacılık sektörü özellikle turizm sektöründe faaliyet gösteren şirketleri de doğrudan etkilemektedir. Turizm şirketleri, talebin sürekli olarak değiştiği turizm sektöründe yaşamış oldukları finansal gereksinimlerin önemli bir kısmını bankacılık sisteminin sunduğu finansman kaynaklarından yararlanarak çözmeye çalışmaktadır. Bu yönüyle bankacılık sistemi turizm sektöründeki sabit sermaye ve işletme sermayesi yatırımlarının finansmanını sağlayarak sektördeki şirketlerin büyümesine önemli katkı sağlamaktadır. Bankalar ayrıca şirketlerin sunduğu ürün ve hizmetleri tüketen hane halkı için de önemli bir finansman kaynağıdır. Turistlerin seyahat planlamalarını gerçekleştirme aşamasında bankalar yaz mevsimine özel sundukları seyahat veya tatil kredileri ile turizm sektörünün talep yönünün desteklenmesine yine önemli bir katkı sağlamaktadır. Bankalar bu sayede dar gelirli insanları turizme teşvik etmesiyle ön plana çıkmaktadır. Turizm sektöründe faaliyet gösteren şirketlere önemli bir finansman kaynağı sağlayan bankalar, yatırım ve işletme aşamalarında sermaye yetersizliği içinde olan ve sabit giderlerin yüksek olduğu konaklama şirketleri için de önemli bir finansman kaynağı sunmaktadır.

Günümüzde önemli bir yere sahip olan turizm, genel olarak insanların günlük olarak yapmış oldukları faaliyetlerinin dışında bir amaç doğrultusunda yaşam alanlarından uzakta bir

yerlere seyahat etmelerini kapsamaktadır (Murphy, 1985:3; Smith, 1988:180). Özellikle Covid-19 salgınına kadarki süreçte önemli ölçüde büyümeye devam eden turizm sektörü, birçok insana istihdam olanağı tanınması, ülke ekonomilerine yabancı para girişi sağlayarak gelir artırıcı bir etkiye sahip olması ve insanlara sunulan bir hizmet anlayışla ön plana çıkmaktadır (Küçükaltan ve Eskin, 2008:159; Karadeniz, 2012:310). Dünya genelinde ülkelerin yaşamış olduğu ekonomik sıkıntıları, sağladığı yabancı para girişi ile önemli ölçüde gideren turizm sektörü bu yönüyle kurtarıcı bir rol üstlenmektedir (Kandır ve diğ., 2008:212; Karadeniz ve diğ., 2015:59). Turizm sektörü içerisinde yer alan konaklama şirketleri hem yatırım aşamalarında sabit varlık ağırlıklı yatırımlar, hem de işletme aşamasında yenileme, genişleme ve modernizasyon yatırımlarını gerçekleştirme durumunun olduğu sabit sermaye ağırlıklı şirketlerdir (Günlük ve Çeken, 2012:131; Met ve diğ., 2013:265; Karadeniz ve diğ., 2015:59). Konaklama alt sektöründe yaşanan mevsimsel dalgalanmanın ve iş gücü devir hızının yüksek olması, gider ve maliyet kalemlerinin artarak kontrolünün zor bir hal alması ve risk ile krizlere karşı kırılgan olunması konaklama şirketlerinin finansal kaynak ihtiyacının artmasına neden olmaktadır (Koşan ve Karadeniz, 2014:76; Karadeniz ve diğ., 2018:303). Konaklama şirketlerinin varlık yapısı incelendiğinde şirketlerin aktif yapısının %90'a yakınının duran varlıklardan oluşması, şirketlerin yatırım ve işletme aşamalarında devamlı sermayeye gereksinim duymasına neden olmaktadır. Konaklama yatırımlarında sabit sermayeyi oluşturan varlıkların değerinin yüksek ve yatırım dönüşünün uzun süreli olması, ayrıca öz sermaye yetersizliği şirketlerin yatırımlarda uzun vadeli finansman kaynaklarına yönelmesine sebep olmaktadır (Küçükaltan ve Eskin, 2008:161).

Konaklama şirketlerinin işletme aşamasında yaşamış oldukları finansal sorunlar ise personel, hammadde ve enerji giderleri ile vergi oranlarının yüksekliği, faiz oranları ve döviz kurlarındaki dalgalanmalar, talep esnekliği, işletme sermayesi yetersizliği, sürdürülebilir nakit akışı sağlanamaması ve kâr marjı düşüklüğü şeklinde sıralanabilir. Bununla birlikte işletme aşamasında değişen tüketici istek ve ihtiyaçları doğrultusunda gerçekleştirilen yenileme, genişleme ve modernizasyon yatırımları da konaklama şirketleri açısından zorunluluk göstermektedir. Bu sebeple konaklama şirketlerinde yatırım aşamasında uzun vadeli finansman kaynaklarına, işletme aşamasında da kısa, orta ve uzun vadeli finansman kaynaklarına ihtiyaç artmaktadır (Karadeniz ve diğ., 2015:59; Karadeniz ve diğ., 2018:303). Konaklama şirketleri, yatırım ve işletme aşamalarında yaşamış oldukları finansman gereksinimlerini giderebilmek için devlet teşviklerinden ve bankaların sunmuş olduğu finansman kaynaklarından yararlanmaya çalışmaktadırlar (Karadeniz ve diğ., 2015:59).

Bu araştırmada iki temel amaç belirlenmiştir. Araştırmanın birinci amacı, Türk bankacılık sektörünün konaklama şirketlerine sunduğu finansman kaynaklarının tür, vade ve maliyet açısından belirlenmesidir. İkinci amaç ise sunulan finansman kaynaklarının konaklama

şirketleri açısından kullanım düzeyinin belirlenmesidir. Bu bağlamda araştırmada öncelikle Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren ticari ve katılım bankalarının konaklama şirketlerine yatırım ve işletme aşamasında sunduğu nakdi ve gayri nakdi kredilerin tür, vade, maliyet ve diğer koşullar bağlamında özellikleri belirlenmeye çalışılmaktadır. Bununla birlikte Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ile Türkiye Bankalar Birliği'nin (TBB) sunduğu veriler üzerinden konaklama şirketlerine sunulan finansman kaynaklarının yıllar içerisinde gelişimi saptanmaya çalışılmaktadır. Araştırmada ayrıca Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın (TCMB) yayımladığı konaklama hizmetleri alt sektörünün 2009-2020 yılları arasındaki sektör bilançoları üzerinde genel ve ölçek temelinde banka kredisi kullanım düzeyi yüzde ve oran hesaplamalarıyla değerlendirilmektedir. Yine Borsa İstanbul Lokantalar ve Oteller Sektöründe pay senetleri işlem gören konaklama şirketlerinin 2009-2021 yılları arasındaki finansal tabloları üzerinde oran ve yüzde hesaplamaları ve faaliyet raporları ile finansal tablo dipnotları üzerinde içerik analizi gerçekleştirilerek bankacılık sektöründen sağlanan finansman kaynaklarının düzeyi, vadesi, para birimi ve maliyetleri analiz edilmektedir. Araştırmada son olarak Covid - 19 salgını sonrasında konaklama şirketlerinin bankacılık sektöründen elde ettiği finansman kaynaklarının düzeyi ve koşullarında bir değişiklik olup olmadığı da değerlendirilmektedir.

Araştırma belirlenen amaçlar doğrultusunda altı kısımdan oluşmaktadır. İkinci kısımda banka ve bankacılık sektörü ile ilgili teorik bilgiler sunulmaktadır. Üçüncü kısımda konuyla ilgili olarak daha önce gerçekleştirilen araştırmalar özetlenmektedir. Dördüncü kısımda araştırmada kullanılan veri kaynakları ve analiz yöntemi açıklanmaktadır. Beşinci kısımda gerçekleştirilen analiz neticeleri bulgular başlığı altında sunulmaktadır. Araştırmanın son bölümünde genel bir değerlendirme ile sektördeki uygulamacılara ve gelecek araştırmalar bağlamında öneriler sunulmaktadır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, bankacılık sistemi ile alakalı genel bilgiler sunulmaya çalışılmaktadır. Bu kapsamda öncelikle banka ve bankacılık kavramları ile bankacılık sektörünün temel fonksiyonları ile bankaların sınıflandırılması hakkında bilgiler açıklanmaya çalışılmaktadır. Daha sonra bankacılığın Dünya'daki ve Türkiye'deki tarihsel gelişimi, banka türleri, bankaların ekonomiye katkıları ve bankacılık sektörünün sunduğu finansman kaynakları hakkında bilgiler sunulmaktadır.

2.1. Banka ve Bankacılık Kavramları

Banka, kelime kökü olarak İtalyanca'daki "banco" kelimesinden Türkçe'ye geçtiği bilinmektedir. İtalyanca'da masa, sıra ve tezgâh anlamına gelen bu kelime, Türkçe'ye "banka" sözcüğü olarak evrilmiş ve tüm dünyada genel kabul görmüş olan "fon sağlayan kuruluşlar" anlamını taşımaktadır (Ayanoglu, 2013:3; Koç, 2019:18). Bankacılık faaliyetleri açısından bir genel tanım yapılacak olursa bankalar, fon fazlası olanlardan (fon arz edenler) toplanan mevduat ve fonları, bu fonlara gereksinim duyan (fon talep edenler) gerçek, tüzel ve devlete kredi adı altında sunan kuruluşlar olarak tanımlanmaktadır (Yetiz, 2016:107).

Bankacılık ise, bankaların "mevduat toplama ve bunun dağıtımını gerçekleştirilmesi" olarak tanımlanmaktadır (Kartal, 2018:8). Bankalar gerçek kişilere, kurum ve kuruluşlara ve devletlere temel finansman kaynağı sağlayan önemli kuruluşların başında gelmektedir. Bu bağlamda bankaların, finansal sistemin temel amacı olan fon fazlası ve fon ihtiyacı olan birimleri ortak bir noktada buluşturarak ülke ekonomileri için büyük bir görevi yerine getirdiği söylenebilir. Küresel piyasalarda alım ve satım göz önünde bulundurulduğunda alacaklı ve borçlu kişilerin belirli ilke ve kurallara bağlı bir sisteme dayanmadan işlemlerini güven içerisinde yapması mümkün görülmemektedir (Tuğcu ve Erdem, 2018:4). Bu yönüyle geçmişten günümüze önemli bir yere sahip olan bankalar, gerçek kişi, kurum ve kuruluşların ihtiyaç duydukları kaynaklar konusunda da önemli bir finansman olanağı sağlamaktadır. Dolayısıyla bankacılık sektörü, ekonomik büyümenin etkin bir şekilde gerçekleşmesine aracılık eden önemli bir sektör konumundadır (Yetiz, 2016:107).

2.2. Bankacılık Sektörünün Temel Fonksiyonları ve Faaliyetleri

Bankacılık sektörünün bir ekonomik sistem içerisinde genel olarak yerine getirdiği temel fonksiyonlar ve faaliyetler şu şekilde sıralanabilir (Akyol, 2005:15; Benligiray ve Banar, 2006:3; Ayanoglu, 2013:4; Delikanlı, 2018:28);

- Gerçek kişilerin mevduatlarını toplayarak kendi bünyesinde korumak,
- Para akışlarının bir hesaptan başka hesaplara geçişini sağlamak ve paraların bankadan fiziki olarak çekilmesine aracılık etmek,
- Gerçek kişilerden alınan mevduatların, fon ihtiyacı olan ve talepte bulunan kişi ve kurumlara belirli bir maliyet karşılığında kullanımı için ödünç vermek,
- Gerçek kişi, kurum ve kuruluşlara finansal bilgi akışına aracılık etmek ve bu yönde hizmet sunmak,
- Kaydi paranın yaratılmasına aracılık etmek,
- Atıl halde olan tasarrufların yatırım olarak değer kazanmasına ve ülke ekonomisi yararına etkin bir şekilde kullanılmasına katkıda bulunmak,
- Finansal sistem içerisinde para alım ve satım işlemlerinin gerçekleşmesine olanak sağlamak,
- Gerçek kişilere yaşamlarını kolaylaştıracak ekonomik fırsatlar sunacak hizmetlere aracılık etmek.

Bankacılık sektörünün yukarıda sıralanan temel fonksiyon ve faaliyetleri bankaların türleri, faaliyet alanları ve amaçlarına göre bazen farklılıklar da gösterebilmektedir. Aşağıda Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların tür veya sınıflandırmaları hakkında bilgiler sunulmaktadır.

2.3. Bankaların Sınıflandırılması

Bankacılık sektöründe yer alan bankalar çeşitli türlere ve sınıflandırmalara tabi olmaktadır. Bu bağlamda bankalar; kamu, özel, ticari (mevduat), katılım, kalkınma ve yatırım ve merkez bankaları olarak sınıflandırılmaktadır (Horasan, 2010:22-24; Kartal, 2018:10).

Kamu bankaları, öz kaynağının tamamı devlete ait olan bankalardan oluşmaktadır. Kamu bankalarının genel anlamda kurulma amaçları devletin planladığı ve uygulamaya koymak istediği ekonomik gelişmelere aracılık etmektedir (Karaman, 2021:18). Türkiye’de bu sınıfa giren bankalar; T.C Ziraat Bankası A.Ş., Türkiye Halk Bankası A.Ş., ve Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O’dur (TBB, 2022).

Özel bankalar, öz kaynaklarında devlet katkısı olmayan özel kişi veya kişiler ve kuruluşlar tarafından kurulan bankalardır. Özel bankalar genel olarak mevduat, ticari ve katılım bankası şeklinde kurularak faaliyet göstermektedir (Ayanoğlu, 2013:6). Türkiye’de bu sınıfa giren bankalar ise Akbank T.A.Ş., Anadolubank A.Ş., Fibabanka A.Ş., Şekerbank T.A.Ş., Türk Ekonomi Bankası A.Ş., Türkiye İş Bankası A.Ş., Yapı ve Kredi Bankası A.Ş., Türkiye Garanti Bankası A.Ş., QNB Finansbank A.Ş., Denizbank A.Ş., Odea Bank A.Ş. ve ING Bank A.Ş. olarak söylenebilir (TBB, 2022).

Ticari (mevduat) bankalar, mevduat adı altında fon toplamaya yetkili kılınan bankalardır. Bu bankalar, gerçek ve tüzel kişilerden belirli bir faiz karşılığında toplamış oldukları mevduatları büyük fon havuzu haline getirmekte ve biriken bu fonları yine bir faiz karşılığında kredi olarak girişimcilere ve yatırımcılara geri ödemeleri şartı ile sunan bankalardır (Ayanoğlu, 2013:7). Ticari bankaların temel fonksiyonları mevduat toplamak, kredi yaratmak, kredi işlemleri gerçekleştirmek, çek takas işlemlerini gerçekleştirmek, dış ticaret finansmanını sağlamak ve para transfer işlemlerini gerçekleştirmek olarak sıralanabilir (Tunalı, 2010:70-71; Bağcı, 2013:19). Ticari (mevduat) bankalar, geniş bir kitlenin finansman ihtiyaçlarını karşılanmasında öncülük eden ve bu sebeple çok fazla şube sayısına sahip olan bankalardır (Kuntalp, 2006:15). Türkiye’de bu sınıfa giren bankalar kamu ve özel sermayeli olmak üzere Akbank T.A.Ş., Anadolubank A.Ş., Fibabanka A.Ş., Şekerbank T.A.Ş., Türk Ekonomi Bankası A.Ş., Türkiye İş Bankası A.Ş., Yapı ve Kredi Bankası A.Ş., Türkiye Garanti Bankası A.Ş., QNB Finansbank A.Ş., Denizbank A.Ş., Odea Bank A.Ş., ING Bank A.Ş., HSBC Bank A.Ş., T.C Ziraat Bankası A.Ş., Türkiye Halk Bankası A.Ş ve Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O olarak sıralanabilir (TBB, 2022).

Katılım bankaları ise ticari bankalar ile benzer özellikler taşıyan fakat ticari bankalardaki gibi sabit getirisi olan mevduat yerine faizsiz özel cari hesap ve katılma hesapları adı altında fon toplayan bankalardır (Ayanoğlu, 2013:7). Katılım bankaları, özel cari ve katılma hesabı yolu ile fon toplanmasını sağlamakla birlikte bu fonları kredi olarak kullanılmasını sağlayan bankalar olarak nitelendirilmektedir. Bu bankaların temelinde faizi reddeden bir anlayışla katılımı kar ya da zarar esaslı bir faaliyet amacı güden banka amacı bulunmaktadır. Katılım bankaları, faizsiz bir finansman modeli anlayışı ile gerçek ve tüzel kişilere bankacılık hizmeti vermektedir (Horasan, 2010:23). Katılım bankalarının temel fonksiyonları dini kurallar çerçevesinde ekonomik durumu iyileştirmek, toplumun gelişmesine katkı sunmak, yatırım yapılan işten elde edilecek olan kara garanti vermek ve bunu sürekli kılmak, çeşitli sektördeki tüm şirketlere fon tedarik etmek ve dini bankacılığı belli kurallar çerçevesinde büyük bir alana yaymak olarak sıralanabilir (Karaman, 2021:23). Türkiye’de kamu ve özel sermayeli olarak bu sınıfa giren bankalar; Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş., Türkiye Emlak Katılım A.Ş., Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş., Vakıf Katılım Bankası A.Ş., ve Ziraat Katılım Bankası A.Ş olarak sıralanabilir (BDDK, 2022).

Kalkınma bankaları, genel olarak gelişmekte olan ülkelerde sıklıkla görülen bankalardır. Bu bankaların kurulmasındaki temel amaç, belli başlı iş kollarına sermaye ve teknik yardım sunarak sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye katkı sağlamaktır. Kalkınma bankaları devlet sermayesi ile kurulan bankalar olarak ön plana çıkmaktadır (Karaman, 2021:21). Türkiye’de bu sınıfa giren bankalar; Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş., Aktif Yatırım Bankası A.Ş., Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş ve Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş ‘dir (BDDK, 2022).

Yatırım bankaları, devlet veya şirketlerin uzun vadeli kaynak gereksinimlerini karşılamaları için pay senedi ve tahvil gibi menkul kıymetlerin çıkarılmasına olanak sağlayan bankalardır. Bu bankaların tıpkı kalkınma bankaları gibi mevduat toplama yetkileri bulunmamaktadır (Ayanoğlu, 2013:7). Türkiye’de bu sınıfa giren bankalar ise Aktif Yatırım Bankası A.Ş, Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş, Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş ve Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş olarak sıralanabilir (BDDK, 2022).

Merkez Bankaları, ülkelerin para ve kredi gibi politikalarını yöneten ve idare eden kurumlardır. Merkez bankalarının; para basma (emisyon), para piyasasını düzenleme, ilgili faiz kararlarını belirleme, döviz alım ve satım işlerini düzenleme, bankaların nakit problemlerini farklı yönlerle finanse etme gibi görevleri bulunmaktadır. Her ülkede bu görevleri yerine getiren genellikle tek bir banka mevcuttur. Türkiye’de bu yetki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası aracılığıyla yerine getirilmektedir (Ayanoğlu, 2013:9).

2.4. Dünyada ve Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi

Bankacılığın ilk temellerinin M.Ö. 3500’lü yıllarda atıldığı düşünülmektedir (Lampert, 2019:1). İlk bankacılık uygulamaları örneklerine ise Yunan, Roma, Mısır ve Eski Sümer dönemlerinde rastlanılmıştır (Investopedia, 2019). Tarihteki ilk bankanın Sümerliler Dönemi’nde M.Ö 3500 yıllarında “Maket” adı ile kurulduğu bilinmektedir. Bu bankanın ilk kullanıcılarının rahipler olduğu bilinmektedir. Yapılan kazı çalışmaları sonucunda elde edilen bilgilere göre maketlerin, harman zamanı olarak belirtilen dönemde çiftçilerin hammadde ve araç gereç alımı için başlarda fiziki, sonradan ise bunun parasal bir kredi olarak verildiği anlaşılmaktadır (İşler, 2015:18; Sümer, 2016:487). Bankacılık faaliyetlerinin arttığı Babil İmparatorluğu döneminde ilk bankacılık ile ilgili yazılı kuralların Hammurabi Yasaları’nda yer aldığı görülmektedir. Bu yasalara göre, borç verme işlemleri gibi durumlarda ödenecek faiz oranının, kredi için sermayenin 1/3’ü ve nakdi krediler için ise sermaye oranının 1/5’i olarak uygulandığı saptanmıştır. Yine bu yasalara göre oluşabilecek doğal afetlerde ürün elde edilmemesinde ilgili faizlerin uygulanmayacağı ve borcun istenmeyeceği de açıkça belirtilmiştir (Sümer, 2013:7).

Eski Yunan Dönemi’nde ise bankacılık faaliyetleri, ticaretin de genişlemesi ve gelişmesi ile birlikte “Trapezitai” adı verilen bankerler üzerinden gerçekleşmiştir. Bu dönemde vadeli ve vadesiz para kabulleri ve hesaplar arası virman işlemlerinin gerçekleştiği bilinmektedir. Mısır Döneminde bankacılık faaliyetleri ise Büyük İskender’in Mısır’ı fethetmesinden sonra M.Ö IV. yüzyılda ortaya çıkmıştır (Sümer, 2013:8; Aydın, 2018:56). Roma Dönemi bankacılık faaliyetleri ise ticaretin geniş bir alana yayılması sonucunda başlamıştır. Bu dönemde Roma’da merkezi bir

yerden birimlerin süreçlerini yöneten ve tüm bölgelerde yer alabilecek tarzda bankalar kurulmuş ve böylelikle ilk adımlar atılmıştır (Karaman, 2021:7).

Bankacılık faaliyetlerinin ilk modern denilebilecek zamanları ise 1609 yılında Amsterdam Bankası'nın kurulması ile başlamıştır. Başka ülkelerde olduğu gibi yine burada da bankacılık faaliyetleri sarraf dükkanları ve kasaların gelişmesiyle birlikte önem kazanmıştır. 1637 yılında Venedik Bankası'nın kurularak bankacılık faaliyetlerine başlaması sonucunda çek ve banknotların kullanıldığı görülmektedir. 1694 yılında İngiltere, Fransa ile savaşta olduğu dönemde kendini finanse edebilmek için İngiltere Bankası'nı kurmuş ve merkez bankacılığı da bu sayede sistem içerisinde yer edinmiştir. 1907 yılında ise ABD'de kurulan "Federal Reserve Bank" ile modern bankacılık faaliyetleri de başlamıştır (Gümüş, 2015:4).

Türkiye'de bankacılık sistemi ise Osmanlı Dönemi'ndeki Tanzimat ile başlamış ve Cumhuriyet Dönemi'nde ise büyük bir ivme yakalamıştır. Osmanlı Dönemi'nde zorunlu giderlerin karşılanması amacıyla 1839 yılında "kaime" adı altında ilk kâğıt para basılmıştır (Aydın, 2018:61). 1840 yılında ise Osmanlı Dönemi'nde ilk banka olan İstanbul Bankası kurulmuş ve banka, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) kurulana denk banknot basma ve emisyon yaratma yetkisine sahip olmuştur (Sümer, 2016:488). Kaime adı altında basılan ilk kâğıt para sonrası piyasada yaşanan yolsuzluklar nedeniyle devletin bir banka kurma ihtiyacı doğmuştur. 1856 yılında "Bank-ı Osmani" adı ile Osmanlı Bankası kurulmuştur. Osmanlı Bankası hem merkez bankası gibi bir görev üstlenmiş hem de yatırım ve ticari bankacılık faaliyetlerini yerine getirmiştir (Apak ve Tay, 2012:64). Cumhuriyet Dönemi'nde yabancı sermayeli bankacılığa olan bağımlılığının azaltılması ve ulusal bankacılığın kurulması ihtiyacından ötürü özel sektör bankacılığı gündeme gelmiştir. 1924 yılında ilk ulusal özel sektör banka özelliği taşıyan Türkiye İş Bankası kurulmuştur (Gülhan, 2009:23; Gümüş, 2015:5). 1930 yılında ise Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın kurulması ile Osmanlı Bankası'nın elinde olan emisyon görev yetkisi buraya geçmiştir (TBB, 2008:3). 1933 - 1945 dönemleri ise devlet bankalarının kurulması ile ön plana çıkmaktadır. Özellikle Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı ile temel tüketim mallarının üretimine kamu faaliyetleri vasıtasıyla başlanmış ve farklı sektörlerden oluşan 20 fabrika kurulması amaçlanmıştır (TBB, 2012:7).

1945 - 1960 dönemlerinde ise yatırımların, şirketlerin, gelir ve nüfus sayısının artması, şehirlerin gelişmesi ve sanayi sektörünün milli gelir içindeki payının artması, ekonomik anlamda para ve kredi ihtiyacını da beraberinde getirmiştir (Kırbaşı ve Güzveli, 2010:55). Bankacılık alanındaki yatırımların getirisinin artmasıyla özel bankacılık önem kazanmış ve Yapı Kredi, Garanti, Akbank, Pamukbank ve Türkiye Sınai Kalkınma Bankaları bu dönemlerde kurulmuşlardır (TBB, 2008:6; Horasan, 2010:13; Koç, 2019:24).

1960 - 1980 dönemlerinde ise bankacılık sektörü devlet kontrolü etkisine girmiş ve şube bankacılığı ön plana çıkmıştır. Özellikle dönem içerisinde 5'i kalkınma ve 2'si ticari olmak

üzere 7 banka kurulmuştur (Yetiz, 2016:111; Karaman, 2021:14). 1980 ve sonrası dönemde ise 1980 kararları ile bankacılığın seyri değişmiş ve kapalı ekonomiden açık bir ekonomiye geçilerek ihracata dayalı bir politika uygulanmaya başlanmıştır. Bu dönem içerisinde faizlerin serbest bırakılarak piyasa içerisinde şekillenmesine olanak sağlanması, yerli ve yabancı sermayeli bankaların rekabeti arttırmak amacıyla faaliyetine izin verilmesi, tek düzen hesap planı anlayışına geçilmesi, Sermaye Piyasası Kanunu'nun çıkartılması ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın (İMKB) kurulması gibi faaliyetler hayata geçmiştir.

2000'li yılların başında ise 2000 ve 2001 krizleriyle ülke ekonomisi zor bir dönemden geçmiştir. 2000 krizinde ekonominin giderek küçüldüğü, enflasyonun %70'lere ve faizlerin %106'lara kadar yükselmesi ile başlayan ve devamında siyasi krizle başlayıp piyasaları alt üst eden 2001 krizi bankacılık sektörü için bir yıkım olmuştur. Krizle beraber likidite sorununun yaşanması, yoğun döviz talebinin oluşması ve yüksek faizler bu krizin en belirgin etkileridir (Eken ve Kale, 2017:19; Sümer, 2013:38; Sümer, 2016:490). Yaşanan tüm bu gelişmeler ile birlikte ekonomideki yapısal problemlerin giderilmesi, finansal yapının güçlendirilmesi, enflasyonun düşürülmesi, kamu borcunun azaltılması ve bankacılığın sağlam bir yapıya kavuşturulması için "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" uygulamaya koyulmuştur (Çifci, 2016:17). Böylece 1999 yılında 4389 sayılı Bankalar Kanunu yürürlüğe girmiş ve kanunla birlikte idare ve mali açıdan özerk bir kamu kurumu niteliği taşıyan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) 2000 yılında faaliyete geçmiştir (Burnukara, 2012:11). Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ile finansal kesimin tekrar yapılandırılması, kamu açıklarının giderilmesi ve Türkiye'nin dünya genelinde rekabet düzeyinin artırılması hedeflenerek dalgalı kur sistemi benimsenmiştir. Yapılmış olan tüm düzenlemeler, kurulmuş özerk kurumlar, sektörün çalışma şartlarını tamamen değiştirmiş ve bankacılık sektörünü farklı bir kimliğe kavuşturmuştur. Türkiye'deki bankacılık sektörü son zamanlardaki güçlü mali yapısı ve üst kurulları, denetim mekanizması, üstün hizmet çerçevesi ile gelişmiş ve uluslararası alanda önemli bir düzeye ulaşmıştır (Sümer, 2013:49; Sümer, 2016:491).

2022 yılı itibarıyla Türkiye'de faaliyetlerine devam eden bankaların türlerine göre dağılımı ve banka isimleri Tablo 1'de sunulmaktadır. Tablo1 incelendiğinde Türkiye'de 2022 yılında 56 bankanın faaliyet gösterdiği görülmektedir. Bu bankalardan 32 tanesi mevduat, 16 tanesi kalkınma ve yatırım bankası, 6 tanesi katılım bankası ve 2 tanesi de Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) bünyesindeki bankalardır (BDDK, 2022).

Tablo 2.1. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankaların Dağılımı

BANKA TÜRLERİ	BANKA ADLARI
MEVDUAT BANKALARI	Akbank T.A.Ş
	Alternatifbank A.Ş
	Anadolubank A.Ş
	Arap Türk Bankası A.Ş
	Bank Mellat
	Bank of China Turkey A.Ş
	Burgan Bank A.Ş
	Citibank A.Ş
	Denizbank A.Ş
	Deutsche Bank A.Ş
	Fibabanka A.Ş
	Habib Bank Limited İstanbul Türkiye Merkez Şubesi
	HSBC Bank A.Ş
	ICBC Turkey Bank A.Ş
	ING Bank A.Ş
	Intesa Sanpaolo S.P.A
	JP Morgan Chase Bank National Association
	Mufg Bank Turkey A.Ş
	Odea Bank A.Ş
	QNB Finansbank A.Ş
	Rabobank A.Ş
	Societe Generale S.A
	Şekerbank T.A.Ş
	T.C Ziraat Bankası A.Ş
	Turkish Bank A.Ş
	Turkland Bank A.Ş
	Türk Ekonomi Bankası A.Ş
	Türkiye Garanti Bankası A.Ş
	Türkiye Halk Bankası A.Ş
	Türkiye İş Bankası A.Ş
	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O
	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş
KALKINMA VE YATIRIM BANKALARI	Aktif Yatırım Bankası A.Ş
	Bank of America Yatırım Bank A.Ş
	Bankpozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş
	D Yatırım Bankası A.Ş
	Destek Yatırım Bankası A.Ş
	Diler Yatırım Bankası A.Ş
	Golden Global Yatırım Bankası A.Ş
	Gsd Yatırım Bankası A.Ş
	İller Bankası A.Ş
	İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş
	Nurol Yatırım Bankası A.Ş
	Pasha Yatırım Bankası A.Ş
	Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş
	Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş
	Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş

	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş
KATILIM BANKALARI	Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş
	Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş
	Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş
	Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş
	Vakıf Katılım Bankası A.Ş
	Ziraat Katılım Bankası A.Ş
TMSF BÜNYESİNDEKİ BANKALAR	Adabank A.Ş
	Birleşik Fon Bankası A.Ş

Kaynak: (BDDK, 2022).

2.5. Bankacılık Sektörünün Ekonomiye Katkısı

Günümüzde ekonomik büyümenin artması ve bunun sürdürülebilmesi ülkeler açısından önem arz etmektedir. Ülke ekonomilerinin gelişmesinde ve büyümesinde en önemli payı finansal sistem içerisinde yer alan bankacılık sistemi almaktadır. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin finansal sistemi büyük ölçüde kısa vadeli fon arz ve talebinin karşılaştığı para piyasalarına ve bankacılık sektörüne dayanmaktadır (Turgut ve Ertay, 2016:115). Bankacılık sistemi, büyüme için gerekli olan mevduat ve fonları toplayarak yeni projelerin hayata geçmesine olanak vermektedir (Turgut ve Ertay, 2016:115). Ekonomik sistemin dışında kalan birimlerin varlıklarının sisteme dahil edilmesi ile birlikte ülke genelinde tasarrufların artmasına olanak sağlanmakta ve bu tasarrufların kurum ve kuruluşların öz sermayelerini desteklemek amacıyla kredi yoluyla talep etmesi ekonomik büyümeyi ve istihdamı arttırmaktadır (Turgut ve Ertay, 2016:115; Göçer ve diğ., 2015:67). Bankacılık sektörünün toplam kredi hacmi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyle ilgili genel kanı, finansal araç ve kurumların zamanla artış göstermesi ile finansal gelişmeleri pozitif olarak etkilemesi ve bu gelişmenin ekonomik büyümeye de doğrudan katkı vermesidir. Yine toplam kredi hacmi ve istihdam arasındaki ilişkiyle ilgili genel kanı ise sektörün kredi taleplerine sağlanan kolaylıkların ülke genelinde iş imkanlarını arttırarak doğrudan istihdam oranını olumlu yönde etkilemesidir (Göçer ve diğ., 2015:67). Bu bağlamda bankacılık sisteminin kurumların talep ettiği krediler ile ekonomik büyümeye ve istihdama olumlu bir etkisi bulunmaktadır. Bankacılık sektörünün genel olarak ekonominin temelini oluşturmadaki fonksiyonlarını altı başlık altında toplamak mümkündür. Bu fonksiyonlar alt başlıklarla açıklanmaya çalışılmaktadır.

a) Finansal aracılık fonksiyonu

Bankalar kişilerden ve firmalardan toplamış oldukları fonları kişilere, firmalara ve devlete tekrar vererek ekonomiye kazandırma rolü üstlenirler. Bu sayede fon arz edenler ile talep edenler arasında finansal aracılık fonksiyonu görevini yerine getirmektedirler (MASAK,

2020:4). Finansal aracılık faaliyetleri ile yurt içi veya yurt dışında bulunmaları fark etmeden tasarruf sahipleri ile fon ihtiyacı olanlar ile bir bağlantı kurularak, zaman ve mekân farkı ortadan kaldırılır ve taraflar arasında kaynak aktarımının gerçekleşmesi sağlanır (Ayanoglu, 2013:4). Finansal aracılık fonksiyonu ile küçük ölçekli kısa vadeli fonlar toplanarak, büyük ölçekli uzun vadeli fonlar haline dönüştürülmektedir (Ayanoglu, 2013:4).

b) Dış ticaretin fonlanması ve ihracatın teşvik edilmesi

Ülke içerisindeki dış ticaretin gelişmesi, ihracatın artmasıyla mümkün olmaktadır. Ülke içerisindeki ihracatın gelişmesi ise uygulanan dış ticaret politikasına ve ihracat süreçlerinin daha çabuk ve kolay ilerlemesini sağlayacak ve ihracatı finanse edecek bir sistemin olmasıyla mümkündür. Bankacılık sistemi belge karşılığı ödeme, peşin ödeme, akreditif, forfaiting ve factoring hizmetler ile dış ticareti finanse ederek ve ithalat ve ihracatın güvenli ve kolay yürütülmesini sağlamak ve bu sayede ihracatı teşvik etmektedir (Ayanoglu, 2013:5; MASAK, 2020:4). Belge karşılığı ödeme, bankanın ithalatçıdan mal bedelini tahsil etmesi veya gelecekte tahsil etmek üzere vadesi belli olan bir poliçe düzenlemesi karşılığında, ihracatçı tarafından verilmiş olan belgeleri, ithalatçıya malları gümrükten çekebilmesi için sunmasıdır. Peşin ödeme, alıcının veya ithalatçının ürünün bedelini, ürün sevkiyatından önce satıcıya veya ihracatçıya ödemiş olduğu bir ödeme türüdür. Akreditif, belirli bir nicelikteki paranın banka veya finans kurumunun yükümlülüğü altında, üçüncü bir kişinin faydasına başka bir bankada veya şubesinde açılmış olan kredi türüdür. Forfaiting, alacak hakkının kayıtsız ve şartsız bir şekilde teslim edilmesi işlemidir. Factoring, şirketin ticari alacaklarını satarak bu durumdan finansman sağlaması işlemidir (Altaylı, 2008:90; Al Kılıç, 2010:3; Ayanoglu, 2013:5).

c) Kaynakların etkin kullanımının sağlanması

Bankalar toplamış oldukları kaynakları ekonominin ve toplumun ihtiyaç duyduğu yerlere aktarır, kaynakların tekrar tahsisine aracılık ederek ve atıl fonları da tekrar ekonomiye kazandırarak tasarruf sahibi kişilerin ve kredi talep edenlerin maksimum yarar sağlamasına yardımcı olur (MASAK, 2020:5). Ayrıca banka kaynaklarının elde edilerek kullanılmasında görevli olan kişiler kaynakların etkin bir şekilde, ekonomik, verimli, hukuk ilkesi şartlarına uygun şekilde elde edilerek, muhasebeleştirilerek raporlanmasından ve kötü ve art niyetli olarak kullanılmaması için belirlenen tedbirlerin alınmasından sorumlu olmaktadır (Uğuz, 2018:13).

d) Gelir ve servet dağılımının sağlanması

Bankalar izledikleri kredi politikalarıyla gelir ve servet dağılımı konusunda önemli bir rol üstlenmektedir. Bankalar, öncelikli sektörlerle ve bölgelere düşük faizli kredi vermesiyle ortaya çıkan istihdam imkânları sonucunda alt gelir kümesinde bulunan ekonomik birimlerin gelirlerini arttırarak ekonomide daha eşit bir gelir dağılımının oluşmasına imkân vermektedir (Ayanoglu, 2013:5; MASAK, 2020:5).

e) Kaydi para yaratılması

Kaydi para, maddi varlığı olmayan bankaların defterlerine alacak ve borç kaydı adı altında işlenmesi amacıyla yaratılan bir değişim sürecidir. Kaydi para hem merkez bankası hem de ticari bankalar tarafından üretilmekte ve asli paranın yapmış olduğu tüm fonksiyonları yerine getirebilmektedir (Yararer, 1986:1; Coşkun, 2008:15). Bankalar kaydi para yaratmak amacıyla ekonomideki para arzının belirlenmesinde önemli bir görev üstlenmektedirler. Yaratılan kaydi paranın yüksek olması, ekonomide kayıt dışılığın da o denli azalmasına sebep olmaktadır. Kanuni karşılıklar oranı, kaydi para yaratmanın belirleyicisi rolünü üstlenmektedir. Merkez bankasının bilançosunun pasif kısmında rezervler yani ticari banka mevduatları yer almaktadır. Mevduat bankalarının, vadesiz mevduatlarının yasayla belirlenmiş olan oranını merkez bankasındaki rezerv hesaplarında tutma zorunluluğu bulunmaktadır ve bu orana kanuni (zorunlu) karşılık oranı denilmektedir (Yalta, 2020:65) Bir ekonomide karşılık oranı ne kadar düşük olursa bankaların yaratmış oldukları kaydi para miktarı da o derece yüksek olmaktadır (MASAK, 2020:5).

Türkiye’de zorunlu karşılık oranı Türk lirası cinsinden 2022 Haziran ayı itibariyle;

Vadesiz, ihbarlı, 1 aya ve 3 aya kadar vadeli %8

6 aya kadar vadeli %6

1 yıla kadar vadeli %4

1 yıl ve daha uzun vadeli %3 olarak uygulanmaktadır (TCMB, 2022).

Türkiye’de zorunlu karşılık oranı yabancı para cinsinden 2022 Haziran ayı itibariyle;

Vadesiz, ihbarlı, 1 aya kadar, 3 aya kadar, 6 aya kadar ve 1 yıla kadar vadeli %25

1 yıl ve 1 yıldan uzun vadeli %19 olarak uygulanmaktadır (TCMB, 2022).

f) Para ve maliye politikalarının yürütülmesine yardımcı olunması

Devletler, ekonomide fiyat istikrarını sağlayabilmek ve koruyabilmek maksadıyla farklı politikalar uygulamaktadırlar. Bu politikaların amaçlarına erişilmesinde bankalar önemli bir görev üstlenmektedirler. Kanuni karşılıklar oranı, reeskont oranı, açık piyasa işlemleri, dispoñibilite, mevduat faiz oranı, selektif kredi politikası gibi para politikası araçları bankaların izledikleri politikaları etkileyebilmekte ve bu sebeple ekonomideki para arzının miktarı bankalar vasıtasıyla genişletilmekte veya daraltılmaktadır. Bu sayede para ve maliye politikaları bankalar vasıtasıyla maksadına uygun bir şekilde yerine getirilmektedir (MASAK, 2020:5). Reeskont, bankalar tarafından iskonto edilmiş senetlerin merkez bankası tarafından tekrardan iskonto edilmesi işlemidir. Açık piyasa işlemleri, merkez bankasının para arz ve talebini etkilemek için hazine, tahvil ve bonolarını alıp satması işlemidir. Dispoñibilite, merkez bankasının bankaların kabul ettiği mevduata karşılık kasalarında tutulmasını zorunlu olarak kıldığı parasal karşılıklar olarak tanımlanmaktadır. Mevduat faiz oranı, merkez bankasının

asgari faiz oranlarını belirledikten sonra bankaların müşterilerine bu faizlerin üzerinde azami şartlarla sunmuş olduğu orandır. Selektif kredi politikası ise ekonomik gelişme hedefleriyle uyuşan kredi kullanıma ve kontrol mekanizması sayesinde sektörler bazında öncelikli seçimlerin yer aldığı ve konjonktürün genel yapısıyla da uyumlu finansal kaynak akışını ifade etmektedir (Özker, 2008:125; Eğilmez, 2016; Yalta, 2020:65; Alnus Yatırım, 2021).

Bankacılık sektörü, toplam ekonomi içerisinde yer alan reel sektörlere sunmuş oldukları finansman kaynakları ile reel sektördeki şirketlerin yeni proje yatırımlarında ve faaliyetlerini devam ettirebilmeleri açısından önemli bir rol üstlenmektedir. Tablo 2’de BDDK verilerine göre Türk bankacılık sektörünün 2009 yılından itibaren başlayıp 2022 Nisan ayına kadar olan toplam aktif büyüklükleri verilmektedir. Tablo 2 incelendiğinde, 2009 yılı itibariyle 834.014.000 TL olan aktif büyüklüğünün yıllar itibariyle kademeli olarak arttığı görülmektedir. Bankacılık sektörünün özellikle 2021 yılı itibariyle aktif büyüklüğünün 2020 yılına göre %50,9 artarak 9.215.458.000 TL olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2009 – 2022 yılları arasındaki en fazla aktif büyümenin 2020 ile 2021 arasında olduğu görülmektedir (BDDK, 2022). Türk bankacılık sektöründeki aktiflerin artış sebebinin ise kredilerdeki artıştan kaynaklandığı düşünülmektedir. Özellikle Covid-19 salgını ile beraber ortaya çıkan ekonomik sıkıntıların olumsuz etkilerinin kredilere olan talebi arttırdığı söylenebilir (Şenol, 2020:2).

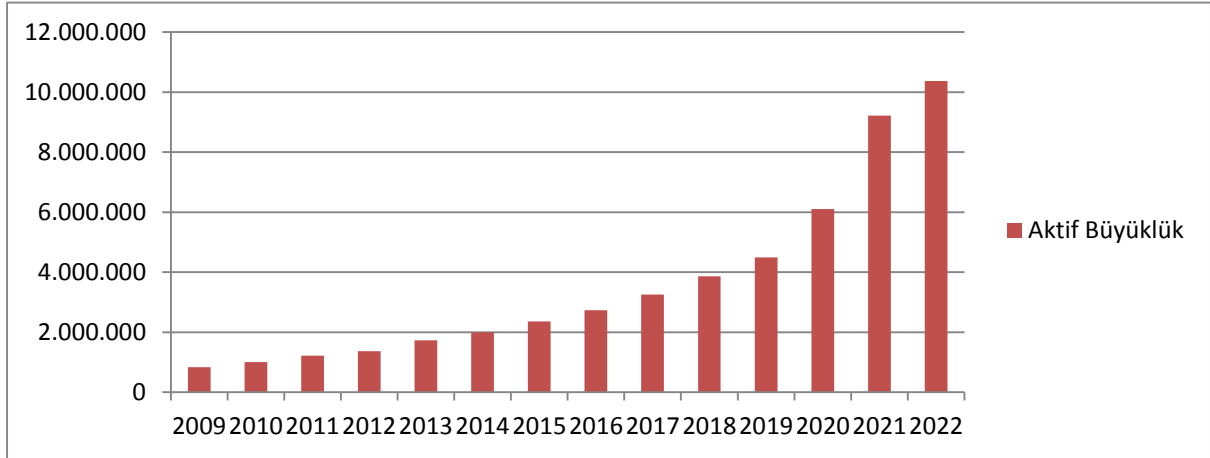
Tablo 2.2. Yıllar İtibariyle Türk Bankacılık Sektörünün Toplam Aktif Büyüklüğü

Yıllar	Toplam Aktif Büyüklüğü (Milyar TL)
2009	834.014
2010	1.006.667
2011	1.217.695
2012	1.370.690
2013	1.732.401
2014	1.994.329
2015	2.357.432
2016	2.731.037
2017	3.257.842
2018	3.867.426
2019	4.490.818
2020	6.106.415
2021	9.215.458
2022/Nisan	10.375.369

Kaynak: (BDDK, 2022).

Grafik 2.1’de Türk bankacılık sektörünün toplam aktif büyüklüğünün yıllar içerisinde gelişimi verilmektedir. Grafik 2.1 incelendiğinde bankacılık sektörünün yıllar itibariyle toplam aktif büyüklüğünün istikrarlı olarak arttığı görülmektedir. Özellikle 2021 Aralık ayı sonu verileri

incelendiğinde, bir önceki yıla göre artışın %50,9 gibi ciddi bir oranda gerçekleştiği görülmektedir.

Grafik 2.1. Türk Bankacılık Sektörünün Toplam Aktif Büyüklüğünün Gelişimi
Kaynak: (BDDK, 2022).

Tablo 2.3'te ise Türk bankacılık sektörünün yıllar itibariyle toplam ekonomi içerisinde kullandırmış olduğu nakdi ve gayri nakdi kredilerin büyüklüğüne ilişkin bilgiler yer almaktadır. Nakdi krediler, gerçek veya tüzel kişilere vade sonunda belirli bir faiz ve komisyon karşılığında nakit olarak kullandırılan kredilere denilmektedir (Karamustafa, 2013:5; Aydın ve diğ., 2014:199). Gayri nakdi krediler ise, bankaların kendi adını ve prestijini kullanarak müşterisinin işi yapmaması ya da yapamadığı, taahhütlerini yerine getirmemesi veya getirememesi ve borcunu ödememesi veya ödeyememesi gibi durumlarda bankanın karşı tarafa borcun tamamının kendisi tarafından ödeneceğini taahhüt ettiği ve bu taahhüdünü bir mektup ile beyan ettiği kredilere denilmektedir (Karamustafa, 2013:5; Bahadır, 2018:11).

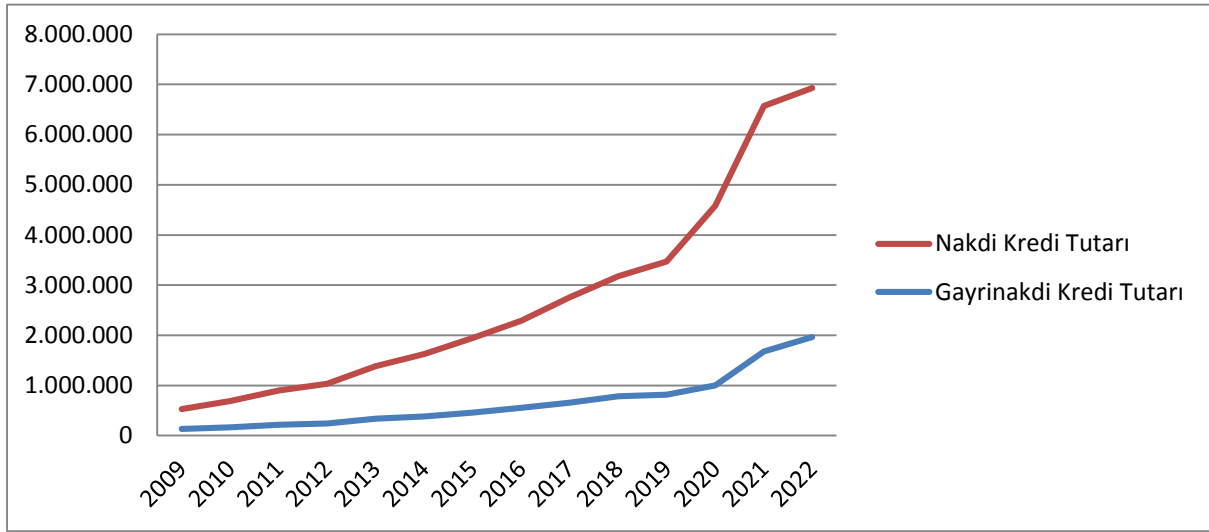
Tablo 2.3. Yıllar İtibariyle Türk Bankacılık Sektörünün Kredi Büyüklüğü

Yıllar	Nakdi Krediler (Milyar TL)	Gayri Nakdi Krediler (Milyar TL)
2009	392.621	134.036
2010	525.851	163.570
2011	682.893	218.518
2012	794.756	241.016
2013	1.047.410	333.979
2014	1.240.708	383.864
2015	1.484.960	458.653
2016	1.734.342	552.326
2017	2.098.246	658.154
2018	2.394.425	780.631
2019	2.655.946	814.961
2020	3.576.375	1.002.471
2021	4.900.878	1.674.038
2022 / Nisan	5.647.884	1.965.303

Kaynak: (BDDK, 2022).

Tablo 2.3 incelendiğinde Türk bankacılık sektörünün kullandırmış olduğu nakdi ve gayri nakdi kredi büyüklüğünün yıllar itibariyle artarak devam ettiği görülmektedir. 2009 yılında 392.621 milyar TL olan nakdi kredi büyüklüğünün 2022 Nisan ayında 5.647.884 milyar TL olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2009 yılında 134.036 milyar TL olan gayri nakdi kredi büyüklüğü ise 2022 Nisan ayında 1.965.303 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 2021 yılında özellikle salgın ile birlikte nakdi ve gayri nakdi kredilerin büyüklüğü bir önceki yıla göre ciddi bir artış gösterdiği görülmektedir. Buna neden olan durumun özellikle salgın döneminde reel sektör içerisindeki şirketlerin kapanması veya kısa süreli olarak işlerine ara vermesinden kaynaklı olarak sabit giderlerini ve maliyetlerini karşılamak amacıyla bankaların kredi olanaklarından yararlanmış oldukları söylenebilir.

Grafik 2.2'deki şekilde ise bankacılık sektörünün kredi büyüklüğünün yıllar itibariyle gelişimi verilmektedir. Grafik 2.2 incelendiğinde bankacılık sektörünün kredi büyüklüğünün yıllar itibariyle artışta olduğu görülmektedir. Özellikle nakdi krediler yıllar itibariyle ciddi bir oranda hızla artış göstermektedir. 2020 yılının başında yaşanan salgın ile birlikte nakdi ve gayri nakdi kredilerin büyüklüğü 2022 Nisan ayı itibariyle artışını devam ettirdiği söylenebilir.

Grafik 2.2. Türk Bankacılık Sektöründeki Kredi Büyüklüğünün Gelişimi

Kaynak: (BDDK, 2022).

2.6. Bankacılık Sektörünün Sunduğu Finansman Kaynakları

Bankalar, reel sektör içerisinde faaliyetlerini sürdüren şirketlerin özellikle yatırım ve işletme aşamalarında karşılaşmış oldukları finansal sıkıntıların başında gelen öz sermaye yetersizliği ve gider kalemlerinin artış gösterdiği dönemlerde şirketlere sağlamış olduğu finansman olanakları ile önemli bir yer tutmaktadır (Karadeniz ve diğ., 2015:59) Bankacılık sektöründe artan rekabet koşulları ve müşterilere yeni ürünler sunma isteği ile finansal ürünlerin çeşitliliğinde yıllar itibarıyla bir artış söz konusudur (Karamustafa, 2013:4). Bankaların ürün çeşitliliğine gitmesinde kar rakamlarını yükseltme isteği etkili olmuştur. Bankaların, gelirlerinin büyük çoğunluğunu krediler ve kredilerden alınan faiz ve komisyonlardan meydana gelmesi ürün çeşitliliğinin en çok artış gösterdiği bankacılık ürününün krediler olmasını sağlamaktadır (Karamustafa, 2013:4). Bankacılık sektörünün reel ekonomiye sunmuş olduğu finansman kaynaklarını kısa, orta ve uzun vadeli finansman kaynakları olarak sıralayabiliriz. Söz konusu finansman kaynakları aşağıda alt başlıklar halinde açıklanmaya çalışılmaktadır.

2.6.1. Kısa Vadeli Finansman Kaynakları

Şirketler, faaliyetlerine devam edebilmeleri için ihtiyaçları olan çalışma sermayelerini kısa süreli borçlarla finanse etme yoluna gitmektedir. Şirketler, dönen varlıklarını finanse etmede satıcı kredileri, banka kredileri, repo, finansman bonusu ve faktoring vb. kaynaklardan

yararlanmaktadır. Bu finansman kaynaklarından özellikle banka kredileri şeklinde bankacılık sisteminden önemli bir fon sağlamaktadır (Aslan ve Erden, 2021:113). Aşağıda söz konusu kısa vadeli finansman kaynak türleri açıklanmaktadır.

Kısa vadeli banka kredileri, şirketlerin kısa vadeli finansman ihtiyaçlarının karşılanması için kullanılan vadesi 1 yıla kadar veya daha kısa olan kredilerdir. Kısa vadeli banka kredileri daha çok ticari şirketlerin mal alım satım işlemlerinde ihtiyaç duyduğu sermayenin bir kısmını karşılamak ve bunu kısa sürede nakde geri çevirerek ödeme yaptıkları kredilerdir. Kısa vadeli banka kredileri nakdi ve gayri nakdi krediler şeklinde olmakta ve daha çok ticari (mevduat) bankalar tarafından verilmektedir (Kozan, 2007: 52). Nakdi krediler, gerçek veya tüzel kişilere vade sonunda belirlenen faiz ve komisyon karşılığında nakit olarak kullandırılan kredilerdir (Karamustafa, 2013:4; Aydın ve diğ., 2014:199). Nakdi krediler türlerine göre ticari ve tüketici kredileri olarak iki gruba ayrılır. Ticari krediler, şirketlerin kullanmış olduğu krediler olup, borçlu cari hesap, spot, döviz endeksli kredi, işletme kredileri, döviz kredisi, iskonto kredisi şeklinde sıralanmaktadır (Aydın ve diğ., 2014:199).

Borçlu cari hesap, belli bir vadesi olan, limitler içerisinde kalınması şartıyla istenildiği vakit para yatırılıp ve çekilebilen, faiz oranı bildirilmek suretiyle değiştirilebilen, dönemsel faiz tahsilatı ile vade sonunda tasfiye edilen nakit kredi türüdür (Alkılınç [t.y.]:13; Usuş, 2016:82). Kredinin faiz oranları kullandırıldığı tarihteki piyasa koşullarına göre belirlenmektedir. Kredinin vadesi en çok 18 ay ile sınırlıdır. Bankacılık sisteminde bu krediye senet mukabili veya senet karşılığı kredi de denilmektedir (Alkılınç [t.y.]:13).

İşletme kredileri, şirket öz kaynak gereksinimlerini karşılamak amacıyla kullandırılan çoğunlukla kısa vadeli zaman zamanda orta vadeli sunulan kredi türüdür. Bu kredi türü şirketlerin faaliyetleri süresince ihtiyaç duyduğu hammadde ve malzemelerin sağlanması, işçilik ücretlerinin karşılanması, nakliye, pazarlama gibi ürünün üretiminden satışına kadar olan zamanda ihtiyaç duyulan finansmanın karşılanmasını sağlamaktadır (Alkılınç [t.y.]:15; Korkmaz, 2018:90).

Spot krediler, işletmelerin kısa süreli nakit ihtiyaçlarını karşılamaları amacıyla kullandığı ve vadesi geldiğinde tek seferde geri ödemenin yapıldığı kredilerdir. Spot kredilerin tutarı, faizi ve vadesi kredinin kullandırıldığı tarihteki piyasa koşulları ve şirketler ile yapılan görüşmeler neticesinde belirlenmektedir (Aydın ve diğ., 2014:201).

İştira veya iskonto kredileri, borçlusu yurt içi veya yurt dışında bulunan vadeli senedin, dış iskonto usulüne göre belirlenen faiz oranı üzerinden faizin hesaplandığı faiz, komisyon ve vergilerin ana paradan düşülmesi kaydıyla tutarın kredi lehdarına ödenmesi ve vade bitiminde senedin nominal değeri üzerinden tahsil edilerek tasfiye edilmesi amacıyla kullandırılan kredi türüdür. İskonto, senedin nominal değeri ile peşin değeri arasındaki farkı kapsamaktadır. İskonto kredisi, iskonto edilen vadeli senedin ciro ve teslim yoluyla bankaya satılması işlemidir.

Senet borçlusu, banka ile aynı şehirde bulunuyor ise bu kredi işlemine iskonto, ayrı şehirlerde veya ayrı ülkelerde ise iştirah olarak nitelendirilmektedir (Alkılıç [t.y.]:86; Ertaş, 2015:37).

Prefinansman kredisi, ihracat ve döviz kazandırıcı işlemlerle alakalı ürün ve hizmet alımının finansmanında kullanılmak kaydıyla şirketler tarafından yurt dışından sağlanarak Türkiye’de bulunan bankalar ve özel finans kurumları aracılığıyla yurda getirilip Türk Lirasına çevrilerek kullandırılan kredilerdir (Cillov, 2000:10; Aydın ve diğ., 2014:202; Ertaş, 2015:64). Prefinansman kredileri döviz bazında kullanılmamaktadır. Bu krediler maksimum 1 yıl vadeli olarak sunulmaktadır (Aydın ve diğ., 2014:202).

Eximbank, Türkiye’de 1987 yılında Devlet Yatırım Bankası’nın Türkiye İhracat Kredi Bankası (Türk Eximbank) olarak dönüştürülmesiyle faaliyetlerine başlamıştır. Türk Eximbank’ın genel amacı, şirketleri ihracata teşvik edebilmek, ihracatın geliştirilmesi, ihraç edilen ürün ve hizmetlerin çeşitlendirilmesi, ihraç ürünlerine yeni pazarların bulunması, ihracatçıların uluslararası ticarete paylarının arttırılması gibi amaçları bulunmaktadır (Cillov, 2000:54-55; Usuş, 2016:85). Eximbank kredileri, ihracat yapan şirketlere az maliyetli fon kaynağı sağlanması amacıyla Eximbank tarafından hazırlanan kredi paketlerinin, bankalar aracılığıyla ihracat yapan şirketlere ihracat yapması taahhüdü ile verilen kredilerdir (Aydın ve diğ., 2014:203). Eximbank, kısa vadeli olarak ihracat kredisi sunmaktadır. Bu kredi, ihracatçı, imalatçı ve ihracat bağlantılı ürün üretimi yapan imalatçı şirketlerin finansman ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla tahsis edilen kısa vadeli kredilerdir. Bunun dışında daha çok kısa vadeli olmak üzere: Türkiye’de faaliyet gösteren şirketlerin yurt dışına yönelik olarak yapacakları hizmetlerin finansmanına yönelik olarak tahsis edilen döviz kazandırıcı hizmetler kapsamındaki krediler sunmaktadır. Yine Eximbank tarafından sağlanan ve ihracata olan desteği arttırmak amacıyla kredi tahsisi katılım bankacılığı aracılığıyla gerçekleştirilen katılım bankacılığı finansman ürünleri sunulmaktadır (Borazan ve diğ. 2013:4; Eximbank, 2021).

Bankaların kendi adını ve itibarını kullanarak müşterisinin üstlendiği işi yapmaması veya yapmadığı, taahhütlerini yerine getirmemesi veya getirememesi ve borcunu ödememesi veya ödeyememesi gibi durumlarda bankanın karşı tarafa borcun tamamının kendisi tarafından ödeyeceğini taahhüt ettiği ve bu taahhüdünü bir mektup ile ifade ettiği kredilere gayrinakdi krediler denilmektedir. Bu kredi türlerine teminat mektupları, akreditif, kabul/aval ve prefinansman kredileri örnek olarak verilebilir (Karamustafa, 2013:5; Bahadır, 2018:11).

Teminat mektupları, borçlunun alacaklıya karşı üstlenmiş olduğu sorumluluğun yerine getirilmesini garanti altına almak koşuluyla bankalar tarafından alacaklıya karşı düzenlenen taahhütlerdir. Teminat mektupları, gerçek veya tüzel kişilerin lehine bir ürünün teslimi, işin yapılabilmesi veya borcun vadesinde ödenmesi gibi durumlarda sorumluluğun yerine getirilmemesi durumunda, belirli bir tutarın ödenmesinin bir mektupla taahhüt edildiği kredilerdir (Aydın ve diğ., 2014:205). Bu kredilerde banka düzenleyen taraf, banka müşterisi,

lehtar ve mektubu alan muhatap olmak üzere üç taraf bulunmaktadır. Süreli veya süresiz olarak düzenlenebilecek mektup ile banka, borçlunun sözleşmeden doğan sorumluluğunu yerine getirmemesi ya da getirememesi durumunda alacaklının bankaya ileteceği ilk yazılı beyanında sözleşmede yazılı olan tutarı alacaklı kişiye ödemeyi garanti etmektedir (Bahadır, 2018:11).

Avans ödemesi, genel olarak açılan kredinin bir defada verilmesi ve sürenin bitiminde bir defada geri ödenmesi şartı olan krediler olarak tanımlanmaktadır. Avans kredilerinde müşteriye tanınan tutarın tek seferde bankadan tümünün çekilerek kredi ihtiyacının karşılanması bazı problemlere neden olabilmektedir. Kredinin tamamının kullanılmadığı ve toplam kredi tutarı üzerinden faiz ödenmesi gibi durumlarda kredi şirkete ek bir finansal yüke sebep olabilmektedir (Aydın ve diğ., 2014:204).

Kabul/aval kredileri, bankanın üzerine çekilmiş olan poliçeyi kabul etme şartıyla şirket itibari yerine kendi itibarını koyması durumudur. Bu kredi türünde krediyi alan şirketin vadesi geldiğinde krediyi ödeyememe durumu oluştuğunda bankanın daha önce poliçe şartlarını kabul etmesi sebebiyle ödemeyi yapmak zorunda kalabilmektedir (Kozan, 2007: 55).

2.6.2. Orta Vadeli Finansman Kaynakları

Orta vadeli finansman kaynakları şirketlerin genellikle yenileme ve modernizasyon yatırımlarında kullanılmak için tercih edilmektedir (Ege, 2020:3-4). Genellikle vade yapısı 1-5 yıl arasında olan finansman kaynaklarıdır. Aşağıda söz konusu orta vadeli finansman kaynakları açıklanmaktadır.

Orta vadeli banka kredileri, şirketlerin orta vadeli finansman ihtiyaçlarının karşılanması için kullanılan vadesi 2 ile 5 yıl arasında değişen kredi türüdür. Bu krediler duran varlıkların yatırımında, yeni üretim ünitelerinin kurulmasında, üretim kapasitelerinin arttırılmasında ve makine ve teçhizat modernizasyonunda sabit sermaye yatırımlarını finanse etmek amacıyla kullanılmaktadır (Eli, 2000:9; Balkaş, 2004:15).

Teçhizat kredileri, Türkiye’de çok fazla kullanılmayan bir kredi türüdür. Bu kredilerin vadesi 1 ile 5 yıl arasında değişmektedir. Bu kredilerin amacı şirketlere gelir sağlayan makine teçhizat maliyetini uzun bir zaman dilimine yaymak amacıyla kullanılmaktadır. Teçhizat kredileri, banka veya finansman kurumu aracılığıyla satıcı ve alıcı arasında bir sözleşme ile yerine getirilir. Bu kredilerden daha çok imalat, inşaat, sanayi ve hizmet sektöründe yer alan küçük şirketler yararlanır (Eli, 2000:14).

Bankacılık sektörünün sunduğu orta vadeli finansman kaynaklarından olan döviz kredisi, döviz dönüşü olan işlemlerin finanse edilebilmesi için sunulan ve krediden doğan anapara ve faizin döviz üzerinden ödenmesini gerektiren kredilerdir. Döviz geliri olmayan tüzel kişilere ortalama vadenin 1 yıldan uzun ve kredi miktarının 15 milyon dolar üstünde olması

şartıyla bu krediler kullanılmaktadır. Bu krediler yurt dışına döviz ödemesi gerektiren durumlarda döviz olarak, yurt içi ödemelerde ise Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından belirlenen haller dışında Türk Lirası olarak kullanılması zorunlu olan kredilerdir. Döviz endeksli krediler ise, limiti belli bir dövize endekslenen ve borçlanma tarihindeki döviz alış kurları üzerinden Türk Lirası olarak ödenen, geri ödemesi ve faizin endekslenen döviz türü ve tutarından hesaplanarak Türk Lirası olarak ödenen kredi türüdür (Aydın ve diğ., 2014:203; Usuş, 2016:86). Yine Eximbank tarafından sağlanan ihracatçı, imalatçı ve ihracat bağlantılı mal üretimi yapan imalatçı şirketlerin finansman gereksinimlerinin karşılanması amacıyla tahsis edilen orta ve uzun vadeli krediler bulunmaktadır (Borazan ve diğ. 2013:4; Eximbank, 2021).

2.6.3. Uzun Vadeli Finansman Kaynakları

Uzun vadeli finansman kaynakları şirketlerin genellikle yeni yatırımlarını finanse etmek amacıyla tercih ettikleri ve vade yapısı 5 yıl ve daha üzeri olan finansman kaynaklarıdır (Ege, 2020:13). Şirketlerin uzun vadeli finansman ihtiyaçlarının karşılanması için kullanılan uzun vadeli banka kredileri de vadesi 5 yıldan daha uzun olan kredi türleridir. Uzun vadeli krediler şirketlerin yatırım, araştırma ve geliştirme, yeniden yapılanma ve modernizasyon yatırımları için uzun vadede gereksinim duydukları kaynak ihtiyaçlarını karşılayan ve vadeye bağlı olarak maliyeti ve riski yüksek olan kredilerdir. Bu krediler daha çok madencilik, sanayi, yol ve baraj yapımı, turizm ve tarım gibi alanlarda yatırımları finanse etmek amacıyla kullanılmaktadır (Balkaş, 2004:15; Bahadır, 2018:13).

3. LİTERATÜR

Bu bölümde araştırma konusuyla ilgili literatür taramasının sonuçları turizm sektörünün dışındaki sektörlerle yönelik gerçekleştirilen araştırmalar ve turizm sektörüne yönelik gerçekleştirilen araştırmalar alt başlıklarıyla ayrı ayrı olarak ele alınmıştır.

3.1. Turizm Sektörü Dışındaki Sektörlere Yönelik Gerçekleştirilen Araştırmalar

Turizm sektörü dışındaki diğer sektörlerle yönelik literatür incelendiğinde genel olarak küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin (KOBİ) temel finansman sorunları ile finansal kaynak tercihleri ve banka kredileri kullanımında yaşadıkları sorunların araştırıldığı gözlemlenmiştir. Bununla beraber son yıllarda bankacılık sisteminin reel sektöre sunduğu nakdi kredilerin ekonomik büyümeye ve üretim miktarına olan etkilerinin, kredi garanti fonu uygulamalarının reel sektöre etkilerinin ve banka kredileri dışında faktöring ve leasing gibi alternatif finansman kaynaklarının kullanım durumunun ve nedenlerinin incelendiği de saptanmıştır. Aşağıda turizm sektörü dışındaki sektörlerle yönelik olarak gerçekleştirilen çalışmalar özet halinde sunulmaya çalışılmıştır.

Yörük (2001), Tokat ilinde bulunan 64 KOBİ'nin kredi ihtiyaçlarında karşılaştıkları finansman problemlerini ve nedenlerini inceleyerek bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri sunmuştur. Araştırma sonucunda en fazla yaşanan finansman sorunlarının; kredi temini sırasında karşılaşılan formalitelerin ağırlığı, kredilerin talep edilen süre zarfında sağlanamaması ve teminat şartlarının zorluğu olduğu saptanmıştır.

Bekçi ve Usul (2001), Akdeniz Bölgesi'ndeki Göller Yöresi civarında bulunan KOBİ'lerin finansal sorunlarını tespit etmek ve çözüm önerileri sunmak adına çalışma gerçekleştirmişlerdir. Çalışmada 44 KOBİ'ye anket uygulanmıştır. Çalışma sonucuna göre şirketlerin en ciddi problemlerinin yetersiz finansman yapısı, kredi faiz oranlarının yüksek oluşu ve modern finansal tekniklerin kullanılmaması olduğu tespit edilmiştir.

Torlak ve Uçkun (2005), Eskişehir'de bulunan 128 adet KOBİ'nin finansman ve pazarlama sorunlarının neler olduğu belirlemeye çalışmışlardır. Çalışma sonucuna göre, finansal sorunlarının başında nakit para problemi, piyasa durgunluğu, faizlerin yüksek olması, işletme sermayesinin yetersizliği ve kredi bulamama olduğu belirlenmiştir.

Yalçın (2006), Türkiye'de faaliyet halindeki KOBİ'lerin özellikle finansman problemlerini incelemiş ve problemlerin çözümü için alternatif çözüm önerileri sunmaya çalışmıştır. Bu bağlamda araştırma makale, rapor ve tez verileri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda KOBİ'lerin karşılaştıkları sorunların başında; ağır teminat şartları, yüksek faiz oranları, bilgi eksikliği ve küçük şirket yapısının olduğu belirlenmiştir.

Kutlu ve Demirci (2007), Türkiye’de faaliyet gösteren KOBİ’lerin verimlilik sorunlarını belirlemeye çalışmışlardır. Bu bağlamda KOBİ’lerin ekonomiye katkılarının düşük olmasının nedenleri kitap, makale ve rapor gibi ikincil veriler üzerinden belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda göre finans alanındaki gelişmeleri yakından takip edilememesi, otofinansman olanaklarının yeterli olmaması, kredi taleplerinde karşılaşılan teminat zorlukları, kredi miktarlarının düşük ve maliyetlerinin yüksek olması ve sermaye piyasalarına girilememesinin en ciddi finansal sorunlar olduğu saptanmıştır.

Çetin (2007), Türkiye’de faaliyet gösteren KOBİ’lerin finansman problemlerinin varlığını ortaya koyabilmek ve bu finansman problemlerin çözümünde en önemli araç olan kredi politikalarının KOBİ’leri ne şekilde etkilediğini incelemiştir. Bu kapsamda çalışma makale, rapor ve tez verileri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Tümdengelim metodunun izlendiği araştırma sonucunda KOBİ’lerin sağlanan finansal hizmetlerinden yeterince faydalanamadıkları ve finansman sorunlarının devam ettiği saptanmıştır.

Kozan (2007), gelişmekte olan ülkelerdeki çalışma ve kaynak sorunlarının reel sektörü finansman arayışı içine soktuğu ve bu gelişmeler doğrultusunda finans sektörünün reel sektöre fon yaratmada ve krizler karşısında nasıl daha etkin olabileceğini incelemiştir. Bu bağlamda çalışma ikincil veriler üzerinden makale, tez ve kitaptan yararlanılarak analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda reel sektörün en önemli problemlerinden biri olan finansman sorununa net ve kesin çözümler üretebilmek için, şimdiye kadar ağırlıklı olarak kullanılmamış olan sermaye piyasalarının öneminin oldukça büyük olduğu ifade edilmiştir. Şirketlerin sermaye piyasalarından faydalanma düzeylerinin düşük olmasının en önemli sebebinin makroekonomik şartların yarattığı istikrarsız ortamdan kaynaklandığı belirlenmiştir. Çalışmada ayrıca gelişmekte olan ülkelerdeki ana sorunların, kaynak yetersizliği içerisinde hızlı büyümeyi gerçekleştirmek olgusunun bulunması ve gelişmekte olan ülkelerdeki finans piyasalarında yaşanan düzensizlikler olduğu vurgulanmış ve bu sorunların reel sektörün sermaye yetersizliği sorunuyla karşı karşıya kalmasına neden olduğu belirtilmiştir.

Kalaycı ve Çelik (2008), Denizli, Isparta ve Antalya Organize Sanayi Bölgelerinde tekstil sektöründe faaliyette bulunan KOBİ’lerin finansman problemlerini ve Basel II ile ilgili yaklaşımlarını incelemişlerdir. Bu kapsamda KOBİ’lere anket uygulanmıştır. Çalışma sonucunda göre Basel Kriterleri’nin yapısal problemlerinden dolayı KOBİ’lerin talep edilen krediyi temin etmede daha fazla zorluk çekecekleri ve KOBİ’lere ilave maliyetler yükleyerek finansman sorunlarının daha hissedilecek seviyeye yükseleceği belirlenmiştir.

Türköz (2008), Isparta’da bulunan KOBİ’lerin ekonomideki rollerini ve finansman sorunlarını incelemiştir. Bu bağlamda Isparta’da bulunan 150 KOBİ’ye anket uygulanmıştır. Çalışma sonucuna göre Isparta’da bulunan KOBİ’lerin büyük çoğunluğunun mikro ölçekli olduğu ve çoğunluğunun sermayedar tarafından yönetildiği ayrıca ciroların da düşük olduğu

gözlemlenmiştir. Bu nedenle KOBİ'lerin bankaların sağladığı kredilere çekingen kaldığı belirlenmiştir.

Çelikkol, Çelikkol ve Koç (2008), KOBİ Bankacılığı, KOBİ-Ticari Banka ilişkisinin başarı faktörleri ile Türkiye'deki uygulamalarını incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, ticari bankaların kurumsal bankacılık tanımlaması yaparken araştırma kapsamındaki 22 bankadan yalnızca 8 tanesinde KOBİ Bankacılığı şeklinde bir ayrıma gidildiği belirlenmiştir. KOBİ'lere sunulan nakdi ve gayri nakdi kredilerin yanı sıra, piyasa ve sektörlerdeki gelişmelere yönelik finansal ve yönetsel anlamda danışmanlık hizmetleri verilmeye başlandığı, finansal planlama doğrultusunda nakit yönetim programlarının uygulamaya sokulduğu, gelecekte oluşabilecek risklere ve fırsatlara karşı müşterilerin bilgilendirilmesi konusunda da hizmet verildiği saptanmıştır. Çalışmada ayrıca KOBİ bankacılığının henüz istenilen seviyede olmadığı ve söz konusu bankaların kurumsal web sitelerinin bazılarında sunulan hizmet ve ürün özellikleri açısından KOBİ – büyük şirket kapsamında önemli farklılıkların olmadığı belirlenmiştir.

Ayrıçay ve Kök (2009), KOBİ'lerin banka kredisi kullanım düzeylerini etkileyen faktörleri incelemişlerdir. Bu bağlamda Kahramanmaraş'ta bulunan 100 KOBİ'ye yönelik anket uygulanmıştır. Çalışma sonucunda, KOBİ'lerin banka kredisi kullanımında firma yaşı, kurumsallık seviyesi, nakit yaratma seviyesi, işgücü seviyesi ve finans yöneticisinin eğitim seviyesinin etkili olduğu saptanmıştır.

Badulescu ve Badulescu (2010), Romanya'daki KOBİ'lerin finansman ihtiyaçlarını giderme konusundaki karşılaşmış oldukları sorunları incelemişlerdir. Bu kapsamda çalışma kitap, makale ve rapor verileri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda şirketlerin faal olarak başladığı ilk yıllarda finansmana ulaşmada sıkıntı yaşadıkları fakat belli bir büyüklüğe ulaştıktan sonra kredi verenler ile yatırımcıların ilgisini çektikleri belirlenmiştir.

Kalkan (2010), KOBİ'lerin ülke ekonomilerine yapmış oldukları katkılardan yola çıkarak KOBİ'lerin önemini vurgulamış ve banka, sermaye piyasaları ve kamu ile olan ilişkilerini değerlendirmiştir. Çalışmada ayrıca KOBİ'lerin finansman ihtiyaçlarını karşılamada tercih ettikleri yöntemler ve buna alternatif diğer finansman olanaklarına yer verilmiş ve bu bağlamda gelişmiş ülke örnekleri ile Türkiye karşılaştırılması yapılmıştır. Çalışma sonucunda Türkiye'deki KOBİ'lerin bankalarla olan ilişkilerinin artarak devam ettiği, sermaye piyasalarından fon sağlayabilmek için çalışmaların yürütüldüğü ve bu doğrultuda gelişmiş ülke uygulamalarının örnek alındığı belirlenmiştir.

Alam ve diğ., (2011), Malezya'daki gıda sektöründe yer alan KOBİ'lerin büyümesinin önündeki engellerin ne olduğunu belirlemeye çalışmışlardır. Bu kapsamda 500 KOBİ'ye anket soruları e-mail aracılığıyla gönderilmiştir. Çalışmada toplam 166 gıda şirketinden yanıt alınmıştır. Çalışma sonucunda Malezya'da bulunan gıda sektöründeki KOBİ'lerin yaşamış

oldukları en büyük sorunların başında finansman sorunlarının, kurumsal engellerin, sosyal ve dış etkenlerin etkili oldukları belirlenmiştir.

Hyz (2011), Yunanistan'daki KOBİ'lerin bankacılık hizmetlerine erişimini kısıtlayan ana faktörleri incelemiştir. Bu kapsamda 250 adet KOBİ'ye anket uygulanmıştır. Çalışma sonucuna göre Yunanistan'daki KOBİ'lerin bankacılık sektöründen yararlanmış oldukları kredi hizmetlerinde kısa vadeli kredilerin riskinin yüksek olması ve teminat eksikliği nedeniyle KOBİ'ler için pahalı bir kaynak olduğu saptanmıştır.

Yüksel (2011), Türkiye'de bulunan KOBİ'lerin banka kredilerine olan erişimlerinin artırılmasına ve uygulanan destek programlarının iyileştirilmesine yönelik değerlendirmelerde bulunmak ve politika önerileri sunmak amacıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda çalışmada KOBİ'lerin finansmanında ve banka kredilerine erişimi ile ilgili literatür taraması yapılmış ve gelişmiş ve başarılı ülke örnekleri çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışma sonucunda krediye erişim ve kredi şartları bakımından Türkiye'de bulunan KOBİ'lerin diğer gelişmiş ve benzer gelir düzeyinde bulunan ülkelerin çoğuna kıyasla krediye erişim bakımından daha çok sorun yaşadığı saptanmıştır.

Atay (2012), Türkiye'deki KOBİ'lerin finansal problemlerini incelemiştir. Bu kapsamda çalışma kitap, makale ve rapor verileri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda bu sorunların temelini oluşturan nedenlerin başında satıştaki dalgalanmalar, finansal çözüm arayışından uzak yasaların olması, rekabet koşulların zorluğu, artan sorumluluk, çalıştırılan elemanlar ile olan ilişkiler, mevcut mali kayıplar ve başarısızlık riskinin olduğu saptanmıştır.

Coşkun (2012), şirketlerin finansman problemi yaşama düzeyleri ile kredi kullanma oranları arasındaki ilişkiyi ve kredi kullanımının gelecekte yatırım kararlarının alınmasında bir etkisi olup olmadığını incelemiştir. Bu bağlamda İkitelli OSB'de bulunan 219'u kredi kullanan olmak üzere 418 şirket ile görüşülmüştür. Çalışma sonucuna göre, finansman problemlerinin seviyesine göre banka kredi kullanım düzeylerinin değiştiği saptanmıştır. Çok sık finansman problemi çok sık yaşayan şirketlerin kredi kullanım oranı %62, zaman zaman finansman sorunu yaşayan şirketlerin %56, hiç finansman sorunu yaşamayan şirketlerin ise %36,4 olarak belirlenmiştir. Ayrıca kredi kullanımının şirketlerin gelecekte yatırım kararları alınmasındaki etkiler incelendiğinde kredi kullanan şirketler ile kredi kullanmayan şirketler aralarında gelecekte yatırım kararı almalarında bir farklılık olmadığı saptanmıştır.

Çamoğlu ve Akıncı (2012), 1999-2010 döneminde Türkiye finans sektörü için kredi piyasasının eğilimi ve gelişimini incelemişlerdir. Bu bağlamda 17 sektöre ait nakdi kredi kullanımları ve toplam kredi hacmi değişkenlerini analiz etmişlerdir. Ekonomik faaliyetlere göre nakdi kredilerin analizinde Granger nedensellik testi ve Johansen eşbütünleşme analizi uygulamışlardır. Çalışma sonucunda inşaat ve emlak sektörünün kullandığı kredi ile reel kredi hacmi arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu saptanmıştır. Ayrıca Türkiye'deki bazı

önemli sektörlerin kullandığı kredi ile reel kredi hacmi arasında istatistiksel açıdan da anlamlı bir uzun dönem ilişkisi olduğu belirlenmiştir.

Kutlar ve Torun (2013), Diyarbakır'da faaliyette bulunan KOBİ'lerin ortak özelliklerini ve karşılaştıkları sorunları belirlemeyi ve bu sorunların çözümüne yönelik öneriler sunmayı amaçlamışlardır. Bu bağlamda 210 KOBİ üzerinde anket uygulamıştır. Çalışmanın neticesinde öz sermayenin azlığı ile kredi teminindeki zorlukların KOBİ'lerin esas sorunları olduğu belirlenmiştir. Çalışmada ayrıca KOBİ'lerin destek ve teşviklerden yararlanamadıkları ve birçok şirketin bu tür destek ve teşvikler konusunda bilgi sahibi olmadığı vurgulanmıştır.

Daskalakis, Jarvis ve Schizas (2013), Yunanistan'da bulunan mikro ve küçük ölçekli şirketlerin kendilerini nasıl finanse ettikleri, finansman tercihlerinin ne olduğu, finansman kaynaklarını nasıl değerlendirdikleri ve bu kaynaklara erişimde ne gibi sorunlar ile karşılaştıklarını belirlemeye çalışılmışlardır. Çalışma sonucunda şirketlerin öz sermaye finansmanında kendi kaynaklarına güvendiği ve yeni bir dış kaynak kullanımında isteksiz oldukları belirlenmiştir. Borç finansmanında ise mevcut olarak kullandıklarından daha fazla borç kullanmayı ve bunu uzun vadeli borçlar ile karşıladıklarını belirlemişlerdir. Çalışmada ayrıca uzun vadeli borç finansmanında zorluklar ile karşılaşıldığı ve şirketlerin teşvikler konusunda bilgi eksikliğinin olduğu ve daha çok bilgilendirilmesi gerektiği saptanmıştır.

Özbilgili (2014), Türkiye'de uygulanan hazine destekli esnaf kredilerinin esnaf ve sanatkârlar tarafından ne denli etkin kullanıldığını ve kredi ödeme güçlerinin ne durumda olduğunu incelemiştir. Bu bağlamda Sultanhisar ilçe merkezi ile Atça ve Salavatlı beldelerinde faaliyet gösteren 239 adet üç ayrı Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatiflerine (ESKKK) üye olan ve aktif kredi kullanan esnaf ve sanatkârlar ile sınırlandırılmış ve anket yöntemi ile sorular yöneltilmiştir. Çalışma sonucuna göre katılımcıların %69'u ESKKK dışında krediyi tercih ederken %31'i ise ESKKK kredisini tercih ettikleri belirlenmiştir. ESKKK kredisinde kredi kullanan esnaf ve sanatkârların %50'sinin ise tüketici kredisini kullandığı belirlenmiştir. ESKKK kredilerini tercih edilme sebepleri incelendiğinde ESKKK kredisini tercih edenlerin %71'i uzun vadede ödeme kolaylığı sağladığı için tercih ettiği ve bu kredileri daha çok mal alımı için kullandıklarını belirtmiştir. Çalışmada ayrıca esnaf ve sanatkârların ESKKK kredisini geri ödeme süreleri incelendiğinde %46'sı 6 aylık, %54'ünün 1 ve 3 aylık dönemlerde ödemeyi tercih ettiği belirlenmiştir. ESKKK kredilerinin takipten ödeme durumları incelendiğinde %55'inin takibe düştüğü saptanmıştır. Bu analizler sonucunda, esnaf ve sanatkârların TESKOMB, T. Halk Bankası A.Ş gibi kurumlarla dayanışma içerisinde olması ile finansal sıkıntıları olduğunda kolaylıkla kredi kullanabildikleri ve sermaye yapılarının güçsüz olmaları nedeniyle karşılaşılabilecekleri olumsuzluklardan korunabildikleri saptanmıştır. Analiz sonuçlarından elde edilen diğer bir durum ise esnaf ve sanatkârların kredileri geri ödemede

zorluk çektiği, esnaf ve sanatkârların çoğunun kredisinin takibe düştüğü ve bunun sebebinin kredi miktarlarının artmasıyla birlikte takip yüzdelерinin artış göstermesi olduğu saptanmıştır.

Sever ve Han (2015), Türkiye’deki finans ile reel kesim arasındaki ilişkiyi sektörel bazda incelemişlerdir. Bu bağlamda 2002-2012 dönemi üçer aylık veriler yardımıyla “Sektörel GSYİH” ve “Sektörel Krediler” kullanılarak Genişletilmiş Dickey Fuller Birim Kök, Johansen Eş Bütünleşme ve Nedensellik testi ile analiz gerçekleştirmişlerdir. Çalışma sonucunda, eş bütünleşme testine göre hizmetler sektörü, sanayi sektörü ve toplam krediler ile ilgili sektörlerin gelir seviyeleri arasında eş bütünleşme olduğu, nedensellik testine göre reel sektörden finans sektörüne doğru güçlü, finans sektöründen reel sektöre doğru ise zayıf bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca finans sektöründen tarım sektörüne doğru, hizmet sektöründen de finans sektörüne doğru tek yönlü nedensellik olduğu belirlenmiştir.

Yılmaz (2016), KOBİ’lerin kredi kullanırken karşılaştıkları sorunları incelemiştir. Bu bağlamda çalışmanın amacına uygun olarak tarama (survey) stratejisi seçilmiş ve Muğla’da bulunan 296 KOBİ sahibi ile yüz yüze görüşülerek anket yöntemiyle veriler toplanmıştır. Çalışma sonucunda, şirketlerin büyük bir çoğunluğunun kredi kullandığı ve bu kredilerin büyük bir kısmının bankalardan sağlandığı tespit edilmiştir. Çalışmada kredi kullanırken genel olarak uzun vadeli kredilerin tercih edildiği ve kredi kullanılırken karşılaşılan en büyük sorunların teminat sağlama güçlüğü ve formalitelerin ağır oluşu olduğu belirlenmiştir. Ayrıca kredi kullanmayı tercih etmeyen şirketlerin kredi kullanmama sebepleri ise öz sermayenin yeterli oluşu, kredi faizlerinin ve teminat şartlarının ağır olması şeklinde saptanmıştır.

Dücan (2016), Ocak 2005 – Temmuz 2016 yılları arasında özel sektörün uzun vadeli yurtdışı borçlarının reel sektöre etkisini incelemiştir. Bu bağlamda çalışmada Granger nedensellik testi ve Johansen Eşbütünleşme testi ile değişkenlerin analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda nedensellik ilişkisinin özel sektörün uzun vadeli yurtdışı borçlarından sanayi ciro endeksine doğru olduğunu ve bu durumun Türkiye özelinde kaynakların üretime dönük olarak alanlara aktarılmaması riskini ortaya çıkardığı saptanmıştır.

Baker, Kumar ve Rao (2017), Hindistan’ın kuzeybatı bölgesinde yer alan 309 KOBİ’nin finansman tercihlerini, uygulamalarını ve şirket sahibi veya yöneticilerin finansman tercihlerindeki farklılıkları incelemişlerdir. Çalışma sonucunda yöneticilerin öncelikle iç kaynakları tercih ettiği ardından banka finansmanı olan uzun vadeli kredileri, devlet teşvikleri ve finans kurumlarındaki kaynakları tercih ettiği belirlenmiştir. Çalışmada ayrıca KOBİ’lerin en az tercih ettiği finansman kaynağının ise öz kaynak olduğu saptanmıştır.

Taşçı (2017), Türkiye’deki KOBİ’lerin finansal sorunlarını ve bu sorunların çözümünde banka kredileri kullanımının etkisini diğer finansman yöntemleri ile karşılaştırarak analiz etmiştir. Bu bağlamda 2010-2016 yılları arasında KOBİ’lerin kullanmış oldukları kredilerin dağılımları yıllara göre ikincil veriler üzerinden analiz edilmiştir. Çalışma sonucuna göre 2010

yılında KOBİ'lerin kredi kullanımında en çok nakdi kredileri tercih ettiği, 2011 yılında ise 2010 yılına benzer olarak yine nakdi kredilerin tercih edildiği belirlenmiştir. 2012 yılında ise 2011 yılına göre nakdi kredilerin artışa geçtiği fakat 2013 yılında nakdi kredilerde bir düşüş olduğu gözlemlenmiştir. 2014 yılı açısından ise 2013 yılı ile benzer durumların yaşandığı ve 2016 yılında yine 2014 yılından itibaren KOBİ kredilerin yüzdesel anlamda bir değişiklik olmadığı ve durağan olduğu belirlenmiştir. KOBİ'lerin 2010-2016 yılları arasında leasing kullanımlarına bakıldığında 2016 yılına gelen kadar ki sürede sözleşme sayılarının arttığı ve 2015 yılından sonra bu artışın yerini 2016 yılında ciddi bir düşüşe bıraktığı belirlenmiştir. KOBİ'lerin 2010-2016 yılları arasında faktoring kullanımlarına bakıldığında özellikle 2013 yılından sonra KOBİ'lerin faktoring sistemine olan ilgisinin arttığı belirlenmiştir. Bu yöntemler doğrultusunda KOBİ'lerin en çok sırasıyla banka kredilerini, faktoring ve leasingi tercih ettiği belirlenmiştir. KOBİ'lerin banka kredilerini tercih etmelerindeki sebebin bankaların kredi verme şartlarını iyileştirmesi olduğu ifade edilmiştir. Leasingin KOBİ'ler tarafından sıklıkla kullanılmamasının ana nedeni ise kiralama bedellerinin yüksek gerçekleşmesi olarak belirlenmiştir. Çalışmada ayrıca leasingin faktoringe göre daha fazla tercih edildiği ve bunun altında yatan sebebin ise ağır faiz şartları olduğu belirlenmiştir.

Duramaz (2017), Kredi Garanti Fonu uygulamasını ve buna yönelik faaliyette bulunan kredi kefalet kuruluşlarını ve uygulamalarını, farklı ülke uygulamaları altında inceleyerek Türkiye'deki Kredi Garanti Fonu uygulamasını değerlendirmiştir. Bu bağlamda çalışmada makale, tez, kitap gibi verilerden yararlanılarak Kredi Garanti Fonu ile ilgili bilgiler verilmiş ve farklı ülke uygulamaları altındaki uygulamalar şeklinde analiz edilmiştir. Çalışma sonucuna göre, farklı ülkelerdeki kamu veya özel sektörde uygulamalarda, Kredi Garanti Kuruluşlarının KOBİ'lere uygun kredi ve kefalet imkânları sunduğu belirlenmiştir. Türkiye'de ise esnaf ve KOBİ'lerin finansmanında kredi ve kefalet hizmeti sunan Kredi Garanti Fonu'nun desteğini arttırarak sürdürdüğünü ve Türkiye ile diğer ülkelerdeki uygulamaların karşılaştırılması sonucunda Türkiye'deki kefalet mekanizmalarının mevcut uygulamaları çerçevesinde fonların işleyişinde bazı güncelleme ve düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu belirlenmiştir. Çalışmada ayrıca ekonominin daralma ya da genişleme süreçlerinde önemli noktalardan birinin de kefalet oranının miktarı olduğu saptanmıştır.

Demirci (2017), imalat sanayi sektöründeki üretim endeksi ile yurtdışındaki bankaların imalat sanayi sektörüne kullandırmış oldukları aylık nakdi kredi hacmi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu bağlamda 1999-2015 dönemi verileri, Johansen eş bütünleşme testi ve Granger nedensellik testi ile analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda, imalat sanayi sektöründe üretim ve banka kredilerinin eşbütünleşik olduğu, uzun dönemde pozitif bir ilişkinin bulunduğu ve üretimden banka kredilerine doğru bir nedenselliğin olduğu belirlenmiştir.

Kandemir, Canbaz ve Arifoğlu (2018), Türkiye'deki katılım bankalarının 2007 yılının son çeyreği ile 2015 yılının dördüncü çeyreği arasında kullandırmış olduğu sektörel krediler ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini incelemişlerdir. Bu bağlamda Türkiye'deki katılım bankalarının 10 farklı sektöre kullandırmış olduğu krediler ile ekonomik büyüme göstergelerini Granger nedensellik analizi ile test etmişlerdir. Çalışma sonucuna göre, katılım bankalarının denizcilik, gıda/meşrubat/tütün, inşaat, metal/işlenmiş maden, tekstil/tekstil ürünleri, toptan ticaret/komisyonculuk, turizm ve ziraat/balıkçılık sektörlerine kullandırılmış olduğu krediler ile gayri safi yurtiçi hâsıla veya ihracat arasında nedensellik ilişkisi olduğu saptanmıştır. Buna karşın enerji sektörüne kullandırmış oldukları kredinin gerek gayri safi yurtiçi hasılanın gerekse ihracatın nedeni olduğu sonucuna ulaşılamamıştır. Çalışmada ayrıca bankalarının finansal kuruluşlara kullandırdığı krediler ile ekonomik büyüme arasında ise nedensellik ilişkisine ulaşılamamıştır.

Kutlu (2018), Adıyaman'da faaliyet gösteren KOBİ'lerin kredi taleplerini değerlendirmiş ve bir bankanın KOBİ'lere vermiş olduğu kredinin etkinliğini incelemiştir. Bu bağlamda Adıyaman'da faaliyet gösteren bir kamu bankasından 2017 yılının ilk 6 ayı içerisinde kredi kullanan 139 şirket ile yüz yüze görüşülerek anket soruları yöneltilmiştir. Çalışma sonucunda araştırmaya katılan 139 şirketten %56,1'i banka kredilerini ara sıra kullandıklarını ve bunların %45,3'ü krediyi 2-3 yıl arası orta vadede kullandıkları belirlenmiştir. Araştırmaya katılan şirketlerin kredi kullanma nedenleri ise sırasıyla nakit ihtiyacının artması, öz sermaye yetersizliği ve rekabet gücünün artması olarak belirlenmiştir. Çalışmada banka kredilerini bulmada yaşanan en büyük sorunların ise teminat eksikliği ve faiz oranlarının yüksekliği olarak belirlenmiştir. Çalışmada ayrıca kredi kullanıp faydasını gören şirketlerin oranı ise %88, finansal durumunu düzelttiğini söyleyen şirketlerin oranı ise %82 olarak tespit edilmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda bankanın KOBİ'lere sunmuş olduğu kredilerin amacına uygun bir şekilde kullanıldığı, bankacılık sektörünün reel sektöre önemli bir destek verdiği ve KOBİ'lerin de bu kredilerden yüksek oranda faydalandıkları saptanmıştır.

Çolak (2018), KOBİ'lerin finansman sorunlarının giderilmesinde Türkiye'deki bankacılık politikalarını ve bankaların KOBİ'lere destek amacıyla uyguladığı politikaları incelemiştir. Çalışma sonucunda KOBİ'lerin genel anlamda finansman sıkıntısı yaşadığı ve bu finansman sorunlarının başında kredi temin edebilmek, öz kaynak yetersizliği, sermaye piyasasından fon elde edebilmek ve finansal yönetimdeki yetersizlikler olduğu belirlenmiştir. KOBİ'lerin finansmanında en önemli kaynağın banka kredileri olduğu fakat kullandırılan toplam kredi miktarının 2010 yılında 125.468 milyon TL, 2017 yılında 490.336 milyon TL tutarında artış göstermesine rağmen KOBİ kredi oranının %24 seviyesinde olması ve takipteki kredi oranının arttığı ve verilen kredi desteğinin az olduğu tespit edilmiştir.

Yıldırım ve Karayılan (2019), girişimcilerin kuruluş aşamasında beşeri, yapısal, sosyal ve finansal sermaye kullanım düzeylerini incelemişlerdir. Bu bağlamda 2015 yılı ve sonrası Gaziantep Sanayi Odasına ve Gaziantep Ticaret Odasına kayıtlı 459 girişimci üzerinde bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Analiz kapsamında tesadüfi tabakalı örnekleme yöntemiyle seçilen dört tür girişimciye anket soruları yöneltilmiş ve elde edilen veriler üzerinde Kruskal-Wallis Testi ve Mann-Whitney Testi uygulanmıştır. Çalışma sonucuna göre tarım girişimcilerinin beşeri sermaye ile sosyal sermayeyi kullandıkları, finansal sermaye ile sosyal sermayeyi çok az seviyede kullandıkları tespit edilmiştir. Ticaret girişimcilerinin beşeri sermaye ile yapısal sermayeyi kullandıkları, sosyal sermaye ile finansal sermayeyi çok az seviyede kullandıkları tespit edilmiştir. Sanayi girişimcilerinin beşeri sermaye, yapısal sermaye ile sosyal sermayeyi kullandıkları, finansal sermayeyi çok az seviyede kullandıkları tespit edilmiştir. Hizmet girişimcilerinin yapısal sermaye, beşeri sermaye ile sosyal sermayeyi kullandıkları, finansal sermayeyi çok az seviyede kullandıkları belirlenmiştir. Çalışmada ayrıca girişimcilerin sermaye kullanım düzeylerinin girişimcilerin faaliyet gösterdikleri sektörlerle göre bulguları incelendiğinde sosyal sermaye ile finansal sermaye kullanım seviyelerinde anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir.

Arıkan ve Gökhan (2019), Elazığ'da faaliyette bulunan süt sığırları yetiştiricilerinin finansman kaynaklarının tespiti, kredi kullanma durumları ve çeşitli işletmecilik özellikleri ile kredi kullanma durumu arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu bağlamda Elazığ'da bulunan Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği'ne bağlı 50 adet süt sığircılığı şirketine yüz yüze anket uygulanmıştır. Çalışmadaki bağımsız iki grup arasındaki farklılıklar Student's t-testi ve Mann Whitney-u testiyle ve finansman kaynakları ile çeşitli işletmecilik özellikleri arasındaki ilişki ise Fisher's exact test ve ki kare testi ile analiz edilmiştir. Çalışma sonucuna göre, ankete katılan kişilerin %74'ü hayvancılıktan elde edilen gelirlerle birikim yapamadığını ve bunların %96'sı borçlarını zamanında ödeyemedikleri için hayvanlarını keserek ya da satarak borç ödediklerini saptamışlardır. Şirketlerin %44'ü sermaye finansmanında öz sermayelerinin dışında kredi kullandıkları ve kredi kullananların kullanmayanlara göre büyükbaş hayvan varlığı ve yıllık süt üretimi ortalamaları aralarında farklılığın olduğu belirlenmiştir. Çalışmada ayrıca kredi kullanımı ile şirkette çalışan personel sayısı ve hayvanların sigortalanması gibi işletmecilik özellikleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunduğu saptanmıştır.

Akyüz, Yıldırım, Hamzaçebioğlu ve Ersen (2020), orman ürünleri sanayi alanında üretim faaliyetinde bulunan şirketlerin finansal sorunlarını ve bu sorunlara yönelik çözüm yollarını tespit etmeye çalışmışlardır. Bu bağlamda İstanbul'da bulunan İkitelli organize sanayi bölgesindeki 75 adet şirketin sahibi veya yönetici konumunda yer alan kişilere anket yöntemi ile sorular yöneltilmiştir. Çalışma sonucuna göre, şirketlerin finansman ihtiyaçlarında banka kredilerini tercih ettikleri ve önemli bir kısmının sektörel destek amacıyla oluşturulan teşvik

paketleri hakkında ve nasıl yararlanabilecekleri konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları belirlenmiştir. Çalışmada ayrıca banka faizlerinin yüksek olmasının, istedikleri an kredi kullanılamamasının, bankaların ağır teminat şartları sunmasının ve uzman personelin olmamasının finansal problemleri daha da arttırdığı belirlenmiştir.

Çora (2020), Türkiye’de banka kredileri ve diğer finansal desteklerle güçlendirilen KOBİ’lerin ekonomik büyümeye olan etkilerini incelemiştir. Bu bağlamda ilgili verileri test etmek için ARDL Modeli seçilmiş ve veriler analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda KOBİ’leri destekleme konusunda en temel kuruluşun KOSGEB olduğu ve 2008 ve 2019 dönemleri arasında KOSGEB tarafından KOBİ’lere verilen desteklerin, uzun dönemde ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği belirlenmiştir. Çalışmada ayrıca KOSGEB desteğinden yararlanma oranının batıda yer alan bölgelere göre yarattığı katma değer, doğuda yer alanlara göre daha yüksek olduğu ve bunun da finansal okuryazarlığın daha fazla olduğu bölgelerdeki şirketlerin katma değer yaratma oranları ile diğer bölgeler arasında ciddi farklılıklar oluşturduğu saptanmıştır.

Şenel (2020), Türk Bankacılık sektörü ile uluslararası bankacılık sektörünün karşılaştırmasını yaparak, banka kredilerin genel görünümünü incelemiştir. Bu bağlamda, 2010-2018 yılları arasında Türkiye’deki bankaların toplam kredileri, takipteki kredileri ve mevduatları ile bazı makroekonomik değişkenler arasındaki ilişki uluslararası bankacılık sektörünün verileri kapsamında karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Çalışma sonucunda küresel ekonomik istikrarsızlığın Türkiye’nin ekonomik performansını olumsuz etkilediği ve Türk bankacılık sektörüne yansması ile kredi büyüklüklerinin yavaşlaması ve banka değerlerinin düşmesine neden olduğu saptanmıştır. Ayrıca ekonomik sıkıntılara rağmen GSYH/Banka Aktifleri, mevduatın krediye dönüşüm oranı ve takibe düşen kredi oranları gelişmiş ülkeler ortalamasından düşük seviyede, gelişmekte olan ülkelerle aynı seviyede olduğu sonucuna varılmıştır.

Semerci (2021), Türkiye’de bulunan tarım şirketlerinin tarımsal kredi kullanım durumlarını incelemiştir. Bu bağlamda Türkiye’nin değişik illerinde faaliyet gösteren yağlık ayçiçeği üretiminde 571, süt sığırcılığında 141, pamuk üretiminde 136, kanola üretiminde 83 ve çeltik üretiminde 74 adet tarım şirketi incelenmiştir. Çalışma sonucunda Türkiye’de bulunan pamuk üreticilerinin %60’ı, çeltik üreticilerin %51’i, süt sığırcılığı şirketlerinin %41’i, kanola üreticilerinin %27’si ve yağlık ayçiçeği üreticilerinin ise %16’sı tarımsal kredi kullandıklarını ifade etmişlerdir. Çalışmada ayrıca tarımsal kredi kullanımında ilk tercihin Ziraat Bankası olduğu tespit edilmiştir.

Şahin (2021), Türk ticaret sektörünün 2009-2019 yılları arasındaki finansal analizini gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda 2009-2019 yılları arasında TCMB sektör bilanço verileri üzerinde oran analizi yapılmıştır. Çalışma sonucuna göre, Türk ticaret sektörünün varlık ve

kaynak yapısı incelendiğinde satış vadesinin uzaması sebebiyle ticari alacaklara yapılan yatırımların artması ve sabit kıymet yatırımlarının yavaşlamasından dolayı özellikle 2013 yılından itibaren daha belirgin olmak üzere dönen varlıklar ve yabancı kaynaklar lehine değişim gösterdiği belirlenmiştir. Çalışmada ayrıca öz kaynakları azalan sektörün 54 günlük nakit dönüşümünü finanse etmek için mali borç kullandığı tespit edilmiştir. Özellikle sektör kârlarının faiz oranı ve kur değişimlerinin etkisinde kalmasıyla birlikte 2013 yılı sonrası yükselen faiz oranları ve döviz kurlarının banka kredisi finansman giderlerini arttırdığı saptanmıştır.

Atukalp (2021), Covid-19 salgınının, tarım, imalat, otel ve restoranlar, taşımacılık, depolama ve haberleşme ile eğitim sektörlerinin bankalardan kullandıkları nakdi kredi miktarı ve takibe alınan kredi üzerine etkisini incelemiştir. Bu bağlamda 2019:1-2021:3 analiz dönemlerini kapsayan mevduat ve bankacılık sektörünün bütünü çalışmaya dâhil edilmiştir. Çalışma sonucuna göre nakdi ve tahsil edilemeyen en düşük kredi tutarının eğitim sektöründe, en yüksek kredinin ise imalat sanayine ait olduğu, mevduat bankalarından en düşük nakdi kredinin 9.080.514.000 TL ile eğitim, en yüksek ise 563.590.820.000 TL ile imalat sektöründe kullanıldığı belirlenmiştir. Bankacılık sektörünün tamamı bakımından inceleme yapıldığında en düşük nakdi kredinin 9.775.463.000 TL ile eğitim sektöründe, en yüksek nakdi kredinin ise 772.266.051.000 TL ile imalat sektörü tarafından kullanıldığı belirlenmiştir. Çalışmada son olarak takipteki krediler içinde benzer durumun yaşandığı ve en düşük takipteki kredinin eğitim sektöründe, en yüksek takipteki kredi miktarının ise imalat sektörüne ait olduğu saptanmıştır.

Acar ve Çetiner (2021), Türkiye’de bulunan KOBİ’lerin finansman sorunlarını tespit etmeyi ve bu sorunlara yönelik olarak çözüm önerileri sunmayı amaçlamışlardır. Bu bağlamda İstanbul Güneşli ilçesi özelinde bulunan KOBİ’lerin finansman sorunlarının kaynağını ve bu sorunu aşmada kullandıkları araçları, alternatif finansman araçlarını ne kadar tanıdıklarını ve gelecekte kullanmak konusundaki düşüncelerini incelemişlerdir. Çalışmada 1-31 Mart 2021 tarihinde 256 şirkete yüz yüze anket yöntemiyle toplanan veriler üzerinde analiz gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda şirketlerin kriz dönemlerinde daha fazla dış finansmana ihtiyaç duyduğu ve devlet desteğinden faydalandığı belirlenmiştir. Çalışmada şirketlerin %90’ının kredi ihtiyaçlarının arttığı ve artan kredi ihtiyaçlarına rağmen %90’ının yüksek maliyetlerden dolayı, %92’sinin kredi şartlarının ağır olması ve %93’ünün şirket mali verilerinin yetersiz olmasından kaynaklı olarak yeterince krediye ulaşamadıkları tespit edilmiştir. Çalışmada son olarak şirketlerin %80’ninin bankaların kredi şartlarını sağlayamadıkları için daha yüksek maliyetli kısa vadeli borçlanmayı tercih ettikleri gözlemlenmiştir.

Kurtlar (2021), Türkiye’de ulaştırma ve depolama sektöründe faaliyet gösteren küçük, orta ve büyük ölçekli şirketlerin finansal performanslarını oran analizi yöntemi ile

incelemişlerdir. Bu bağlamda 2014-2016 yılları arasında Türkiye’de ulaştırma ve depolama sektöründe faaliyet gösteren 205 küçük ölçekli, 102 orta ölçekli ve 36 büyük ölçekli olmak üzere 343 şirket analize dâhil edilmiştir. Çalışma verileri TCMB sektör bilançolarından elde edilmiştir. Çalışma sonucuna göre büyük ölçekli şirketlerin göre likidite ve finansal yapısının orta ve küçük ölçekli şirketlere daha güçlü olduğu ve varlıklarını daha verimli kullandıkları, buna karşın incelenen yıllarda bir önceki yıla göre net karlarının azaldığı belirlenmiştir. Çalışmada ayrıca orta ölçekli şirketlerin analiz dönemindeki yılları zararla kapattığı, küçük ölçekli şirketlerin ise net karının bir önceki yıla göre azaldığı ve son yılı ise zararla tamamladığı saptanmıştır.

Eskin (2021), Covid-19 salgını sürecinde KOBİ’lerin finansal görünümünü incelemiştir. Bu kapsamda Denizli’de faaliyet gösteren KOBİ kapsamındaki tekstil şirketleri analize dâhil edilmiştir. Analiz verileri Denizli’de bulunan 9 tekstil yöneticisine elektronik ortamda görüşme soruları yöneltilerek toplanmıştır. Çalışma sonucunda Covid-19’un tekstil sektöründeki şirketlere olan etkisinin şirketlerin faaliyet konusuna ve iş modeline göre farklılık gösterdiği, sipariş üzerine üretim yapan bazı tekstil şirketlerinin siparişlerinin pandemi sürecinde askıya alındığı veya iptal edildiği belirlenmiştir. Çalışmada ayrıca şirketlerin finansal görünümünde nakit, stoklar, ticari alacaklar, gelirler, borç öz kaynak yapısı, gider ve maliyet kalemlerinin ön plana çıkmasına neden olduğu tespit edilmiştir.

Konuyla ilgili olarak literatür incelendiğinde turizm sektörü dışındaki diğer sektörlerle yönelik çalışmaların daha çok anket ve görüşme yöntemiyle finansal kaynak kullanımında banka kredilerine yönelik olduğu görülmektedir. İlgili araştırmaların sonuçlarından hareketle turizm sektörü dışındaki diğer sektörlerin finansal kaynak kullanımında tercih etmiş oldukları banka kredilerinde yaşamış oldukları en büyük sorunların ağır teminat şartları ve faizlerin yüksekliği olduğu görülmektedir. Bu durum şirketler açısından finansal kaynağa ulaşma konusunda en önemli sorun olarak görülmektedir. Buna karşın turizm sektörü dışındaki diğer sektörlerle yönelik çalışmaların daha çok şirketlerin finansal kaynak kullanımlarına yönelik olarak anketli çalışmalar olduğu buna karşın ikincil veriler üzerinden gerçekleştirilen çalışmaların çok az olduğu tarafımızca saptanmıştır.

3.2. Turizm Sektörüne Yönelik Gerçekleştirilen Araştırmalar

Turizm sektörüne yönelik literatür taraması yapıldığında genellikle sektörde faaliyet gösteren şirketlerin finansman sorunları ile finansal kaynak kullanımına yönelik tercihlerini belirlemek amacıyla anket uygulamalı çalışmaların gerçekleştirildiği gözlemlenmektedir. Buna karşın konuyla ilgili olarak ikincil veriler üzerinden kısıtlı sayıda çalışma yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu bölümde turizm sektörüne yönelik olarak gerçekleştirilen çalışmalar özet halinde sunulmaya çalışılmaktadır.

Dönbak (2006), kredi kartı hizmeti sunan bankalarla turizm şirketleri arasında kredi kartı kullanımına bağlı olarak oluşan stratejik pazarlama ortaklığının temel nedenlerini, ortak banka seçim kriterlerini, ortaklığın başarısını ve sonuçlarının işletmenin yapısı ile yöneticilerin genel özelliklerini incelemiştir. Bu bağlamda Ankara'da bulunan 20 seyahat acentası, 25 konaklama şirketi, 27 yiyecek ve içecek şirketi ve 10 eğlence şirketi olmak üzere toplam 82 turizm şirketinin bankalarla ilişkilerini yöneten üst düzey yöneticilerine 5'li likert tipi ölçekten oluşan anket uygulanmıştır. Çalışma sonucuna göre şirketlerin faaliyet türüne göre pazarlama ortaklığı nedenlerinin istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar gösterdiği ve buna bağlı olarak konaklama ve seyahat acentalarının yiyecek ve içecek ile eğlence şirketlerine göre daha farklı nedenlerle ortaklık yaptığı belirlenmiştir. Çalışmada ayrıca ortaklık sonuçları ölçeğine göre şirket yapısı bağımsız değişken içerisinde yer alan uluslararası zincir şirketlerin daha yüksek puanlara sahip oldukları ve bu ortaklığın başarı ölçeğine göre ise lisans ve lisansüstü eğitime sahip olanların ortaklığın başarısını değerlendirmede anlamlı ölçüde yüksek puanlar aldıkları tespit edilmiştir.

Yılmaz (2007), Bodrum'da faaliyet gösteren KOBİ statüsündeki turizm şirketlerinin finansal sorunlarını ve bu sorunların çözümünde kullandıkları finansal araçları belirlemeye çalışmıştır. Bu kapsamda Bodrum'da turizm sektöründe faaliyette bulunan 47 küçük ve orta ölçekli şirkete 20 sorudan oluşan anket ile veriler toplanmıştır. Çalışma sonucunda turizm sektöründeki KOBİ'lerin yaşamış oldukları en ciddi sorunların başında finansman sorunu olduğu belirlenmiştir. Çalışma kapsamında ayrıca KOBİ'lerin finansman sorunlarının çözümünde uygulanacak modern finansman teknikleri ile ilgili yeteri seviyede bilgiye sahip olmadıkları belirlenmiştir.

Poyraz (2008), Akdeniz Bölgesi'nde faaliyette bulunan büyük ölçekli konaklama şirketlerinin orta ve uzun vadeli fon ihtiyaçlarını karşılamada başvurdukları finansman kaynaklarını incelemiştir. Bu kapsamda Fethiye'de 12, Antalya'da 242, Adana'da 7, Mersin'de 10, Hatay'da 3, Kahramanmaraş'ta 1 olmak üzere toplam 275 büyük ölçekli konaklama şirketine ulaşılarak anket ve görüşme yöntemiyle veriler toplanmıştır. Çalışma sonucunda büyük ölçekli konaklama şirketlerinin orta vadeli fon ihtiyaçlarını karşılamada en fazla başvurdukları finansman kaynaklarının orta vadeli banka kredileri, dönen krediler ve makine teçhizat kredisi olduğu saptanmıştır. Çalışmada son olarak uzun vadeli fon gereksinimlerini karşılamada ise öz sermayeden sonra ise uzun vadeli banka kredilerinin tercih edildiği belirlenmiştir.

Goh (2010), otel işletmeleri için hangi finansman modelinin daha uygun olduğunu ve sebeple Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Singapur'da bulunan oteller tarafından kabul edilen farklı finansman modellerinin uygulamalarını ve etkilerini vurgulayan finansman modellerini incelemiştir. Araştırma sonucunda ABD'de bulunan otel sahiplerinin yüksek borç finansmanı modelini tercih ettiği ve bu durumun ekonomik sıkıntıların yaşandığı zamanlarda

şirketlerin haciz ile karşı karşıya kalmasına neden olduğu belirlenmiştir. Singapur'da bulunan otel sahiplerinin ise daha çok korumacı bir finansman modelini tercih ettiği ve ekonomik sıkıntılarda bu modelin şirketleri koruduğu belirtilmiştir. Çalışmada ayrıca ABD ve Singapur'da bulunan otel sahiplerinin ekonomik canlanmaların ilk zamanlarında daha yüksek bir karlılık sağlaması için uygun bir borç düzeyi üstlenen finansman modelini benimsemeleri gerektiği belirtilmiştir. Çalışmada yine otel sahiplerinin ekonomik canlanmanın yaşandığı zamanlarda ileride yaşanacak ekonomik sıkıntılara karşı daha korunaklı bir finansman modelini tercih etmelerinin gerektiği belirtilmiştir. Çalışmada son olarak konaklama sektörünün yüksek riskli bir sektör olmasından dolayı likidite oranının en az 1,5 ve faiz karşılama oranının ise en az 2 olması gerektiği ifade edilmiştir.

Karadeniz ve diğ. (2011), Türk konaklama şirketlerinin sermaye yapısı kararlarında firma büyüklüğünün rolünü araştırmışlardır. Bu bağlamda bir anket geliştirilerek borsada işlem görmeyen konaklama şirketlerinden veriler toplanmıştır. 163 adet konaklama şirketi anketi yanıtlamış ve büyüklüklerine göre sınıflandırılmıştır. Çalışma sonucunda firma büyüklüğünün, konaklama şirketlerinin teşvikleri kullanma, adi hisse senedi ihraç etme, kişisel borç kullanma ve hedef borç oranını belirlemede etkili olduğu belirlenmiştir.

Karadeniz ve diğ. (2011), Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) sektör bilançolarından yararlanarak oteller ve lokantalar sektörünün 1990 – 2009 yılları arasındaki finansman kararlarını incelemişlerdir. Çalışma sonucunda sektörün sabit varlık ağırlıklı varlık yapısına sahip olduğu, kaynak yapısında yabancı kaynak ve öz kaynak kullanımının dengeli olduğu ve daha çok uzun vadeli yabancı kaynak kullanıldığı belirlenmiştir. Çalışmada ayrıca devamlı sermayenin varlıkların finansmanında önemli ölçüde kullanıldığı belirlenmiştir.

Dönmez ve Duran (2012), Mersin'de faaliyette bulunan KOBİ niteliğindeki seyahat acentaları ile otellerin finansal sorunlarını belirlemeye çalışmışlardır. Bu kapsamda 13 adet A grubu seyahat acentesi ve 2 adet 5 yıldızlı, 4 adet 4 yıldızlı, 4 adet 3 yıldızlı toplam 10 otel yöneticisi ile yarı yapılandırılmış mülakat yöntemiyle veriler toplanmıştır. Çalışma sonucunda Mersin'deki KOBİ statüsündeki seyahat ve otel şirketlerinin karşılaştıkları sorunların finansal yapılarının yetersizliği, likidite sorunu, kredi faizlerinin yüksekliği ve kar marjlarının düşüklüğü olduğu saptanmıştır.

Devesa ve Esteban (2012), İspanya konaklama sektöründeki şirketlerin borçluluğunu incelemişlerdir. Bu bağlamda çalışma ikincil veriler üzerinden makale ve raporlardan yararlanılmıştır. Şirketlerin borçluluk süreçleriyle ilgili farklı davranışları gözlemlemek için analize başka maddeler de dahil edilmiştir. Analiz edilen faktörler arasında ödeme gücü, likidite ve varlık yapısının etkisini de gözlemlemişlerdir. Çalışma sonucunda konaklama sektörünün bireysel borçluluğu açıklama araçlarının önemli olduğu ve şirketlerin borçluluk seviyesini belirlerken genellikle sektör karşılaştırmasını takip ettiği belirlenmiştir.

Sanjeev ve diğ. (2012), Hindistan'da faaliyet gösteren konaklama şirket yöneticilerine finansal zorluklar hakkında bir bakış açısı kazandırmayı amaçlamışlardır. Çalışmada ayrıca, gündeme getirilen sorunlara karşı olası çözümler hakkında faydalı bilgiler verilmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda çalışmanın verileri görüşme yoluyla Hindistan'daki otel üst düzey finans uzmanlarından toplanmıştır. Çalışma sonucunda Hindistan konaklama sektöründeki otellerin karşılaştığı bazı finansal zorlukların yüksek finansman maliyetleri, alınan vergilerin yüksekliği, lisanslama ve yasal sorunlar, işletme sermayesi sorunları ve düşük kar marjları olduğu belirlenmiştir.

Met ve diğ. (2013), Türkiye'de konaklama şirketlerinin faaliyet döneminde yatırımlarının finansmanında tercih ettikleri finansman kaynaklarını ve finansman sorunlarını incelemişlerdir. Bu bağlamda Marmaris'te faaliyet gösteren büyük ölçekli konaklama şirketleri araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmanın örneklemini 2 tatil köyü, 6 beş yıldızlı otel ve 9 dört yıldızlı otel oluşturmuştur. Araştırma verileri kapalı uçlu sorulardan oluşan mülakat tekniği ile elde edilmiştir. Çalışma sonucuna göre büyük konaklama şirketlerinin işletme döneminde yatırımların finansmanında sırasıyla orta vadeli banka kredilerini, kısa vadeli banka kredilerini, finansal kiralama ve iç finansman kaynaklarını kullandıkları tespit edilmiştir. Çalışmada ayrıca şirketlerin genel olarak finansman koşullarını olumsuz değerlendirmedikleri fakat en olumsuz sorun olarak finansman kaynaklarının maliyetinin yüksekliğini vurguladıkları saptanmıştır.

Bilen ve diğ. (2014), Diyarbakır'daki konaklama şirketlerinin finansal sorunlarını tespit ederek ve çözüm önerileri sunmayı amaçlamışlardır. Bu bağlamda Diyarbakır'da faaliyette bulunan 22 konaklama şirketinden anket yöntemiyle veriler toplanarak frekans analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucuna göre, konaklama şirketlerinin en çok finansman bölümünde sorun yaşandığı vurgulanmıştır. Çalışmada ayrıca konaklama şirketlerinin kuruluş aşamasında öz sermaye, teşvik ve ticari kredilerden yararlandığı, yine konaklama şirketlerinin %68'inin kredi kullanmadığı ve finansman temin etmede en büyük sorunun kredi temin edilirken ortaya çıkan zorluklar ile işletme sermayesinin düşüklüğü olduğu saptanmıştır.

Akay ve diğ. (2015), dünyada ve Türkiye'deki turizm şirketlerinin finansal sorunlarını belirlemek ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri sunmaya çalışmışlardır. Bu kapsamda çalışmada kitap, tez ve makalelerden elde edilen veriler üzerinden doküman analizi yapılmıştır. Çalışma sonucuna göre turizm yatırımlarının sermaye yoğun özellik göstermesi, işletme maliyetlerinin yüksek oluşu, turizm şirketlerinin borsalardan faydalanamaması, uygun koşullarda banka kredisinin alınamaması, döviz kurundaki dalgalanmalar, faizlerin yüksekliği, enflasyon, likidite ve çalışma sermayesinin azlığı gibi finansal sorunların olduğu belirlenmiştir.

Güler ve Tufan (2015), doğal çevre ve kaynakları koruyan yatırımların desteklenmesi kapsamında konaklama şirketlerinin yeşil kredilere olan bakış açılarını araştırmışlardır. Bu bağlamda Antalya'da faaliyette bulunan 4 ve 5 yıldızlı konaklama şirketlerinin finans müdürleri

araştırmaya dâhil edilmiştir. Amaçlı örneklem tekniği kullanılarak 142 finans müdüründen anket formu aracılığıyla veriler toplanmıştır. Anket verileri eşleştirilmiş t-Testi, açıklayıcı faktör analizi ve doğrulayıcı faktör analizi ile değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda, finans müdürlerinin mevcut durumda sosyal, ekonomik ve maliyet kontrolü faktörleri altında algıladıkları performans göstergelerini, yeşil kredi kullanmaları durumunda sosyal ve ekonomik ve maliyet kontrol olarak iki faktör altında algıladıkları tespit edilmiştir. Çalışmada ayrıca yeşil kredi kullanılmasında en olumlu performans değişiminin rekabet avantajı elde etme, maliyet kontrolü ve sosyal itibar göstergelerinde gerçekleştiği buna karşın kurumsal ekonomik itibar ve borçları ödeme gücünün yeşil kredi kullanma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı değişiklik göstermediği belirlenmiştir.

Karadeniz ve diğ. (2015), konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri alt sektöründeki KOBİ'lerin banka kredisi kullanma düzeylerini analiz etmişlerdir. Bu bağlamda TCMB sektör bilançolarıyla sektörün 2010, 2011 ve 2012 yılları arasındaki banka kredisi kullanım düzeyleri ölçek bazında 8 oran hesaplanarak incelenmiştir. Çalışma sonucunda, finansal yapı analizinde ölçek ayrımı olmaksızın aktiflerin büyük çoğunluğunun yabancı kaynaklarla finanse edildiği ve bu bağlamda sektörün finansal riskinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Kullanılan yabancı kaynakların vade yapısı incelendiğinde ise sektördeki şirketlerin daha çok uzun vadeli yabancı kaynakları tercih ettiği belirlenmiştir. Banka kredisi kullanım düzeyi analizinde KOBİ'lerin aktiflerinin en az üçte birinin banka kredileriyle finanse ettikleri ve ayrıca sektördeki şirketlerin daha çok uzun vadeli banka kredilerini tercih ettikleri belirlenmiştir. Çalışmada ayrıca aktiflerin büyük bir kısmının sabit varlıklardan oluşmasından dolayı sektörde bu sonucun normal olduğu saptanmıştır.

Kahiloğulları ve Karadeniz (2015), Avrupa ülkelerinde ve Türkiye'de halka açık konaklama şirketlerinin finansman yapılarını oran analizi ile belirlemeye çalışmışlardır. Avrupa borsalarında pay senetleri işlem gören 51 ve Türkiye'de Borsa İstanbul'da pay senetleri işlem gören 12 konaklama şirketine yönelik çalışma sonucunda Türkiye'deki konaklama şirketlerinin ağırlıklı olarak öz kaynak ile finansmanı, Avrupa'daki konaklama şirketlerinin ise yabancı kaynak ile finansmana yöneldiklerini belirlemişlerdir. Konaklama şirketlerinin yabancı kaynak vade yapıları incelendiğinde Avrupa'daki şirketlerin uzun vadeli, Türkiye'deki şirketlerin ise kısa vadeli yabancı kaynağa ağırlık verdikleri saptanmıştır. Çalışmada ayrıca Avrupa'daki konaklama şirketlerinin finansal kiralamaı kullandıkları fakat Türkiye'deki şirketlerin ise kullanmadıkları gözlemlenmiştir.

Karadeniz ve diğ. (2015), Mersin'de faaliyette bulunan 3, 4, 5 yıldızlı otel şirketleri ve A grubu seyahat acentalarının Basel-II Kriterleri'ne uyum düzeyini, şirketlerin hangi tür finansman kaynaklarını tercih ettiklerini ve yaşadıkları finansman sorunları ile bankalarla yaşadıkları sorunları incelemişlerdir. Bu kapsamda Mersin'de faaliyette bulunan 11 adet 3

yıldızlı, 12 adet 4 yıldızlı, 3 adet 5 yıldızlı otel ile 28 adet A grubu seyahat acentasından veriler toplanmıştır. Toplanan veriler frekans analizine tabii tutulmuştur. Çalışma sonucunda otel ve seyahat acentalarının dış finansman kaynağında ağırlıklı olarak banka kredilerini kullandığı ve bunları daha çok orta vadeli olarak temin ettikleri belirlenmiştir. Banka kredi kullanımında karşılaşılan en büyük sorunların ise faiz oranı yüksekliği ve teminat göstermedeki zorlukların olduğu belirlenmiştir. Ayrıca otel ve seyahat acentalarının Basel II kriterlerini bilmedikleri ve finansal kararlar alırken bu kriterleri uygulamadıkları saptanmıştır.

Karadeniz ve diğ. (2015), Van'da faaliyette bulunan KOBİ statüsündeki konaklama şirketlerinin ve A grubu seyahat acentalarının finansal sorunlarını analiz etmişlerdir. Bu kapsamda hazırlanan anket sorularıyla Van'da faaliyette bulunan 24 konaklama şirketi ile 12 adet seyahat acentasından veriler toplanmıştır. Toplanan veriler frekans analizine tabii tutulmuştur. Çalışma sonucuna göre konaklama şirketlerinin ve seyahat acentalarının en önemli finansal sorunlarının; enerji giderlerinin, vergi oranlarının ve faizlerin yüksekliği olduğu belirlenmiştir. Bu şirketlerin dış finansman kaynağı olarak ağırlıklı orta ve uzun vadeli banka kredisi kullandıkları saptanmıştır. Çalışmada ayrıca kredi kullanmada yaşanan en büyük sorunların ise teminat gösterme, bilgi eksikliği, faiz oranı yüksekliği ve bürokratik işlemler olduğunu belirlenmiştir.

Karadeniz ve diğ. (2017), konaklama ve yiyecek içecek hizmeti faaliyetleri, seyahat acentası ve tur operatörlüğü faaliyetleri ve spor faaliyetleri eğlence ve dinlence faaliyetleri alt sektörlerinin finansman kararlarını karşılaştırılmalı olarak analiz etmişlerdir. Bu bağlamda TCMB sektör bilançolarından yararlanılarak alt sektörlerin 2012, 2013 ve 2014 yılları arasındaki finansal tabloları kullanılarak her bir sektör için 12 finansal yapı oranı hesaplanmıştır. Çalışma sonucuna göre, turizm alt sektörlerinin yabancı kaynak ile finansmanına yönelmeleri sebebiyle finansal risklerinin yüksek olduğu ve vade cinsi bakımından ise kısa vadeli yabancı kaynakları daha çok tercih ettikleri saptanmıştır. Çalışmada ayrıca seyahat acentası ve tur operatörlüğü faaliyetleri dışındaki sektörlerde varlık yapılarının duran varlık ağırlıklı olduğu ve turizm alt sektörlerinde varlık ve kaynak kompozisyonuna dikkat edilmediği belirlenmiştir.

Karadeniz, Koşan ve Geçgin (2018), Erzurum ve Kars'ta bulunan KOBİ statüsündeki konaklama şirketlerinin finansal sorunlarını incelemişlerdir. Bu bağlamda oluşturulan anket ile 52 otel şirketinin genel müdürlerinden veri toplanmıştır. Çalışma sonucunda dış finansman kaynağı olarak en fazla uzun vadeli banka kredisinin kullanıldığını ve genel olarak yaşanan büyük sorunların yüksek faiz oranların oluşu, teminat gösterme, bilgi eksikliği, olumsuz ticari geçmiş, bürokratik işlemlerin uzaması ve işlem maliyetleri olduğu belirlenmiştir.

Uygurtürk ve Çetinkaya (2019), Safranbolu'da faaliyette bulunan konaklama şirketlerinin finansal sorunlarını belirlemeye çalışmışlardır. Bu bağlamda Safranbolu'da

faaliyette bulunan konaklama şirketlerine anket soruları yöneltilmiş ve toplanan veriler analiz edilmiştir. Çalışma sonucuna göre konaklama şirketlerinin genellikle karşılaştıkları finansal sorunların kapasite düşüklüğü, yüksek personel ve sigorta giderleri, kar marjlarının düşük olması, öz sermaye yetersizliği, kısıtlı kredi olanakları, yüksek vergi ve harçlar ile kısıtlı sektörel teşvikler olduğu belirlenmiştir.

Bello ve Sensini (2020), konaklama sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lerin yatırım ve finansman kararları arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Bu amaçla 72 KOBİ'den (492 firma/yıl gözlem) oluşan bir veri seti oluşturulmuştur. Çalışma, 2010-2015 yılları arasındaki İtalya'da faaliyet gösteren KOBİ'lerin finansal durum tablolarının analiz edilmesi ile gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda toplanan veriler tanımlayıcı istatistikler, Pearson korelasyonu ve CCA tabii tutulmuştur. Çalışma sonucunda şirketlerin, genellikle uzun vadeli yatırımlarla ilişkili olan kendi kaynaklarını mevcut varlıkları finanse etmek için de kullandıkları belirlenmiştir. Bu durumun çevresel veya piyasa koşullarından kaynaklanmış olabileceği belirtilmiştir. Çalışmada ayrıca 2008 mali krizini takip eden kredi sıkışıklığının şirketlerin iş davranışlarını etkilemiş olabileceği vurgulanmıştır.

Cladera, Oliver ve Fuster (2021), büyük durgunluk (2008–2013) verileriyle tahmin edilen parametreler ile bir Logit iflas modeliyle birlikte bankacılık sektörünün stres testi metodolojisi uygulanarak, 2020 yılında İspanya'daki konaklama şirketleri arasında Covid – 19 felaketi nedeniyle hangi firmaların finansal sıkıntı içerisinde olacaklarını belirlemeye çalışmışlardır. Bu bağlamda çalışma 2006-2019 yılları arasında İspanya'da bulunan 50,691 konaklama şirketinin finansal durum tablolarının Logit iflas modeli ve stres testi ile analiz edilerek gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda her iki yöntemden elde edilen tahminlere ve son muhasebe verilerine göre 2020 yılı için beklenen bir gelir düşüşü yaşanacağını ortaya koymuşlardır. Her iki yöntemde de, gelirlerin %60 düşmesi durumunda bu firmaların %25'inin finansal sıkıntı durumuyla karşı karşıya kalacağını ön görmüşlerdir. Finansal sıkıntının genel olarak küçük şirketleri daha çok etkileyeceğini belirtmişlerdir. Çalışmada ayrıca, finansal sıkıntı içerisindeki şirketlerin çoğu, toplam aktiflerinin tüm borçları ödemeye yetmemesi nedeniyle ödeme gücü sorunlarıyla karşı karşıya kalacağını belirlemişlerdir.

Doğan (2021), Covid-19'un farklı sektörlerdeki etkisinin bankaların sektörel kredi performanslarına olan etkisini araştırmıştır. Bu bağlamda tarım, turizm ve sanayi sektöründe 9 il seçilerek Covid-19 pandemi öncesi ve sonrası döneminde kamu, mevduat ve katılım bankalarının riskli sektörlerdeki kredi tercihleri, bu sektörlerin kredi performansları, sektörlerin ve illerin toplam GSYİH içerisindeki payları, ele alınan sanayi alt sektörleri analize dâhil edilmiştir. Araştırmada seçilen illerin ele alınan sektörlerin kredi performans oranı verileri üzerinden istatistiki yöntem ile analiz edilmiştir. Çalışma sonucuna göre, turizm sektöründe Covid-19 öncesi kamu ve mevduat bankalarının kredi performansı %3,66 ve katılım

bankaları %8,38 iken Covid-19 döneminde kamu ve mevduat bankaları yaklaşık %1,54, katılım bankaları %18,52 olarak gerçekleşmiştir. Tarım sektöründe Covid-19 öncesi kredi performansları kamu bankaları %2,13, katılım bankaları %4,71, mevduat bankaları %5,42 iken Covid-19 döneminde kamu bankaları %1,43, katılım bankaları %2,95, mevduat bankaları %3,82 olarak gerçekleşmiştir. Sanayi sektöründe Covid-19 öncesi kredi performansları kamu bankaları %3,54, katılım bankaları %5,32, mevduat bankaları %6,64 iken Covid-19 kamu bankaları %3,07, katılım bankaları %3,54, mevduat bankaları %5,83 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca araştırma sonucunda Covid-19 salgını sonrasında uygulanan politikaların bankacılık kredi performansına olumlu etkisi olduğu sonucu tespit edilmiştir.

Eren, Ilgaz ve Karapınar (2021), bankaların konaklama şirketlerine kredi tahsis kriterlerinin belirlenmesi ve bir tahsis değerlendirme modeli önerme amacı ile bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Bu bağlamda kredi tahsis kriterlerinin belirlenmesi için 10 adet konaklama şirketinin bankalara yapmış oldukları başvuruları banka kredi tahsis birimlerinde görev yapan yetkili kişilerle yapılan yüz yüze görüşme sonucundaki veriler ışığında elde etmişlerdir. Analiz kapsamında konaklama şirketlerine kredi tahsis ederken göz önünde bulundurması gereken dört ana kriter ve her ana kritere ilişkin alt kriterler önermişlerdir. Bu kriterler otel işletmesinin finansal yapısı, kurumsal ve yönetsel yapısı, sektörel yapısı ve konaklama şirketleri ile ilgili kriterlerdir. Elde edilen kriterler Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) yöntemi ile belirlemişlerdir. Modelin test edilebilmesi için ise 10 konaklama şirketinin başvuruları TOPSİS yönteminden yararlanılarak sıralamışlardır. Çalışma sonucunda kredi tahsisi için göz önünde bulundurulmuş ana kriterlerin finansal yapı, istihbarat, kurumsal ve yönetsel yapı ve sektörel yapı olarak sıralandığı ve en önemli ana kriterin ise finansal yapı kriteri olduğunu belirlenmiştir. Çalışmada ayrıca TOPSİS yöntemi ile bankalara kredi tahsisi için başvuran konaklama şirketlerinin dosyaları incelenerek puanlanmıştır.

Yetiz ve Ilgaz (2021), bankaların küçük ve orta ölçekteki konaklama şirketlerin yeniden kredi limitleri oluşturulurken tahsis aşamasında göz önünde bulundurdıkları kriterlerin neler olduğunu açıklamaya çalışmışlardır. Bu bağlamda müşteri ön kontrol, finansal yapı, istihbarat ile kurumsal kimlik ve yönetsel yapı olmak üzere 4 temel kriter ve bu temel kriterlere ait 26 alt kriterle değerlendirme gerçekleştirmişler ve kredi tahsisi ön değerlendirme kriterlerinin önem düzeylerinin belirlenmesi için Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) analiz yöntemini kullanmışlardır. Çalışma sonucunda küçük ve orta ölçekli konaklama şirketlerinin yeniden kredi limitlerinin oluşturulmasında kredi tahsisi ön değerlendirme ana kriterleri önem sırası ile finansal yapı, müşteri ön kontrol, istihbarat, kurumsal kimlik ve yönetsel yapı olarak belirlenmiştir.

Yetiz, Süsay ve Ünal (2022), Türkiye’de turizm sektörünü etkileyen psikolojik ve ekonomik çeşitli büyüklükler arasındaki nedensellik ilişkisini tespit etmeyi amaçlamışlardır. Bu bağlamda Ocak 2011 – Şubat 2021 dönemi aylık verileri baz alınarak değişkenlerin durağan

oldukları mertebeyi belirlemek için Augmented Dickey-Fuller (ADF) birim kök testi ve durağanlık sınaması sonrasında değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisini belirlemek için ise nedensellik testini uygulamışlardır. Bu kapsamda bankacılık sisteminin finanse ettiği toplam turizm kredileri ile BIST turizm endeksinin psikolojik ve ekonomik etkilerinin araştırılmasında 6 farklı değişken tercih etmişlerdir. Değişkenler içerisinde bulunan Sanayi Üretim Endeksi, BIST Turizm Endeksi, Otel ve Restoranlar (Turizm) Toplam Nakdi Kredileri, TÜFE Göstergeleri (Lokanta ve Oteller) sektördeki ekonomik yansımaları, Hizmet Sektörü Güven Endeksi ve Türkiye Jeopolitik Risk Endeksi psikolojik etkileri temsil etmektedir. Çalışma sonucunda Hizmet Sektörü Güven Endeksinden büyümeye ve TÜFE göstergelerine, BIST Turizm Endeksinden Hizmet Sektörü Güven Endeksi'ne doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu belirlenmiştir. Çalışmada ayrıca Otel ve Restoranlar (Turizm) Toplam Nakdi Kredilerinden TÜFE'ye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu saptanmıştır.

Konuyla ilgili olarak literatür incelendiğinde çalışmaların daha çok anket ve görüşme yöntemiyle finansal kaynak kullanımında banka kredilerine yönelik olduğu görülmektedir. Buna karşın araştırma sonuçlarından hareketle turizm sektöründe faaliyet gösteren konaklama şirketlerinin finansal kaynak kullanımlarında genellikle uzun vadeli banka kredilerini tercih ettiği fakat banka kredilerine ulaşmada yaşanan en büyük sorunların başında ağır teminat şartları, yüksek faiz oranları ve bilgi eksikliği olduğu belirlenmiştir. Turizm sektöründe faaliyet gösteren konaklama şirketlerine yönelik ikincil veriler üzerinden kısıtlı çalışmanın olduğu ve bu çalışmaların genellikle son yıllarda gerçekleştirildiği tarafımızca saptanmıştır. Bu araştırma ile TCMB sektör bilançoları ile BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinin finansal kaynak ve banka kredi kullanımları ikincil veriler üzerinden finansal yapı analizi gerçekleştirilerek belirlenmeye çalışılmaktadır. Yine Covid-19 salgını sonrasında konaklama şirketlerinin banka kredisi kullanım düzeylerinde bir değişiklik olup olmadığı da belirlenmeye çalışılmaktadır. Ayrıca bankaların turizm sektörüne yönelik sundukları finansman olanakları da incelenmektedir. Bu bağlamda araştırmanın literatüre katkı vereceği düşünülmektedir.

4. VERİ VE YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın veri kaynakları ve analiz yöntemiyle ilgili bilgiler sunulmaktadır. Bu kapsamda, araştırmanın problemi, amacı ve kapsamı, önemi, araştırma soruları, örnekleme, veri kaynakları, araştırmanın analiz yöntemi ve sınırlılıkları ile ilgili bilgiler verilmektedir.

4.1. Araştırmanın Problemi

Konaklama şirketleri, turizm sektörü içerisinde önemli yere sahip olan yatırım aşamasında sabit varlık ağırlıklı, işletme aşamasında ise yenileme, genişleme ve modernizasyon yatırımlarının gerekli olduğu ve çalışma sermayesi gereksinimi içerisinde olan ve bu nedenle finansal olarak sermaye yoğun özellik gösteren şirketlerdir (Sakarya, 2008:2; Karadeniz ve diğ., 2015:59). Turizm sektörü içerisinde bulunan konaklama şirketlerinin yatırım aşamasında sabit sermaye yoğun ağırlıklı ve işletme aşamasında ise ilave yatırımların yapılma zorunluluğu ile sunulan hizmetin emek yoğun bir özelliğe sahip oluşu, konaklama şirketlerinin hem kuruluş aşamasında hem de faaliyet döneminde sermaye ihtiyacını arttırmaktadır (Şenel, 2007:6; Karadeniz, 2017:168). Turizm sektörünün genel yapısı itibariyle mevsimsel oluşu, ekonomik, salgın hastalık ve siyasi krizlerin etkisiyle talebin sürekli olarak değişmesi, risk ve belirsizliklerin var olması, kar marjlarının düşük ve döviz kuru riskine maruz kalınması şirketlerin finansal sorunlarının artmasına neden olabilmektedir. Konaklama şirketlerinin yoğun rekabet ortamında kar marjlarının azalması ile birlikte gider ve maliyet kalemlerinin artması, şirketlerin finansal kaynak bulma ihtiyaçlarını arttırmaktadır. Özellikle konaklama şirketlerinin ilk yatırım aşaması ile başlayan öz sermaye yetersizliği, ekonomik ve siyasi krizlerle birlikte etkisini belirgin bir şekilde hissettirmektedir. Konaklama şirketlerinin yaşamış olduğu sermaye yetersizliği ve nakit akışlarının düzensizliği gibi sorunlar şirketleri kaynak bulmaya zorlamaktadır. Bu bağlamda bankacılık sektörü, konaklama şirketleri için hem kısa vadeli hem de orta ve uzun vadeli olarak önemli bir finansman kaynağı konumunda bulunmaktadır (Ceylan ve İlban, 2005:14; Yılmaz, 2007:3-6).

Bankacılık sektörü, ekonomi içerisinde büyüme için gerekli olan fonların ve tasarrufların toplanmasıyla birçok yeni projelerin hayata geçmesine olanak sağlamaktadır. Bu yönüyle bankacılık sektörü, sektör dışında kalan kişi veya kurumların sisteme dâhil edilmesiyle ülkedeki tasarruf miktarını arttırmakta ve artan tasarruflar sermaye birikimini destekleyerek kredi yoluyla ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır (Turgut ve Ertay, 2016:115). Bankacılık sektörü, finansal yapı içerisinde finansman kaynakların kullanımına ilişkin olarak fon akışlarının güvenli bir şekilde sağlanmasına aracılık etmekte ve reel sektörün fon ihtiyacını

karşılamaaktadır (Göçer, ve diğ., 2015:67). Bu yönüyle bankalar, fon arz eden ve talep edenler arasında aracılık yaparak, likidite yaratarak, kredi talep edenleri değerlendirerek, asimetrik bilgi problemini çözerek ve para politikasının etkinliğini arttırarak ekonomik istikrara katkı sağlamaktadırlar (Yağcılar, 2010:4; Karadeniz ve diğ., 2015:60).

Konaklama şirketleri, finansal kaynak ihtiyaçlarında genellikle daha kolay ulaşılabilir olan bankaları tercih etmektedir. Genellikle işletme sermaye ihtiyacının karşılanması, stoklarını ve müşteri alacaklarını finanse etmek için kısa vadeli finansman kaynaklarını tercih etmektedirler. Yatırımlarını finanse etmek için ise genellikle uzun vadeli finansman kaynaklarına yönelmektedirler (Kandır ve diğ., 2008:214; Karadeniz ve diğ., 2015:60). Konaklama şirketlerinin finansman kaynak ihtiyaçlarının giderilmesi için bankaları tercih etmesindeki nedenlerin başında ise sermaye piyasalarından yeterince yararlanamamaları gelmektedir. Türk turizm sektöründe faaliyet gösteren konaklama şirketleri, hukuksal olarak aile ve şahıs şirketi biçiminde oluşu, yönetim idaresini kaybetme korkusu, vergisel şeffaflık bağlamda yaşanan endişeler, halka açılırken katlanılacak olan maliyetlerin yüksek olması ve finansal okuryazarlık eksikliği gibi nedenlerle uzun vadeli fon arz ve talebinin olduğu sermaye piyasalarına girme konusunda tereddüt yaşamaktadırlar (Kutlu ve Demirci, 2007:192; Zencir, 2014:75). Bu yönüyle konaklama şirketleri, bankaları finansman kaynak ihtiyaçlarının karşılanması konusunda önemli bir kaynak olarak görmektedir.

Turizm sektöründe yer alan konaklama şirketleri kuruluşlarından itibaren yaşamış oldukları finansal zorluklarla faaliyetlerini sürdürmeye çalışmaktadırlar. Bu finansal zorluklar şirketlerin finansman kaynak ihtiyaçlarının doğmasına neden olmaktadır. Bu araştırma ile konaklama şirketlerinde bankacılık sektörünün sağlamış olduğu finansman kaynaklarının analizi hem TCMB sektör bilançoları üzerinden ölçek bazında hem de BIST'te işlem gören konaklama şirketleri kapsamında gerçekleştirilmektedir. Yine Türk bankacılık sektöründeki bankaların turizm sektörüne sundukları finansman kaynaklarının tür, vade ve şartlarıyla ilgili bilgiler de sunulmaya çalışılmaktadır. Araştırmada ayrıca 2020 yılında yaşanan Covid - 19 'un etkilerinin konaklama şirketlerinin finansman kaynak kullanımına ilişkin etkilerinin de incelenmesi planlanmaktadır. Bu doğrultuda konaklama şirketlerinin finansman kaynak kullanımını ne ölçüde etkilediği de gözlemlenerek öneriler sunulmaya çalışılmaktadır.

4.2. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Araştırmanın iki temel amacı bulunmaktadır. Bu amaçlardan birisi Türk bankacılık sektörünün Türk turizm sektöründe faaliyet gösteren konaklama şirketlerine sunduğu finansman kaynaklarının dağılımını, türlerini ve vadesini 2009-2021 yılları arasında analiz etmektir. Araştırmanın ikinci temel amacı ise Türk bankacılık sektörünün sunduğu finansman

kaynaklarının Türk konaklama şirketleri tarafından kullanım düzeyini ortaya çıkarmaktır. Bu kapsamda üç farklı temelde analiz yapılması planlanmaktadır.

Birinci analizde Türk bankacılık sektörünün 2009 – 2021 yılları arasında konaklama şirketlerine yönelik nakdi ve gayri nakdi kredi kullanım düzeyleri ve takibe düşen kredi miktarı BDDK ve Türkiye Bankalar Birliği verilerinden yararlanılarak yıllar itibariyle ortaya konulmaktadır. Ayrıca Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren ticari ve katılım bankaları bağlamında turizm sektörüne ve konaklama şirketlerine yönelik hangi kredi paketlerinin sunulduğu, sunulan kredilerin vade yapıları hem ticari ve katılım bankaları hem de kamu ve özel sektör bankaları açısından karşılaştırılarak analiz edilmektedir. Bu bağlamda bankaların web siteleri, faaliyet raporları, BDDK ve Türkiye Bankalar Birliği raporlarından yararlanılmaktadır.

İkinci analizde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın yayınladığı konaklama hizmetleri alt sektörüne yönelik 2009 – 2020 yılları arasındaki sektör bilanço verilerinden yararlanılmaktadır. Bu analizde genel ve ölçek bazında banka kredisi kullanım düzeyi, vade yapısı, toplam yabancı kaynaklar ve aktifler içerisindeki payı, nakdi ve gayri nakdi kredilerin yabancı para ve Türk lirası cinsinden dağılımları analiz edilmektedir. Bu bağlamda 2009- 2020 yılları arasında konaklama şirketlerinin genel ve ölçek bazında Türk bankacılık sektörünün sunduğu finansman kaynaklarından yararlanma düzeyleri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Bu kısımda ayrıca Covid – 19 salgınının konaklama şirketlerinin finansal kaynak ve banka kredisi kullanımını ne ölçüde etkilediği de hem genel hem de ölçek bazında incelenmektedir.

Araştırmada gerçekleştirilen üçüncü analizde ise Borsa İstanbul Lokantalar ve Oteller Sektöründe pay senetleri işlem gören konaklama şirketlerinin banka kredisi kullanım düzeyi, banka kredilerinin türü ve vadesi, nakdi ve gayri nakdi kredilerin nelerden oluştuğu, yabancı para ve Türk lirası cinsinden dağılımları ve faiz oranları incelenerek oran, yüzde ve içerik analizi ile ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda Borsa İstanbul'da işlem gören konaklama şirketlerinin 2009 – 2021 yılları arasındaki finansal tablolarından ve faaliyet raporlarından yararlanılmaktadır. Araştırmada ayrıca Covid – 19 salgınının Borsa İstanbul konaklama şirketlerinin finansal kaynak ve banka kredisi kullanımını ne ölçüde etkilediği de incelenmektedir.

Bu bağlamda araştırmanın kapsamını, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası sektör bilançoları, Borsa İstanbul'da işlem gören konaklama şirketleri ve Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan düzenleyici kurumlar ile sektörde yer alan ticari ve katılım bankaları oluşturmaktadır.

4.3. Araştırmanın Önemi

Dünyada hızla gelişen turizm sektörü insanların yeme içme ve dinlenme gibi ihtiyaçlarını karşıladığı önemli bir hizmet sektörü konumundadır. Özellikle konaklama şirketleri bu sektörde önemli bir rol üstlenerek sektörün hızla büyümesine katkı sağlamaktadır. Konaklama şirketleri yatırım evresinde sermaye yoğun, işletme evresinde ise sunulan hizmet açısından emek yoğun ancak finansal açıdan yine sermaye yoğun bir sektör özelliği konumunda bulunmaktadır. Yatırım aşamalarında karşılaşılan sermaye yetersizliği, devlet teşviklerinin az olması ve işletme aşamasında ise yaşanan risk ve belirsizliklerle talebin her an değiştiği, mevsimsel dalgalanmaların ön planda olduğu konaklama şirketlerinde kâr marjının azalması ve maliyetlerinin artmasından dolayı finansman kaynağına ihtiyacı arttırmaktadır. Bu bağlamda konaklama şirketlerinin ihtiyaç duyduğu finansman kaynağının önemli bir bölümü bankalardan kredi temin edilerek karşılanmaktadır. Banka kredilerinin daha kolay ulaşılabilir olması, vade esnekliğinin olması ve faiz ödemelerinin vergiden düşülerek vergi avantajı sağlaması gibi durumlar şirketleri bu kaynakları kullanmaları konusunda teşvik etmektedir.

Araştırmada TCMB sektör bilanço verileri ile Borsa İstanbul'da işlem gören konaklama şirketlerinin banka kredisi kullanım düzeyleri, vade yapısı, toplam yabancı kaynaklar ve aktifler içerisindeki payı, nakdi ve gayri nakdi kredilerin yabancı para ve Türk lirası cinsinden dağılımları ve kredi türleri analiz edilerek karşılaştırılmalı olarak incelenmektedir. Bankacılık sektörü açısından ise turizm sektörü içerisinde faaliyet gösteren konaklama şirketlerine sunulan kredi paket türleri, vadeleri ve nakdi ve gayri nakdi kredi kullanım düzeyleri ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır. Analiz kapsamında ayrıca Covid - 19'un kullanılan finansman kaynaklarının ve banka kredilerinin düzeyi ve koşullarında ne gibi bir etkiye neden olduğu da incelenmektedir. Araştırma sonucunda analiz kapsamında elde edilen bulgular karşılaştırılmalı olarak değerlendirilerek Türk konaklama şirketleri açısından öneriler sunulması planlanmaktadır. Bu bağlamda araştırmada sunulacak öneriler turizm sektörü içerisinde faaliyet gösteren konaklama şirketleri yöneticilerine finansman kaynaklarının kullanımları hakkında bilgi sahibi olmaları açısından yararlı olacağı düşünülmektedir. Araştırmada ayrıca bankacılık sektörünün konaklama şirketlerine ne tür finansman kaynakları sunduğu ve bu finansman kaynaklarının kullanım düzeyi belirlenerek turizm sektöründe faaliyet gösteren konaklama şirketlerinin daha detaylı bilgi sahibi olmalarının sağlanması planlanmaktadır.

Araştırma genelinde yapılan literatür çalışması sonucunda turizm sektöründe faaliyet gösteren konaklama şirketlerinin daha çok finansal kaynak tercihlerini belirlemeye yönelik olarak ankete dayalı çalışmaların olduğu bunun yanında ikincil veriye dayalı olarak kısıtlı çalışmanın olduğu saptanmıştır. Bu araştırmada öncelikle Türk bankacılık sektörünün konaklama şirketlerine sunduğu finansman kaynaklarının ne olduğu, kamu ve özel bankalardaki

ticari ve katılım bankaların konaklama şirketlerine yatırım ve işletme aşamasında sunduğu kredilerin özelliklerinin ne olduğu ortaya konmaktadır. Ayrıca Türk turizm sektöründe faaliyet gösteren konaklama şirketlerinde ölçek temelinde banka kredisi kullanım düzeyi karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir. Buna ek olarak BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinde de bankaların sunduğu finansman kaynaklarının kullanım durumu ayrıntılı olarak analiz edilmektedir. Bu bağlamda üç farklı ve geniş veri kaynakları üzerinde analiz yapılarak gerçekleştirilen bu araştırmanın hem turizm literatürüne hem de turizm ve bankacılık sektöründeki kurumlara, karar alıcılara, yatırımcılara ve yöneticilere önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

4.4. Araştırma Soruları

Araştırmanın amaçları doğrultusunda aşağıda yer alan araştırma sorularına yanıt aranmaya çalışılmaktadır;

1. Türk bankacılık sektörünün 2009-2021 yılları arasında Türk turizm sektöründe faaliyet gösteren konaklama şirketlerine yönelik sunduğu nakdi ve gayri nakdi kredilerin yıllar itibarıyla kullanım düzeyi nedir?
2. Türk bankacılık sektörünün 2009-2021 yılları arasında Türk turizm sektörüne sunduğu ancak takibe düşen kredi miktarının yıllara göre gelişimi nasıl gerçekleşmiştir?
3. Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan ticari ve katılım bankalarının, turizm sektörü içerisinde faaliyet gösteren konaklama şirketlerine yönelik sundukları finansman kaynaklarının türleri ve vade yapısı nedir? Bu açıdan ticari ve katılım bankaları arasında hangi yönlerden farklılıklar bulunmaktadır?
4. Türk bankacılık sektöründe yer alan kamu ve özel bankaların, turizm sektörü içerisinde faaliyet gösteren konaklama şirketlerine yönelik sundukları finansman kaynaklarının türleri, ve vade yapısında ne tür farklılıklar bulunmaktadır?
5. TCMB Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektöründe yer alan mikro, küçük, orta ve büyük ölçekli konaklama şirketlerinin 2009-2020 yılları arasında kullandığı finansman kaynaklarının ve banka kredilerinin kullanım düzeyi, vade yapısı, banka kredilerinin toplam yabancı kaynaklar ve aktif içerisindeki payı, nakdi ve gayri nakdi kredi dağılımı ile yabancı para ve Türk lirası cinsinden dağılımları ile tasfiye durumundaki kredi miktarı nasıl gerçekleşmiştir?
6. BIST'te pay senetleri işlem gören konaklama şirketlerinde 2009-2021 yılları arasında kullanılan finansman kaynaklarının ve banka kredilerinin kullanım düzeyi, vade yapısı, banka kredilerinin toplam yabancı kaynaklar ve aktif içerisindeki payı, nakdi ve gayri nakdi kredi dağılımı ile yabancı para ve Türk lirası cinsinden dağılımları ve ortalama faiz oranları nasıl gerçekleşmiştir?

7. TCMB Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektöründeki konaklama şirketleri ile BIST konaklama şirketlerinde 2009-2020 yılları arasında kullanılan finansman kaynaklarının ve banka kredilerinin kullanım düzeyi, vade yapısı, banka kredilerinin toplam yabancı kaynaklar ve aktif içerisindeki payı, nakdi ve gayri nakdi kredi dağılımı ile yabancı para ve Türk lirası cinsinden dağılımları arasındaki farklılıklar nelerdir?
8. Covid - 19 salgını konaklama şirketlerinin yabancı kaynak ve banka kredisi kullanım düzeylerini ne ölçüde etkilemiştir?

4.5. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın amacına yönelik olarak üç farklı temelde analiz yapılması planlanmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın örneklemi üç farklı temelde ifade edilebilir.

Birinci analizde, Türk bankacılık sektörünün 2009 – 2021 yılları arasında konaklama şirketlerine yönelik nakdi ve gayri nakdi kredi kullanım düzeyleri ve takibe düşen kredi miktarı Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve Türkiye Bankalar Birliği (TBB) verilerinden yararlanılarak yıllar itibariyle ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Ayrıca Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren ticari ve katılım bankaları bağlamında turizm sektörüne ve konaklama şirketlerine yönelik hangi kredi paketlerinin sunulduğu, sunulan kredilerin vade yapıları hem ticari ve katılım bankaları hem de kamu ve özel sektör bankaları açısından değerlendirilmektedir. Bu bağlamda bankaların kurumsal web siteleri, faaliyet raporları, BDDK ve TBB raporlarından yararlanılmaktadır. Dolayısıyla birinci analizde Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan kamu ve özel bankalar ile ticari ve katılım bankaları araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Birinci analizde incelenen ticari ve katılım bankalarının isimleri Tablo 4.1’de sunulmaktadır.

Tablo 4.1. Analiz Kapsamındaki Bankalar

No	Banka Adı
1	Halk Bankası
2	Ziraat Bankası
3	Vakıflar Bankası
4	İş Bankası
5	Garanti BBVA
6	Yapı ve Kredi Bankası
7	Akbank
8	ING Bank
9	Denizbank
10	Fibabanka
11	QNB Finansbank
12	Şekerbank
13	Türk Ekonomi Bankası
14	Anadolubank
15	HSBC Bank
16	Odea Bank
17	Aktif Yatırım Bankası
18	Türkiye İhracat Kredi Bankası
19	Türkiye Emlak Katılım Bankası
20	Albaraka Türk Katılım Bankası
21	Türkiye Finans Katılım Bankası
22	Kuveyt Türk Katılım Bankası
23	Ziraat Katılım Bankası
24	Vakıf Katılım Bankası

Kaynak: (BDDK, 2022)

İkinci analizde, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın (TCMB) konaklama alt sektörüne yönelik hazırladığı sektör bilanço verilerinden yararlanılmaktadır. Bu analizde genel ve ölçek bazında banka kredisi kullanım düzeyi, vade yapısı, toplam yabancı kaynaklar ve aktifler içerisindeki payı, nakdi ve gayri nakdi kredilerin yabancı para ve Türk lirası cinsinden dağılımları analiz edilmektedir. Dolayısıyla TCMB tarafından hazırlanan 2009 – 2020 yılları itibarıyla Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektörüne ait sektör bilançolarında yer alan bulunan şirketler araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. TCMB sektör bilançoları 1990 yılından itibaren Türkiye ekonomisini şekillendiren reel sektördeki şirketlere ilişkin olarak gelişmelerin takip edilmesi ve kamuoyuna bu süreçte kapsamlı ve düzenli bilgi sağlanması amacıyla yayınlanmaktadır. Sektör bilançoları hazırlanırken ilgili sektördeki şirketlerin gönüllü olarak katılım ve desteğinin yanında, yıllık mali tablo verilerinden de faydalanılarak oluşturulmaktadır (TCMB, 2021). Tablo 4.2'de TCMB tarafından yayımlanan konaklama hizmeti faaliyetleri alt sektör bilançolarında yer alan konaklama şirket sayıları yıllar itibarıyla net satış büyüklüğü kriterine göre ölçek bazında sunulmaktadır. Şirket sayıları göz önünde bulundurulduğunda Türk konaklama sektörüne ait en geniş finansal veriler olduğu ve bu

bağlamda sektörü temsil etmesi açısından önemli bir veri kaynağı olduğu söylenebilir.

Tablo 4.2. TCMB Sektör Bilançolarında Yer Alan Mikro, Küçük, Orta ve Büyük Ölçekli Konaklama Şirket Sayıları

Yıllar	Şirket Sayısı				Toplam
	Mikro	Küçük	Orta	Büyük	
2009	3.821	1.558	496	133	6.008
2010	4.084	1.661	561	152	6.458
2011	4.230	1.846	638	178	6.892
2012	4.473	1.975	702	197	7.347
2013	4.854	2.127	724	208	7.913
2014	5.117	2.329	763	225	8.434
2015	5.380	2.494	802	231	8.907
2016	5.934	2.397	751	167	9.249
2017	6.348	2.434	788	192	9.762
2018	6.971	2.283	758	217	10.229
2019	7.718	2.383	785	256	11.142
2020	8.739	2.251	667	158	11.815

Kaynak: (www.tcmb.gov.tr, 2022)

Üçüncü analizde ise, Borsa İstanbul Lokantalar ve Oteller Sektöründe pay senetleri işlem gören konaklama şirketlerinin banka kredisi kullanım düzeyi, banka kredilerinin türü ve vadesi, nakdi ve gayri nakdi kredilerin nelerden oluştuğu, yabancı para ve Türk lirası cinsinden dağılımları ve faiz oranları incelenerek oran ve içerik analizi ile ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda Borsa İstanbul'da işlem gören konaklama şirketlerinin 2009 – 2021 yılları arasındaki finansal tablolarından ve faaliyet raporlarından yararlanılmaktadır. Araştırmada ayrıca 2019 yılı sonunda tüm dünyada etkisini gösteren Covid – 19 salgınının Borsa İstanbul konaklama şirketlerinin finansal kaynak kullanımını ne ölçüde etkilediği de incelenmektedir. Bu bağlamda Borsa İstanbul Lokantalar ve Oteller Sektöründe pay senetleri işlem gören konaklama şirketleri araştırmanın örneklemi oluşturmaktadır. Tablo 4.3'te analiz kapsamındaki BIST konaklama şirketlerinin isimleri sunulmaktadır.

Tablo 4.3. Borsa İstanbul Konaklama Şirketleri

No	Şirket Adı
1	Altın Yunus Çeşme Turistik Tesisler A.Ş.
2	Avrasya Petrol ve Turistik Tesisler Yatırımlar A.Ş.
3	Kuştur Kuşadası Turizm Endüstri A.Ş.
4	Marmaris Altinyunus Turistik Tesisler A.Ş.
5	Martı Otel İşletmeleri A.Ş.
6	Merit Turizm Yatırım ve İşletme A.Ş.
7	Petrokent Turizm A.Ş.
8	Tek-Art İnşaat Ticaret Turizm Sanayi ve Yatırımlar A.Ş.
9	Ulaşlar Turizm Yatırımlar A.Ş.

Kaynak: (www.kap.org.tr, 2022)

4.6. Veri Kaynakları

Çalışmadaki veri kaynakları teorik ve uygulama olarak iki kısımdan oluşmaktadır. Çalışmanın teorik kısmında materyal olarak konu ile ilgili kitaplar (15), yerli ve yabancı dergilerde yayımlanmış olan makaleler (92), yüksek lisans ve doktora tezlerinden (41) ve çeşitli internet kaynaklarından (7) yararlanılmıştır. Çalışmanın teorik kısmında konu ile ilgili olarak bankacılık sektörüne dair bilgilere yer verilmektedir. Çalışmada ayrıca yerli ve yabancı geniş bir literatür taraması yapılarak turizm sektörü ve turizm sektörü dışında yapılan araştırmalar özetlenmeye çalışılmaktadır.

Çalışmanın uygulama kısmında ise üç farklı analiz kapsamında verilerden yararlanılmaktadır. Birinci analiz kapsamında Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan bankaların faaliyet raporları ve web siteleri ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (www.bddk.org.tr) ve Türkiye Bankalar Birliği (www.tbb.org.tr) raporlarından yararlanılmaktadır. İkinci analiz kapsamında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası sektör bilançolarındaki finansal tablolarından yararlanılarak ölçek bazında hesaplamalar yapılması planlanmaktadır. Bu bağlamda ikinci analizin verilerine TCMB web sitesinde bulunan (<http://www3.tcmb.gov.tr/sektor/2020/#/tr/I/konaklama-ve-yiyecek-hizmeti-faaliyetleri>) Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektöründeki konaklama şirketlerinin sektör bilançolarından ulaşılmıştır. Üçüncü analiz kapsamında Borsa İstanbul'da pay senetleri işlem gören konaklama şirketlerinin finansal tablolarından yararlanılarak hesaplamalar yapılması planlanmaktadır. Bu bağlamda üçüncü analiz için gerekli verilere Kamuyu Aydınlatma Platformu (www.kap.org.tr), İş Yatırım (www.isyatirim.com.tr) web sitesi ile konaklama şirketlerinin kendi kurumsal web sitelerindeki faaliyet raporlarından ulaşılmıştır.

4.7. Analiz Yöntemi

Araştırmanın amaçları doğrultusunda üç farklı analiz gerçekleştirilmektedir. Birinci analizde Türk bankacılık sektörünün 2009 – 2021 yılları arasında konaklama şirketlerine yönelik nakdi ve gayri nakdi kredi kullanım düzeyleri ve takibe düşen kredi miktarları BDDK, TBB ve bankaların web sitelerindeki veriler doğrultusunda analiz edilmektedir. Araştırmada ayrıca Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan kamu-özel, ve ticari-katılım bankalarının turizm sektörüne ve konaklama şirketlerine yönelik sunulan kredi paketleri ve vade yapıları içerik analizi kapsamında ele alınarak yorumlanmaya çalışılmaktadır. İçerik analizi, mesaj özelliklerinin sistematik, nesnel ve nicel analizi olarak tanımlanmaktadır. İçerik analizi metin analizini veya yazılı metnin sistematik çalışmasını ve metinsel olmayan mesaj içeriğine odaklanan teknikleri içermektedir (Neuendorf ve Kumar, 2016:2).

İkinci analizde TCMB Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektörüne yönelik 2009 – 2020 yılları arasındaki sektör bilanço verilerinden yararlanılmaktadır. Bu analizde hem genel hem de ölçek bazında mikro, küçük, orta ve büyük ölçekli şirketlerin finansal durum tablolarından yararlanılarak finansal yapı ve banka kredisi kullanım oranları hesaplanmakta ve ilgili oranlar genel ve ölçek bazında karşılaştırılmaktadır. Üçüncü analizde ise Borsa İstanbul’da pay senetleri işlem gören konaklama şirketlerinin 2009 – 2021 yılları arasındaki finansal durum tablolarından yararlanılarak finansal yapı ve banka kredisi kullanım oranları hesaplanarak ortalamaları alınmaktadır. Bu analizle birlikte konaklama şirketlerinin banka kredisi kullanım düzeyi, vade yapısı, toplam yabancı kaynaklar ve aktifler içerisindeki payı, nakdi ve gayri nakdi kredilerin yabancı para ve Türk lirası cinsinden dağılımları ve faiz oranlarının analizi gerçekleştirilmektedir. Bu açıdan gerçekleştirilen analiz kapsadığı süre açısından dinamik bir analiz olmaktadır. Dinamik analiz, şirketlerin birbirini takip eden dönemlere ait finansal tablolarında bulunan ilgili verilerin gelişimlerdeki değişimin analizidir (Sarıkale, 2016:28). Dinamik analizde finansal tablolardaki birden çok dönem karşılaştırılarak, dönem boyunca ilgili kalemler arasındaki değişimler incelenmektedir (Yusubov, 2015:29). Bununla birlikte gerçekleştirilen analiz, analizi yapan kişinin durumuna göre dış analizdir. Dış analiz ise, şirket dışındaki kişi, kurum veya kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen analizlerdir. Dış analiz, şirket tarafından finansal tablolarının belli dönem aralığında yayınlanarak bu bilgiye gereksinim duyan kişiler tarafından ulaşılmasıyla mümkün olan bir analiz türüdür. İç analiz şirketin kendi içinde yaptığı bir analiz türü olduğu için bilgiye ulaşmak daha hızlı ve kolay olurken, dış analizde finansal bilgiye ulaşmak için şirketlerin belli dönemlerde finansal tablolarını yayınlaması gerekmektedir (Karapınar ve Zaif, 2018:74).

Analizde hesaplanan oranlar (rasyo) bir sayıyı diğerine bölerek iki rakam arasındaki matematiksel ilişkiyi ifade etmektedir. Oran (rasyo) analizi, şirketlerin bilanço ve gelir tablosunda yer alan birbiriyle ilişkili iki kalem arasındaki matematiksel ilişkiyi ölçmek amacıyla gerçekleştirilmektedir. Oran analizinde temel amaç iki kalem arasındaki bulunan sayısal değerden çok, bu sayıların ne anlama geldiğini yorumlamaktır. İlgili oranların analiz edilerek değerlendirilmesi ve birbirleriyle karşılaştırılarak yorumlanması esasına dayalı bir yöntemdir. Oran analizi ayrıca finansal verileri başka bir açıdan sunarak kontrolörlere ve yöneticilere şirketlerinin finansal durumu hakkında daha detaylı bilgi sunma imkânı tanımaktadır. Bu bağlamda finansal analiz teknikleri içinde finansal bilgi kullanıcılarının çok fazla kullandığı bir analiz tekniğidir (Schmidgall ve Agnes, 2004:1; Liesz, 2008:19; Aydın ve diğ., 2015:107; Karapınar ve Zaif, 2018:122). Oran analizindeki oran gruplarından birisi finansal yapı oranlarıdır. Finansal yapı, şirket faaliyetlerini finanse edebilmek için kullanmış olduğu borç ve öz kaynak birleşimi olarak adlandırılır. Finansal yapı analizinde, şirketlerin varlıklarının ne kadarlık kısmını borç ile ne kadarlık kısmını ise öz kaynak ile karşılandığı ve bu bağlamda

finansal risk düzeyi incelenmektedir. Finansal yapı analizinde, şirketlerin gelecekte istenilen düzeyde fon ve getiri sağlayamaması gibi durumların söz konusu olması halinde uzun vadeli yükümlülüklerini ne denli karşılayıp karşılayamayacağını tespit etmede ön plana çıkmaktadır (Horasan, 2010:59; Şen ve diğ., 2013:70; Karadeniz ve Beyaz, 2018:640).

Araştırmanın ikinci ve üçüncü analizlerinde hesaplamalarda kullanılan finansal yapı oranları, hesaplanış şekilleri ve hesaplanma amaçları Tablo 4.4'te sunulmaktadır.

Tablo 4.4. Finansal Yapı Oranları

Oran Adı	Formülü	Hesaplanma Amacı
Kaldıraç Oranı	$\text{Yabancı Kaynak} / \text{Aktif Toplamı}$	Şirketin varlıklarının ne kadarının yabancı kaynaklarla finanse edildiğini ölçmek.
Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Kaynak Toplamına Oranı	$\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynak} / \text{Toplam Kaynak}$	Şirketin kaynak toplamı içerisinde kısa vadeli borçların ağırlığını ölçmek.
Uzun Vadeli Yabancı Kaynakların Kaynak Toplamına Oranı	$\text{Uzun Vadeli Yabancı Kaynak} / \text{Toplam Kaynak}$	Şirketin aktiflerinin ne kadarlık kısmının uzun vadeli borçlarla finanse edildiğini ölçmek.
Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Toplam Yabancı Kaynaklara Oranı	$\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynak} / \text{Yabancı Kaynak Toplamı}$	Yabancı kaynakların ne kadarlık bir bölümünün kısa vadeli borçtan oluştuğunu ölçmek.
Uzun Vadeli Yabancı Kaynakların Toplam Yabancı Kaynaklara Oranı	$\text{Uzun Vadeli Yabancı Kaynak} / \text{Yabancı Kaynak Toplamı}$	Yabancı kaynakların ne kadarlık bir bölümünün uzun vadeli borçtan oluştuğunu ölçmek.
Banka Kredilerinin Aktif Toplamına Oranı	$\text{Banka Kredileri} / \text{Aktif Toplamı}$	Aktif toplamı içerisinde banka kredilerinin oranını ölçmek.
Kısa Vadeli Banka Kredilerinin Aktif Toplamına Oranı	$\text{Kısa Vadeli Banka Kredileri} / \text{Aktif Toplamı}$	Aktif toplamı içerisinde kısa vadeli banka kredilerinin oranını ölçmek.
Uzun Vadeli Banka Kredilerinin Aktif Toplamına Oranı	$\text{Uzun Vadeli Banka Kredileri} / \text{Aktif Toplamı}$	Aktif toplamı içerisinde uzun vadeli banka kredilerinin oranını ölçmek.
Banka Kredilerinin Yabancı Kaynaklara Toplamına Oranı	$\text{Banka Kredileri} / \text{Yabancı Kaynak Toplamı}$	Yabancı kaynak toplamı içerisinde banka kredilerinin oranını ölçmek.
Kısa Vadeli Banka Kredilerinin Yabancı Kaynak Toplamına Oranı	$\text{Kısa Vadeli Banka Kredileri} / \text{Yabancı Kaynak Toplamı}$	Yabancı kaynak toplamı içinde kısa vadeli banka kredilerinin oranını ölçmek.
Uzun Vadeli Banka Kredilerinin Yabancı Kaynak Toplamına Oranı	$\text{Uzun Vadeli Banka Kredileri} / \text{Yabancı Kaynak Toplamı}$	Yabancı kaynak toplamı içinde uzun vadeli banka kredilerinin oranını ölçmek.
Kısa Vadeli Banka Kredilerinin Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklara Oranı	$\text{Kısa Vadeli Banka Kredileri} / \text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynak}$	Kısa vadeli yabancı kaynaklar içerisinde banka kredilerinin oranını ölçmek.
Uzun Vadeli Banka Kredilerinin Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklara Oranı	$\text{Uzun Vadeli Banka Kredileri} / \text{Uzun Vadeli Yabancı Kaynak}$	Uzun vadeli yabancı kaynaklar içerisinde banka kredilerinin oranını ölçmek.

Kaynak: (Önal ve diğ., 2006:19; Karadeniz ve diğ., 2017:161; Karadeniz ve Beyaz, 2018:645).

4.8. Sınırlılıklar

Araştırmanın kapsamı gerçekleştirilen üç analiz bağlamında 2009-2020 yılları arasında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektöründeki yer alan konaklama şirketleri, 2009-2021 yılları arasında Borsa İstanbul'da pay senetleri işlem gören konaklama şirketleri ve Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan ticari ve katılım bankalarından oluşmaktadır. Araştırmada TCMB sektör bilançoları üzerinde gerçekleştirilen analizin süresinin 11 yıl, BIST konaklama şirketleri üzerinde gerçekleştirilen analizin ise 12 yıl ile sınırlı olması zaman açısından bir sınırlılık oluşturmaktadır. Araştırmada ayrıca Covid-19 pandemi sürecinden dolayı yüz yüze görüşmenin insan sağlığını olumsuz etkileyeceğinden ötürü anketli bir uygulamanın yapılamaması, araştırmanın belirli sayıda konaklama şirketi ile bankaların ikincil verileri üzerinden gerçekleştirilecek olması çalışmanın diğer bir sınırlılığını oluşturmaktadır.

5. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde ilk olarak Türk bankacılık sektörünün 2009 – 2021 yılları arasında konaklama şirketlerine yönelik nakdi ve gayri nakdi kredi kullanım düzeyleri, takibe düşen kredi miktarları ve Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan kamu, özel, ticari ve katılım bankaların turizm sektörüne ve konaklama şirketlerine yönelik sundukları kredi paketleri ve kredi faiz oranlarına yönelik bulgular değerlendirilmektedir. İkinci olarak TCMB Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektör Bilançoları üzerinde 2009 – 2020 yılları arasında genel ve ölçek bazında sektörün finansal yapı oranlarına dair bulgular sunulmaktadır. Üçüncü ve son olarak ise Borsa İstanbul’da pay senetleri işlem gören konaklama şirketlerinin 2009 – 2021 yılları arasındaki finansal yapı oranları ve konaklama şirketlerinin banka kredisi kullanım oranlarının ortalamaları, vade yapısı, toplam yabancı kaynaklar ve aktifler içerisindeki payı, nakdi ve gayri nakdi kredilerin yabancı para ve Türk lirası cinsinden dağılımları ve faiz oranlarına dair bulgulara yer verilmektedir.

5.1. Türk Bankacılık Sektörünün 2009 – 2021 Yılları Arasında Türk Konaklama Şirketlerine Sunduğu Kredilerin Analizi

Bu bölümde konaklama şirketlerinin 2009 – 2021 yılları arasında nakdi ve gayri nakdi kredilerin kullanım düzeylerine ve takibe düşen kredilerine dair bulgulara yer verilmektedir.

5.1.1. Konaklama Şirketlerinin Nakdi ve Gayri Nakdi Kredilerin Kullanım Düzeylerine ve Takibe Düşen Kredilerine İlişkin Bulgular

Tablo 5.1’de konaklama şirketlerinin kullandığı nakdi ve gayri nakdi kredilerin kullanım düzeyleri ile nakdi kredilerin vadelerine göre tutarlarıyla ilişkin bulgular yer almaktadır (BDDK, 2022).

Tablo 5.1. Konaklama Şirketlerinin Nakdi ve Gayri Nakdi Kredi Kullanım Düzeylerine İlişkin Bulgular

Yıllar	Kısa Vadeli Nakdi Krediler (Bin TL)	Orta ve Uzun Vadeli Nakdi Krediler (Bin TL)	Nakdi Krediler (Bin TL)	Gayri Nakdi Krediler (Bin TL)	Nakdi ve Gayri Nakdi Krediler Toplamı (Bin TL)
2009	1.205.420	4.905.259	6.110.679	862.105	6.972.784
2010	1.311.453	7.053.371	8.364.824	995.906	9.360.730
2011	1.522.509	10.640.077	12.162.586	1.198.538	13.361.124
2012	1.977.270	11.364.321	13.341.591	1.235.633	14.577.224
2013	2.372.555	16.819.683	19.192.238	1.672.528	20.864.766
2014	3.415.973	20.841.804	24.257.777	1.802.019	26.059.796
2015	3.715.890	27.478.658	31.194.548	2.069.169	33.263.717
2016	4.421.927	36.047.571	40.469.498	2.642.979	43.112.477
2017	5.372.027	42.242.551	47.614.578	3.375.808	50.990.386
2018	9.233.584	53.323.190	62.556.774	6.254.005	68.810.779
2019	11.064.892	57.867.454	68.932.346	8.746.717	77.679.063
2020	16.328.960	84.138.598	100.467.558	11.708.622	112.176.180
2021	20.237.064	131.814.266	152.051.330	15.867.382	167.918.712

Kaynak: (BDDK, 2022).

Tablo 5.1 incelendiğinde Türkiye'deki konaklama şirketlerinin nakdi ve gayri nakdi kredi kullanım düzeylerinin yıllar itibariyle artış gösterdiği ayrıca nakdi kredi kullanımının daha yüksek gerçekleştiği görülmektedir. 2009 yılında 6.110.679 bin TL olan nakdi kredi büyüklüğünün 2021 yılında 152.051.330 bin TL olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2009 yılında 862.105 bin TL olan gayri nakdi kredi büyüklüğünün 2021 yılı sonu itibariyle 15.867.382 bin TL olarak gerçekleştiği görülmektedir. Yine tablo incelendiğinde konaklama şirketlerinin nakdi krediler içerisinde daha çok orta ve uzun vadeli olanları tercih ettiği söylenebilir. Özellikle 2019 yılının sonunda başlayan Covid-19 salgınının tüm dünyada etkisini göstermesiyle ekonomik anlamda reel sektör sıkıntılı bir sürece girmiştir. Tablo 5.1 incelendiğinde 2019 yılının sonunda nakdi kredi düzeyi 68.932.346 bin TL iken, salgının ilk yılı olan 2020 yılında nakdi kredilerin 100.467.558 bin TL seviyesine gelerek %45,75 düzeyinde artışa geçtiği ve yine 2021 yılında bu tutarın 152.051.330 bin TL'ye yükselerek 2019 yılına göre %120,58'lik bir artışın gerçekleştiği görülmektedir. Salgının ikinci yılı olan 2021 yılında ise nakdi kredilerin 2020 yılına göre yaklaşık %51,34 civarında bir artış ile 152.051.330 bin TL olduğu görülmektedir. 2019 yılının sonunda gayri nakdi krediler 8.746.717 bin TL iken, salgının ilk yılı 2020 yılında gayri nakdi kredilerin 11.708.622 bin TL'ye ulaşarak yaklaşık %33,86 civarında artış gösterdiği ve 2021 yılında bu tutarın 15.867.382 bin TL'ye gelerek 2019 yılına göre %81,41'lik bir artış gösterdiği görülmektedir. Salgının ilk yılı olan 2020 yılında gayri nakdi

kredilerin, 2021 yılında yaklaşık %35,52'lik bir artış ile 15.867.382 bin TL olduğu gözlemlenmiştir. 2019 yılının sonunda başlayan Covid-19 salgını ile birlikte nakdi krediler içerisinde konaklama şirketlerinin yine orta ve uzun vadeli banka kredilerini tercih ettiği görülmektedir. Bu duruma sebep olan ana etkenin konaklama şirketlerinin salgın döneminde yaşamış oldukları ekonomik sıkıntılardan ötürü sabit giderlerini ve maliyetlerini karşılamak amacıyla bankaların orta ve uzun vadeli kredi olanaklarından yararlanmış oldukları söylenebilir. Ayrıca salgının başlamasıyla birlikte devletin bankaların şirketlerden kredi alacaklarını ertelemesini istemesiyle, bankaların kredi alacaklarında bazı düzenlemelere gittiği salgın koşullarında alacaklarını ertelemesinin ve yeniden yapılandırmaya yönelik kolaylıklar sağlamanın da etkili olduğu söylenebilir. Tablo 5.1'de ayrıca analiz döneminde Türk bankacılık sisteminin konaklama şirketlerine yönelik kullandığı nakdi ve gayri nakdi kredilerin yıllık artışının en düşük düzeyde gerçekleştiği yılın 2012 olduğu gözlemlenmektedir. Bunun nedeninin Euro bölgesinde 2012 yılında yaşanan teknik resesyon ve Türkiye'de büyümenin düşmesinin etkili olduğu düşünülmektedir.

Tablo 5.2'de Türk konaklama şirketlerinin 2009 – 2021 yılları arasında takibe düşen kredi miktarları ile bir önceki yıla göre değişim yüzdeleri ve toplam nakdi krediler içindeki payına ilişkin bulgular yer almaktadır (BDDK, 2022).

Tablo 5.2. Konaklama Şirketlerinin Takibe Düşen Kredilerine İlişkin Bulgular

Yıllar	Takipteki Kredi Miktarı (Bin TL)	Takipteki Kredi Miktarındaki Değişim (%)	Toplam Nakdi Kredi İçindeki Payı (%)
2009	209.943	14,81	3,32
2010	242.131	15,33	2,81
2011	345.542	42,71	2,76
2012	351.211	1,64	2,56
2013	514.609	46,52	2,61
2014	588.968	14,45	2,37
2015	739.226	25,51	2,32
2016	824.643	11,55	2,00
2017	1.188.516	44,12	2,44
2018	2.760.022	132,22	4,23
2019	6.277.526	127,44	8,35
2020	5.191.662	-17,30	4,91
2021	5.848.487	12,65	3,70

Kaynak: (BDDK, 2022).

Tablo 5.2 incelendiğinde Türk konaklama şirketlerinin takibe düşen kredi miktarlarının 2009 yılından 2018 yılına kadar farklı düzeylerde artış gösterdiği görülmektedir. 2009 yılında takipteki kredi miktarı 209.943 TL iken, 2018 yılında bu oran 2.760.022 TL olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılında takipteki kredi miktarındaki değişim oranı %14,81 iken, 2018 yılında %132,22 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2018 ile 2019 yılları arasında takipteki kredi miktarının yaklaşık %127,44 civarında artış göstererek 6.277.526 TL olarak gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Takipteki kredi miktarının toplam nakdi kredi içindeki payı ise %8,35 olarak 2019 yılında gerçekleştiği görülmektedir. Bu oranın 2009 – 2021 yılları içerisinde en yüksek paya sahip olduğu yıl olarak görülmektedir. Buna sebep olan durumun 2015 yılı sonunda Rusya ile yaşanan uçak krizi ve akabinde 2016 yılının Temmuz ayında gerçekleşen darbe girişiminden ötürü kırılgan olan turizm sektörünü daha da zor duruma soktuğu ve bu sebeple konaklama şirketlerinin sabit gider ve maliyetlerini karşılamak için kullanmış oldukları kredileri geri ödemede sorun yaşamalarından kaynaklı takipteki kredi oranının arttığı söylenebilir. 2020 yılında takipteki kredi miktarının -%17,30 ile düşüş gösterdiği ve 2021 yılında ise %12,65 ile tekrardan artışa geçtiği görülmektedir. 2020 yılında takipteki kredi miktarının toplam nakdi krediler içerisindeki payı ise %4,91 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Buna sebep olan durumun ise salgın dönemi ile birlikte BDDK'nın talimatıyla bankaların takip işlemi yapmaması ve devletin bu dönemde sektörlerin Covid-19 salgını ile mücadele kapsamında 18 maddelik önlem paketinin açıklanmasından kaynaklı olduğu söylenebilir. Özellikle salgının etkisiyle ile beraber turizm sektörü ekonomik anlamda ciddi bir kayba uğramış ve 2020 yılında takibe düşen kredi miktarının salgın ile beraber 2021 yılında tekrar artışa geçerek %12,65 gerçekleştiği görülmektedir. 2021 yılında takipteki kredi miktarının toplam nakdi krediler içerisindeki payının ise %3,70 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2021 yılında takibe düşen kredilerin tekrar artışa geçmesindeki sebebin ise salgın döneminde getirilen düzenlemelerin kalkmasıyla konaklama şirketlerinin oluşan sabit giderlerini karşılamak için krediye yöneldiği ve turizm sektöründeki gelirlerde ve nakit akıslarda azalmayla birlikte geri ödemede güçlük çektiği için kredilerinin takibe düştüğü söylenebilir.

5.1.2. Kamu, Özel ve Ticari ve Katılım Bankalarının Turizm Sektörüne ve Konaklama Şirketlerine Sundukları Kredi Paketlerine Yönelik Bulgular

Tablo 5.3'da kamu, özel ve ticari ve katılım bankalarının turizm sektörüne ve konaklama şirketlerinin sundukları kredi paketlerine yönelik bulgular yer almaktadır.

Tablo 5.3'te sunulan kredi türü ve paket içeriğinin 19.06.2022 tarihli verilerden elde edilerek tablo oluşturulmuştur.

Tablo 5.3. Kamu, Özel ve Ticari ve Katılım Bankalarının Turizm Sektörüne ve Konaklama Şirketlerine Sundukları Kredi Paketlerine Yönelik Bulgular

Banka Türü	Banka Adı	Kredi Türü	Kredi Paket İçeriği
Kamu	Vakıflar Bankası	Döviz Kredileri	Turizm müesseseleri ile seyahat acentelerinin, yurt içinde ve yurt dışındaki turizm faaliyetleri sırasında yaptıkları döviz karşılığı hizmet satışlarının finansmanı için kullanılmaktadır. Vade seçeneği belirtilmemiştir.
	Halk Bankası	Turizm sektörü özelinde kredi türü bulunmamaktadır.	Turizm sektörü özelinde kredi paketi bulunmamaktadır.
	Ziraat Bankası	Turizm sektörü özelinde kredi türü bulunmamaktadır.	Turizm sektörü özelinde kredi paketi bulunmamaktadır.
Özel ve Ticari	İş Bankası	Turizm sektörü özelinde kredi türü bulunmamaktadır.	Turizm sektörü özelinde kredi paketi bulunmamaktadır.
	Akbank	Turizm sektörü özelinde kredi türü bulunmamaktadır.	Turizm sektörü özelinde kredi paketi bulunmamaktadır.
	ING Bank	Turizm sektörü özelinde kredi türü bulunmamaktadır.	Turizm sektörü özelinde kredi paketi bulunmamaktadır.
	Fibabanka	Turizm sektörü özelinde kredi türü bulunmamaktadır.	Turizm sektörü özelinde kredi paketi bulunmamaktadır.
	QNB Finansbank	Turizm sektörü özelinde kredi türü bulunmamaktadır.	Turizm sektörü özelinde kredi paketi bulunmamaktadır.
	Şekerbank	Turizm sektörü özelinde kredi türü bulunmamaktadır.	Turizm sektörü özelinde kredi paketi bulunmamaktadır.
	Türkiye Ekonomi Bankası	Turizm sektörü özelinde kredi türü bulunmamaktadır.	Turizm sektörü özelinde kredi paketi bulunmamaktadır.
	Anadolubank	Turizm sektörü özelinde kredi türü bulunmamaktadır.	Turizm sektörü özelinde kredi paketi bulunmamaktadır.
	HSBC Bank	Turizm sektörü özelinde kredi türü bulunmamaktadır.	Turizm sektörü özelinde kredi paketi bulunmamaktadır.
	Odea Bank	Turizm sektörü özelinde kredi türü bulunmamaktadır.	Turizm sektörü özelinde kredi paketi bulunmamaktadır.
	Aktif Yatırım Bankası	Turizm sektörü özelinde kredi türü bulunmamaktadır.	Turizm sektörü özelinde kredi paketi bulunmamaktadır.
	Garanti Bankası	Turizm Destek Kredisi	TL ve dövizle endeksli kredi, 36 aya varan vade nakit akışın olduğu 3 ay boyunca kredi ödemesi kolaylığı sağlamaktadır.
		İşyeri Kredileri	96 aya varan vade seçeneğiyle TL veya dövizle endeksli olarak kullanılan işyeri kredileridir.
		KOBİ İhtiyaç Kredileri (TL / Döviz)	36 aya varan vadeyle makine, işyeri yenileme ve teknoloji geliştirme gibi alanlarda kredi desteği sağlanmaktadır.

Tablo 5.3. (devamı)

	Yapı ve Kredi Bankası	Ödemesi Kolay Turizm Kredisi	Turizm sektöründe geliri sezonluk olarak değişen KOBİ müşterilerinin tüm yatırım ihtiyaçlarını karşılayan 36 aya varan kredidir. Kredi üst limiti bulunmamaktadır.
		Sezona Hazırlık Kredisi	Turizm sektöründe hizmet veren otel, pansiyon, acente ve benzeri küçük ve orta ölçekli KOBİ müşterilerimizin sezon öncesinde yapacakları tadilat ve benzeri işlerdeki finansman giderlerini karşılayan 36 aya varan kredidir. Kredi üst limiti bulunmamaktadır.
	Denizbank	Sektörel Krediler/ Turizm Kredileri	Otel, motel, pansiyon, tatil köyü, termal tesisler, yat ve tekne işletmecilerine, halıcıdan kuyumcu, restoran, bar, cafe, butik, hediyelik eşya mağazaları, polikliniklerin her türlü yenileme, tadilat ve yatırım ihtiyaçlarını karşılayan 36 aya varan kredilerdir.
	Türkiye İhracat Kredi Bankası	Turizm Kredisi	Asli fonksiyonu konaklama hizmeti vermek olan turizm işletmelerine kredi vadesi içerisinde gerçekleştirecekleri turizm hizmetlerinin finansmanına yönelik olarak, yurt dışından getirmeyi taahhüt ettikleri turizm hizmeti bedelleri/döviz gelirleri karşılığında kullanılmaktadır. Kredilere uygulanacak faiz/kar payı oranları; kredi vadesi, kredi tutarı ve para birimine göre belirlenmektedir. Vade seçeneği belirtilmemiştir.

Tablo 5.3. (devamı)

Katılım	Türkiye Finans Katılım Bankası	Turizm İşletme Destek Kredileri	Geliri sezona bağlı olarak değişen butik, hediyelik eşya satışı, turizm taşımacılığı yapan turizm esnafının mal ve hizmet alımlarına yönelik finansal destek sağlayan TL veya döviz olarak 60 aya kadar kullanılan kredilerdir.
		Otel Yatırım Kredisi	Turizm sektöründe faaliyet gösterecek otel, motel, pansiyon ve konaklama tesisi projelerinin hayata geçirilmesi için gerekli olan finansman desteğini sağlayan 84 aya varan vadeye kadar TL veya döviz cinsinden olan kredilerdir.
		Otel Renovasyon Kredisi	Var olan tesislerin yenilenmesinin yanı sıra tüm mal ve hizmet alım projeleri için finansal destek sağlayan kredi, TL ve döviz cinsinden 60 aya varan vade ile kullanılmaktadır.
		Tam Pansiyon Turizm Paketi	Turistik işletmelerin ve turizm esnafının gereksinim duyduğu farklı finansman desteği alternatiflerini sağlamaktadır. Hem döviz hem de bankacılık işlemlerinde çeşitli avantajlar sunmaktadır. Vade seçeneği belirtilmemiştir.
	Kuveyt Türk Katılım Bankası	Turizm İşletme Finansmanı	Turizm tesislerinin ihtiyaç duyduğu malzemeler (mobilya, yastık, sabun vb.), konaklama hizmeti için kullanacakları ekipmanlar ve helal gıda ürünleri için fonlama yapılmakta, bunların yanı sıra mal ve hizmet alım işlemlerinin de finansmanı sağlanmakta olup, nakit akışına göre esnek geri ödeme planı sunulmaktadır. Vade seçeneği belirtilmemiştir.
		Otel Yenileme Finansmanı	İşletmelerin faaliyetlerini sürdürebilmeleri için yapacakları (boya, tesisat yenileme vb.) her türlü harcamayı fonlayabileceği bir finansman türü olup, nakit akışına göre esnek geri ödeme planı sunulmaktadır. Vade seçeneği belirtilmemiştir.
		Yatırım Finansmanı	İşletmelerin, yapmak istedikleri her türlü yatırım (araç, arsa vb.) için kullanacakları, geri ödemelerini sezona göre ayarlayabilecekleri finansman türüdür. Vade seçeneği belirtilmemiştir.

Tablo 5.3. (devamı)

Türkiye Emlak Katılım Bankası	Turizm sektörü özelinde kredi türü bulunmamaktadır.	Turizm sektörü özelinde kredi paketi bulunmamaktadır.
Albaraka Türk Katılım Bankası	Turizm sektörü özelinde kredi türü bulunmamaktadır.	Turizm sektörü özelinde kredi paketi bulunmamaktadır.
Ziraat Katılım Bankası	Turizm sektörü özelinde kredi türü bulunmamaktadır.	Turizm sektörü özelinde kredi paketi bulunmamaktadır.
Vakıf Katılım Bankası	Turizm sektörü özelinde kredi türü bulunmamaktadır.	Turizm sektörü özelinde kredi paketi bulunmamaktadır.

Tablo 5.3 incelendiğinde kamu bankalarından sadece Vakıflar Bankası'nın sektöre yönelik kredi paketinin olduğu görülmektedir. Özel ve ticari bankaların ise sektöre yönelik farklı türlerde kredi paketlerinin olduğu görülmektedir. Özellikle kredi paketlerinin genel olarak içeriğine bakıldığında, vade yapılarının ve kredi geri ödemelerinin turizm sektörünün nakit akışının en aktif olduğu dönemlerde yapılabilmesi kolaylığının sağlandığı dikkat çekmektedir. Özel ve ticari bankaların sektöre hem destek adı altında konaklama şirketlerinin faaliyet anında ödemelerini kolaylaştıran paketler sunduğu hem de yatırım adı altında yeni otel inşaat ve yenileme gibi uzun vadeli kredi seçeneklerinin olduğu görülmektedir. Katılım bankalarının da yine özel ve ticari bankalardan sonra turizm sektörüne ve konaklama şirketlerine yönelik kredi paketlerinin geniş ve kapsamlı olduğu görülmektedir. Katılım bankalarının faizsiz bankacılık anlayışı ile çalışmasından kaynaklı olarak bazı konaklama şirketlerinin kredi tercihlerinde katılım bankalarının sunmuş oldukları paketler oldukça önem arz edebilmektedir. Bu anlayış ile sektörde tutunmaya çalışan şirketler için katılım bankalarının turizm sektörüne ve konaklama şirketlerine yönelik paketler sunması şirketlerin finansal desteklerden yararlanabilmesini sağlamaktadır. Araştırma kapsamında belirlenen 24 bankadan turizm sektörü ve konaklama şirketlerine yönelik kredi paketi sunan bankaların 7 adet ile sınırlı olduğu görülmektedir. 17 bankanın turizm ve konaklama sektörüne özel olarak sunduğu herhangi bir kredi paketinin olmadığı tespit edilmiştir. Araştırmada ayrıca turizm ve konaklama şirketlerine kredi sunan bankaların paket içeriği incelendiğinde çoğu bankanın vade seçeneklerini belirlemediği görülmektedir. Turizm sektörünün ekonomik anlamda döviz kazandırıcı özelliğinin olması, ülkelerin dış ticaret ve cari açığını kapatması, yaşanan ekonomik krizlerden çıkılması konusunda turizm gelirlerinin önemli bir yere sahip olmasından dolayı turizm sektörüne ve konaklama şirketlerine kredi sunan banka sayılarının ve kredi paketlerinin çeşitliliğinin artırılması önemlidir.

5.2. TCMB Sektör Bilançoları Analizi Neticesinde Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektörüne Yönelik Elde Edilen Bulgular

Bu bölümde öncelikle 2009 – 2020 yılları kapsamında TCMB tarafından yayınlanan konaklama hizmeti faaliyetleri sektör bilançolarından yararlanılarak Türk konaklama hizmeti faaliyetleri alt sektörünün finansal riskiyle ilgili bulgular sunulmaktadır. Söz konusu bulgular, TCMB Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektörüne yönelik olarak yayımlanan sektör riski raporlarının analizi neticesinde derlenmiştir. Sektör riskine yönelik bulgular sunulduktan sonra konaklama hizmetleri faaliyetleri alt sektörünün finansal yapı ve banka kredisi kullanım düzeyine yönelik hesaplanan oranlara yönelik bulgular hem genel hem de ölçek bazında ayrı ayrı sunulmaktadır.

5.2.1. Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektörünün Finansal Riskine Yönelik Bulgular

Bu bölümde 2009 – 2020 yılları kapsamında TCMB tarafından yayınlanan konaklama hizmeti faaliyetleri sektör bilançolarından yararlanılarak Türk konaklama şirketlerinin genel ve ölçek bazında kullanılan nakdi-gayri nakdi kredi düzeyleri, vadeleri, tasfiye durumundaki düzeyleri ve para birimi cinsinden bilgileri sunulmaktadır.

Tablo 11’de konaklama hizmeti faaliyetleri alt sektörünün genel olarak finansal riskleri incelendiğinde nakdi kredi kullanım tutarının 2009 yılından 2020 yılına kadar yükselişte olduğu ve sektörün finansal riskinin bu bağlamda artışta olduğu görülmektedir. Konaklama şirketlerinin özellikle nakdi kredileri, gayri nakdi kredilere göre daha fazla tercih ettiği görülmektedir. Nakdi krediler içerisinde genellikle uzun vadeli olanların tercih edildiği ve uzun vadede yabancı para cinsinden kredi düzeyinin çok daha fazla olduğu ve yıllara göre artarak devam ettiği görülmektedir. Gayri nakdi kredilerin ise 2009 yılından 2020 yılına kadar artışta olduğu ve daha çok kısa vadeli olarak kullanıldığı görülmektedir. Özellikle gayri nakdi krediler içerisinde kısa vadede Türk Lirası payının daha fazla olduğu görülmektedir. Tasfiye olunacak krediler incelendiğinde yıllar itibarıyla artış ve azalışların olduğu görülmektedir. Tasfiye olacak krediler bağlamında kısa vadede Türk Lirasının, yabancı paraya göre fazla olduğu görülmektedir. 2019 yılının sonunda başlayan salgın ile birlikte nakdi ve gayri nakdi kredilerde artışın olduğu, tasfiye olacak kredilerde ise azalışın olduğu gözlemlenmektedir. Buna neden olan durumun konaklama şirketlerinin sabit gider ve maliyetlerinin karşılanması, sektörün ekonomik anlamda sıkıntılar yaşaması sebebiyle kredilere yöneldiği söylenebilir. Tasfiye kredilerin azalışa geçmesindeki en önemli durum salgın döneminde devletin almış olduğu karar gereği bankaların kredi alacaklarında ertelemeye gitmesinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Genel olarak konaklama şirketlerinin nakdi ve gayri nakdi krediler

bağlamında riskinin yıllar itibariyle artışta olduğu ve buna bağlı olarak tasfiye olacak kredi tutarlarında da artışın olduğu görülmektedir. Yine yabancı para cinsinden kredi kullanımının yüksekliği konaklama şirketlerinin döviz kuru riskini de arttırmaktadır. Bu durum konaklama şirketlerinin finansal riski açısından olumsuz bir durum olarak nitelendirilebilir.

Tablo 5.4. Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektörünün Genel Olarak Finansal Riski

Yıllar	Nakdi Krediler									Gayri Nakdi Krediler									Tasfiye Olacak Krediler					
	Kısa Vadeli			Uzun Vadeli			Toplam			Kısa Vadeli			Uzun Vadeli			Toplam			Kısa Vadeli		Uzun Vadeli		Toplam	
	TL	YP	Toplam	TL	YP	Toplam	TL	YP		TL	YP	Toplam	TL	YP	Toplam	TL	YP		TL	YP	TL	YP	TL	YP
2009	998.852,10	1.493.146,50	2.491.998,60	700.949,20	4.397.155,20	5.098.104,40	1.699.801,30	5.890.301,70		274.205,30	67.424,70	341.630,00	105.367,90	192.567,10	297.935,00	379.573,20	259.991,80		181.657,20	1,1	0	0	181.657,20	1,10
2010	1.567.484,90	2.011.736,30	3.579.241,20	1.012.796,00	5.636.585,50	6.649.381,50	2.580.280,90	7.648.341,80		419.125,90	116.771,70	535.897,60	129.542,40	162.621,40	292.163,80	548.668,30	279.393,10		205.643,60	1,1	0	0	205.643,60	1,10
2011	1.717.164,60	4.236.232,30	5.953.396,90	1.495.104,00	8.375.772,30	9.870.876,30	3.212.268,60	12.612.004,60		566.449,60	232.087,20	798.536,80	187.628,80	192.614,90	380.243,70	754.078,40	424.702,10		151.559,80	3.490,70	0	0	151.559,80	3.490,70
2012	1.954.024,00	4.515.091,20	6.469.115,20	1.762.429,40	8.642.581,00	10.405.010,40	3.716.453,40	13.157.672,20		737.774,30	259.038,70	996.813,00	197.801,30	99.565,70	297.367,00	935.575,60	358.604,40		451.051,80	3.089,90	0	0	451.051,80	3.089,90
2013	2.414.088,40	5.901.315,20	8.315.403,60	2.568.398,70	14.149.271,10	16.717.669,80	4.982.487,10	20.050.586,30		811.246,70	320.051,40	1.131.298,10	234.056,20	136.486,10	370.542,30	1.045.302,90	456.537,50		709.238,90	276,1	0	0	709.238,90	276,10
2014	3.053.254,40	5.886.218,70	8.939.473,10	3.495.950,20	19.042.190,70	22.538.140,90	6.549.204,60	24.928.409,40		870.980,00	395.800,80	1.266.780,80	232.317,90	155.881,50	388.199,40	1.103.297,90	551.682,30		1.062.552,50	43.838,40	0	0	1.062.552,50	43.838,40
2015	3.840.001,70	7.195.795,00	11.035.796,70	4.817.169,70	25.998.343,00	30.815.512,70	8.657.171,40	33.194.138,00		1.064.292,90	632.955,00	1.697.247,90	240.211,00	273.748,90	513.959,90	1.304.503,90	906.703,90		1.257.373,00	97.333,20	0	0	1.257.373,00	97.333,20
2016	4.065.175,50	9.794.437,20	13.859.612,70	5.833.165,20	32.713.666,90	38.546.832,10	9.898.340,70	42.508.104,10		966.749,50	805.913,60	1.772.663,10	334.390,60	712.529,60	1.046.920,20	1.301.140,10	1.518.443,20		1.560.942,50	58.640,80	0	0	1.560.942,50	58.640,80
2017	4.418.156,40	10.468.534,50	14.886.690,90	7.539.203,60	40.870.957,30	48.410.160,90	11.957.360,00	51.339.491,80		1.152.030,80	1.776.313,10	2.928.343,90	1.688.817,80	2.414.877,40	4.103.695,20	2.840.848,60	4.191.190,50		2.093.113,50	16.687,10	0	0	2.093.113,50	16.687,10
2018	4.103.704,60	12.648.266,30	16.751.970,90	6.759.602,30	46.784.502,20	53.544.104,50	10.863.306,90	59.432.768,50		1.507.196,30	3.445.517,60	4.952.713,90	1.620.731,80	4.002.488,20	5.623.220,00	3.127.928,10	7.448.005,80		3.059.097,20	340.254,90	0	0	3.059.097,20	340.254,90
2019	4.514.560,00	15.732.494,00	20.247.054,00	6.512.339,10	46.629.365,10	53.141.704,20	11.026.899,10	62.361.859,10		1.352.061,30	4.183.093,80	5.535.155,10	415.243,80	2.094.805,10	2.510.048,90	1.767.305,10	6.277.898,90		5.103.157,30	1.025.218,30	0	0	5.103.157,30	1.025.218,30
2020	7.464.057,40	22.946.978,20	30.411.035,60	12.108.045,70	57.891.323,00	69.999.368,70	19.572.103,10	80.838.301,20		1.472.235,60	4.736.303,30	6.208.538,90	533.558,10	4.453.124,50	4.986.682,60	2.005.793,70	9.189.427,80		3.534.308,50	2.086.818,00	0	0	3.534.308,50	2.086.818,00

Tablo 5.4'te ise 2009 – 2020 yılları kapsamında TCMB tarafından yayınlanan konaklama hizmeti faaliyetleri sektör bilançolarından yararlanılarak mikro ölçekli konaklama şirketleri tarafından kullanılan nakdi-gayri nakdi kredi düzeyleri, vadeleri, tasfiye durumundaki düzeyleri ve para birimi cinsinden bilgileri sunulmaktadır.

Tablo 5.4'te konaklama hizmeti faaliyetleri alt sektöründeki mikro ölçekli konaklama şirketlerinin finansal riskleri incelendiğinde nakdi kredi kullanımlarında yıllar itibariyle artış ve azalışların olduğu görülmektedir. Mikro ölçekli konaklama şirketlerinin özellikle nakdi kredileri, gayri nakdi kredilere göre daha fazla tercih ettiği görülmektedir. Nakdi krediler bağlamında daha çok uzun vadeli kredilerin daha fazla kullanıldığı yine yabancı para cinsinden daha çok uzun vadeli kredilerin tercih edildiği görülmektedir. Gayri nakdi kredi kullanımlarında ise yıllar itibariyle artış ve azalışların olduğu görülmektedir. Gayri nakdi kredi bağlamında mikro ölçekli şirketlerin daha çok kısa vadede Türk Lirası cinsinden kullandığı görülmektedir. Tasfiye olacak krediler incelendiğinde yıllar itibariyle artış ve azalışların olduğu görülmektedir. Tasfiye olacak krediler bağlamında kısa vadede Türk Lirası cinsinden kredi düzeyinin yabancı paraya göre fazla olduğu görülmektedir. 2019 yılının sonunda başlayan salgın ile birlikte nakdi ve gayri nakdi kredilerde artışın olduğu, tasfiye olacak kredilerde ise azalışın olduğu görülmektedir. Mikro ölçekli şirketlerin salgın döneminde daha fazla kredilere yöneldiği söylenebilir. Tasfiye olacak kredilerdeki azalışın ise salgın döneminde devletin almış olduğu karar gereği bankaların kredi alacaklarında ertelemeye gitmesinden kaynaklı olduğu söylenebilir. Yine yabancı para cinsinden kredi kullanımının yüksekliği konaklama şirketlerinin döviz kuru riskini de arttırmaktadır. Mikro ölçekli konaklama şirketlerinin finansal risklerinin yıllar itibariyle artışa geçtiği ve bu durum ileride finansal anlamda yeni kredi bulma konusunda büyük sorunlar oluşturabilir.

Tablo 5.5. Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektöründeki Mikro Ölçekli Konaklama Şirketlerinin Finansal Riski

Yıllar	Nakdi Krediler									Gayri Nakdi Krediler									Tasfiye Olacak Krediler					
	Kısa Vadeli			Uzun Vadeli			Toplam			Kısa Vadeli			Uzun Vadeli			Toplam			Kısa Vadeli		Uzun Vadeli		Toplam	
	TL	YP	Toplam	TL	YP	Toplam	TL	YP		TL	YP	Toplam	TL	YP	Toplam	TL	YP		TL	YP	TL	YP	TL	YP
2009	105.855,10	13.659,40	119.514,50	129.415,00	247.250,20	376.665,20	235.270,10	260.909,60		20.984,40	1.381,50	22.365,90	12.168,80	7.018,30	19.187,10	33.153,20	8.399,80		24.580,60	0	0	0	24.580,60	0,00
2010	107.656,70	31.196,80	138.853,50	172.042,70	358.066,80	530.109,50	279.699,40	389.263,60		59.385,00	412,1	59.797,10	8.188,10	1.879,50	10.067,60	67.573,10	2.291,60		15.517,60	0	0	0	15.517,60	0,00
2011	111.714,30	76.266,20	187.980,50	263.488,30	423.440,90	686.929,20	375.202,60	499.707,10		50.805,50	27.039,30	77.844,80	10.738,70	1.858,30	12.597,00	61.544,20	28.897,60		24.873,00	0,10	0	0	24.873,00	0,10
2012	155.038,80	231.638,10	386.676,90	266.142,10	282.076,60	548.218,70	421.180,90	513.714,70		79.878,50	11.762,50	91.641,00	10.399,70	1.979,80	12.379,50	90.278,20	13.742,30		33.225,40	0,00	0	0	33.225,40	0,00
2013	181.310,00	132.143,30	313.453,30	376.902,80	617.816,90	994.719,70	558.212,80	749.960,20		79.445,60	14.638,30	94.083,90	19.721,00	998,50	20.719,50	99.166,60	15.636,80		413.339,10	276,10	0	0	413.339,10	276,10
2014	249.630,60	87.363,90	336.994,50	497.144,60	1.019.149,70	1.516.294,30	746.775,20	1.106.513,60		66.599,60	7.269,40	73.869,00	13.449,40	13.942,00	27.391,40	80.049,00	21.211,40		345.759,70	36.358,00	0	0	345.759,70	36.358,00
2015	290.254,70	117.504,50	407.759,20	654.047,50	1.123.782,60	1.777.830,10	944.302,20	1.241.287,10		118.556,70	22.311,20	140.867,90	18.737,80	14.729,80	33.467,60	137.294,50	37.041,00		375.361,50	40.813,30	0	0	375.361,50	40.813,30
2016	413.175,00	396.427,40	809.602,40	857.908,00	1.441.922,70	2.299.830,70	1.271.083,00	1.838.350,10		75.202,10	13.505,10	88.707,20	44.339,20	40.915,30	85.254,50	119.541,30	54.420,40		449.836,60	39.926,60	0	0	449.836,60	39.926,60
2017	409.536,60	478.323,00	887.859,60	1.144.566,00	1.167.385,40	2.311.951,40	1.554.102,60	1.645.708,40		123.059,70	24.823,30	147.882,70	223.726,70	42.332,90	266.059,60	346.786,40	67.155,90		495.614,20	4.081,00	0	0	495.614,20	4.081,00
2018	367.920,70	225.961,90	593.882,60	1.023.886,00	1.503.585,40	2.527.471,40	1.391.806,70	1.729.547,30		155.521,30	21.784,20	177.305,50	204.226,80	49.991,50	254.218,30	359.748,10	71.775,70		913.224,90	80.650,50	0	0	913.224,90	80.650,50
2019	413.189,40	2.559.577,90	2.972.767,30	905.332,60	1.836.315,50	2.741.648,10	1.318.522,00	4.395.893,40		95.246,60	9.614,60	104.861,20	32.140,40	23.433,90	55.574,30	127.387,00	33.048,50		1.205.415,60	174.068,90	0	0	1.205.415,60	174.068,90
2020	669.267,30	2.850.825,70	3.520.093,00	1.513.349,90	2.392.355,90	3.905.705,80	2.182.617,20	5.243.181,60		130.816,50	10.076,50	140.893,00	51.387,30	22.980,50	74.367,80	182.203,80	33.057,00		867.495,70	292.805,90	0	0	867.495,70	292.805,90

Tablo 5.5'te 2009 – 2020 yılları kapsamında TCMB tarafından yayınlanan konaklama hizmeti faaliyetleri sektör bilançolarından yararlanılarak küçük ölçekli konaklama şirketleri tarafından kullanılan nakdi-gayri nakdi kredi düzeyleri, vadeleri, tasfiye durumundaki düzeyleri ve para birimi cinsinden bilgileri sunulmaktadır.

Tablo 5.5 incelendiğinde nakdi kredi kullanımlarında yıllar itibariyle artış ve azalışların olduğu görülmektedir. Küçük ölçekli konaklama şirketlerinin özellikle nakdi kredileri, gayri nakdi kredilere göre daha fazla tercih ettiği görülmektedir. Nakdi krediler bağlamında daha çok uzun vadeli kredilerin kullanıldığı, kısa vadede Türk Lirası, uzun vadede ise yabancı para cinsinden kredilerin daha fazla tercih edildiği görülmektedir. Gayri nakdi krediler incelendiğinde yıllar itibariyle artış ve azalışların olduğu görülmektedir. Gayri nakdi kredi kullanımı bağlamında küçük ölçekli şirketlerin daha çok kısa vadede Türk Lirası tercih ettiği görülmektedir. Tasfiye olacak krediler incelendiğinde yıllar itibariyle dalgalanmaların olduğu görülmektedir. Tasfiye olacak krediler bağlamında kısa vadede Türk Lirası cinsinden kredilerin, yabancı para cinsinden olanlara göre fazla olduğu görülmektedir. 2019 yılının sonunda başlayan salgın ile birlikte nakdi, gayri nakdi ve tasfiye olacak kredilerde artışın olduğu görülmektedir. Yine yabancı para cinsinden kredi kullanımının yüksekliği konaklama şirketlerinin döviz kuru riskini de arttırmaktadır. Küçük ölçekli konaklama şirketlerin salgın döneminde finansman ihtiyaçlarını karşılamak için daha fazla kredilere yöneldiği ve bu durumunda ileride oluşabilecek finansal riskleri arttırabileceği söylenebilir.

Tablo 5.6. Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektöründeki Küçük Ölçekli Konaklama Şirketlerinin Finansal Riski

Yıllar	Nakdi Krediler									Gayri Nakdi Krediler									Tasfiye Olacak Krediler					
	Kısa Vadeli			Uzun Vadeli			Toplam			Kısa Vadeli			Uzun Vadeli			Toplam			Kısa Vadeli		Uzun Vadeli		Toplam	
	TL	YP	Toplam	TL	YP	Toplam	TL	YP		TL	YP	Toplam	TL	YP	Toplam	TL	YP		TL	YP	TL	YP	TL	YP
2009	242.470,30	98.787,30	341.257,60	247.032,40	216.171,90	463.204,30	489.502,70	314.959,20		41.138,90	7.938,10	49.077,00	6.829,60	39.899,10	46.728,70	47.968,50	47.837,20		16.323,30	0	0	0	16.323,30	0,00
2010	316.860,30	114.863,50	431.723,80	350.601,40	624.704,00	975.305,40	667.461,70	739.567,50		67.116,90	7.487,70	74.604,60	16.878,60	29.159,80	46.038,40	83.995,50	36.647,50		13.173,00	0	0	0	13.173,00	0,00
2011	327.233,90	173.305,50	500.539,40	598.625,70	613.164,80	1.211.790,50	925.859,60	786.470,30		105.238,80	4.827,60	110.066,40	15.833,10	25.877,70	41.710,80	121.071,90	30.705,30		32.679,20	3.490,60	0	0	32.679,20	3.490,60
2012	425.859,80	169.523,80	595.383,60	688.442,60	827.377,30	1.515.819,90	1.114.302,40	996.901,10		99.150,60	50.274,70	149.425,30	27.424,40	15.067,00	42.491,40	126.575,00	65.341,70		287.721,40	3.089,90	0	0	287.721,40	3.089,90
2013	569.559,80	237.372,00	806.931,80	1.056.257,90	757.339,90	1.813.597,80	1.625.817,70	994.711,90		105.352,80	39.667,20	145.020,00	32.633,00	5.509,90	38.142,90	137.985,80	45.177,10		19.422,80	0	0	0	19.422,80	0,00
2014	750.971,60	236.115,70	987.087,30	1.469.656,20	834.736,00	2.304.392,20	2.220.627,80	1.070.851,70		123.001,10	33.422,30	156.423,40	34.723,10	7.862,30	42.585,40	157.724,20	41.284,60		28.112,70	265,20	0	0	28.112,70	265,20
2015	936.462,30	318.558,70	1.255.021,00	1.831.643,20	1.623.729,40	3.455.372,60	2.768.105,50	1.942.288,10		143.751,30	37.788,80	181.540,10	36.006,10	11.834,60	47.840,70	179.757,40	49.623,40		20.561,60	294,50	0	0	20.561,60	294,50
2016	1.115.217,20	585.079,60	1.700.296,80	2.122.146,20	2.719.381,00	4.841.527,20	3.237.363,40	3.304.460,60		175.752,60	41.309,20	217.061,80	47.170,40	26.678,60	73.849,00	222.923,00	67.987,80		104.562,40	11.047,00	0	0	104.562,40	11.047,00
2017	925.943,10	2.523.628,20	3.449.571,30	2.478.685,10	2.520.235,80	4.998.920,90	3.404.628,20	5.043.864,00		199.074,40	42.790,50	241.864,90	565.434,60	118.266,40	683.701,00	764.509,00	161.056,90		585.991,50	1.697,50	0	0	585.991,50	1.697,50
2018	933.796,80	2.434.496,00	3.368.292,80	1.851.757,30	3.189.828,40	5.041.585,70	2.785.554,10	5.624.324,40		330.599,10	61.785,30	392.384,40	428.175,60	105.227,20	533.402,80	758.774,70	167.012,50		489.779,70	136.362,00	0	0	489.779,70	136.362,00
2019	1.004.360,20	424.590,70	1.428.950,90	1.777.042,60	2.028.899,40	3.805.942,00	2.781.402,80	2.453.490,10		175.144,60	16.587,20	191.731,80	56.933,10	48.467,70	105.400,80	232.077,70	65.054,90		807.230,50	141.189,70	0	0	807.230,50	141.189,70
2020	1.616.755,90	574.165,60	2.190.921,50	3.211.264,10	2.940.178,80	6.151.442,90	4.828.020,00	3.514.344,40		250.459,40	139.346,00	389.805,40	81.112,20	161.734,60	242.846,80	331.571,60	301.080,60		720.494,00	291.241,90	0	0	720.494,00	291.241,90

Tablo 5.6'da 2009 – 2020 yılları kapsamında TCMB tarafından yayınlanan konaklama hizmeti faaliyetleri sektör bilançolarından yararlanılarak orta ölçekli konaklama şirketleri tarafından kullanılan nakdi-gayri nakdi kredi düzeyleri, vadeleri, tasfiye durumundaki düzeyleri ve para birimi cinsinden bilgileri sunulmaktadır.

Tablo 5.6 incelendiğinde konaklama hizmeti faaliyetleri alt sektöründeki orta ölçekli konaklama şirketlerinin özellikle nakdi kredileri, gayri nakdi kredilere göre daha fazla tercih ettiği görülmektedir. Nakdi kredilerin daha çok uzun vadeli kullanıldığı, hem kısa hem de uzun vadede ise kullanılan nakdi kredinin daha çok yabancı para cinsinden olduğu görülmektedir. Gayri nakdi krediler incelendiğinde yıllar itibariyle dalgalanmalar yaşandığı görülmektedir. Gayri nakdi kredi kullanımı bağlamında orta ölçekli şirketlerin daha çok kısa vadeli olanları kullandıkları, kısa vadeli olarak Türk Lirası, uzun vadeli olarak da yabancı para cinsinden tercih ettiği görülmektedir. Tasfiye olacak krediler incelendiğinde yıllar itibariyle artış ve azalışların olduğu görülmektedir. Tasfiye olacak krediler bağlamında kısa vadede Türk Lirasının, yabancı paraya göre fazla olduğu görülmektedir. 2019 yılının sonunda başlayan salgın ile birlikte nakdi, gayri nakdi ve tasfiye olacak kredilerde artışın olduğu görülmektedir. Orta ölçekli konaklama şirketlerin salgın döneminde finansman ihtiyaçlarını karşılamak için daha fazla kredilere yöneldiği ve özellikle nakdi ve gayri nakdi kredilerde yabancı para ağırlıklı tercihlerin olduğu görülmektedir. Bu bağlamda orta ölçekli konaklama şirketlerinin döviz kuru riski de artmaktadır. Bu durum ileride orta ölçekli konaklama şirketlerini finansal risklerle karşı karşıya getirebileceği söylenebilir.

Tablo 5.7. Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektöründeki Orta Ölçekli Konaklama Şirketlerinin Finansal Riski

Yıllar	Nakdi Krediler								Gayri Nakdi Krediler								Tasfiye Olacak Krediler							
	Kısa Vadeli			Uzun Vadeli			Toplam		Kısa Vadeli			Uzun Vadeli			Toplam		Kısa Vadeli		Uzun Vadeli		Toplam			
	TL	YP	Toplam	TL	YP	Toplam	TL	YP	TL	YP	Toplam	TL	YP	Toplam	TL	YP	TL	YP	TL	YP	TL	YP		
2009	331.249,10	489.133,90	820.383,00	227.140,80	1.334.921,20	1.562.062,00	558.389,90	1.824.055,10	59.832,10	18.222,60	78.054,70	22.883,50	104.501,80	127.385,30	82.715,60	122.724,40	92.250,80	1,00	0	0	92.250,80	1,00		
2010	300.508,50	616.193,20	916.701,70	333.086,40	1.319.038,60	1.652.125,00	633.594,90	1.935.231,80	104.737,80	57.672,60	162.410,40	27.171,70	109.418,70	136.590,40	131.909,50	167.091,30	126.978,90	1,10	0	0	126.978,90	1,10		
2011	461.328,80	859.563,40	1.320.892,20	512.555,20	2.018.697,40	2.531.252,60	973.884,00	2.878.260,80	114.907,80	20.583,70	135.491,50	71.041,70	139.687,30	210.729,00	185.949,50	160.271,00	61.467,50	0,00	0	0	61.467,50	0,00		
2012	693.030,40	1.609.191,10	2.302.221,50	640.550,00	2.555.911,10	3.196.461,10	1.333.580,40	4.165.102,20	187.801,30	53.379,20	241.180,50	71.169,00	46.716,60	117.885,60	258.970,30	100.095,80	82.072,00	0,00	0	0	82.072,00	0,00		
2013	858.533,70	2.042.582,70	2.901.116,40	859.373,90	4.604.053,60	5.463.427,50	1.717.907,60	6.646.636,30	231.936,30	56.925,30	288.861,60	72.902,40	27.614,20	100.516,60	304.838,70	84.539,50	153.604,80	0	0	0	153.604,80	0,00		
2014	992.037,00	2.420.593,30	3.412.630,30	1.054.600,60	6.407.624,00	7.462.224,60	2.046.637,60	8.828.217,30	213.859,40	66.195,00	280.054,40	85.230,50	22.044,10	107.274,60	299.089,90	88.239,10	638.754,50	7.215,20	0	0	638.754,50	7.215,20		
2015	1.234.591,00	2.781.988,70	4.016.579,70	1.464.983,40	8.027.573,70	9.492.557,10	2.699.574,40	10.809.562,40	257.832,40	139.294,80	397.127,20	63.455,70	30.085,80	93.541,50	321.288,10	169.380,60	765.744,20	56.225,50	0	0	765.744,20	56.225,50		
2016	1.353.433,40	3.918.083,50	5.271.516,90	1.975.934,30	11.953.697,70	13.929.632,00	3.329.367,70	15.871.781,20	292.200,70	201.806,50	494.007,20	82.421,00	179.439,50	261.860,50	374.621,70	381.246,00	937.386,70	7.563,40	0	0	937.386,70	7.563,40		
2017	1.468.490,50	1.909.901,70	3.378.392,20	2.715.061,70	11.993.791,00	14.708.852,70	4.183.552,20	13.903.692,70	370.852,70	345.427,40	716.280,10	613.972,60	747.211,60	1.361.184,20	984.825,30	1.092.639,00	939.936,60	10.908,70	0	0	939.936,60	10.908,70		
2018	1.334.453,60	2.163.305,80	3.497.759,40	2.243.892,60	11.610.034,20	13.853.926,80	3.578.346,20	13.773.340,00	470.355,10	454.796,70	925.151,80	626.867,60	816.729,30	1.443.596,90	1.097.222,70	1.271.526,00	912.946,50	114.002,30	0	0	912.946,50	114.002,30		
2019	1.218.735,90	2.582.535,20	3.801.271,10	1.868.218,40	8.935.253,10	10.803.471,50	3.086.954,30	11.517.788,30	394.175,70	452.438,60	846.614,30	96.409,30	191.679,50	288.088,80	490.585,00	644.118,10	1.860.031,80	124.767,30	0	0	1.860.031,80	124.767,30		
2020	2.486.770,00	6.629.102,20	9.115.872,20	3.749.093,90	15.142.624,50	18.891.718,40	6.235.863,90	21.771.726,70	434.180,20	880.900,40	1.315.080,60	146.950,70	725.799,50	872.750,20	581.130,90	1.606.699,90	1.677.669,60	1.433.948,70	0	0	1.677.669,60	1.433.948,70		

Tablo 5.7’de 2009 – 2020 yılları kapsamında TCMB tarafından yayınlanan konaklama hizmeti faaliyetleri sektör bilançolarından yararlanılarak büyük ölçekli konaklama şirketleri tarafından kullanılan nakdi-gayri nakdi kredi düzeyleri, vadeleri, tasfiye durumundaki düzeyleri ve para birimi cinsinden bilgileri sunulmaktadır.

Tablo 5.7 incelendiğinde nakdi kredi kullanımında yıllar itibariyle genel olarak artış olduğu görülmektedir. Nakdi krediler bağlamında büyük ölçekli konaklama şirketlerinin daha çok uzun vadeli kredileri kullandıkları saptanmıştır. Yine hem kısa hem de uzun vadede yabancı para cinsinden nakdi kredi kullanıldığı gözlemlenmiştir. Gayri nakdi krediler incelendiğinde ise yıllar itibariyle artış ve azalışların olduğu görülmektedir. Gayri nakdi kredi kullanımı bağlamında ise bir artış olduğu, genellikle kısa ve uzun vadede 2009 yılından 2014 yılına kadar Türk Lirası, 2015 yılından 2020 yılına kadar ise yabancı para cinsinden kredi kullanımının tercih edildiği görülmektedir. Tasfiye olacak krediler incelendiğinde yıllar itibariyle artış ve azalışların olduğu görülmektedir. Tasfiye olacak krediler bağlamında kısa vadede Türk Lirası cinsinden olanların, yabancı para cinsinden olanlara göre fazla olduğu görülmektedir. 2019 yılının sonunda başlayan salgın ile birlikte nakdi, gayri nakdi kredilerin artışta olduğu, tasfiye olacak kredilerin azalışta olduğu görülmektedir. Büyük ölçekli konaklama şirketlerin salgın döneminde finansman ihtiyaçlarını karşılamak için özellikle yabancı para cinsinden kredilere yöneldiği görülmektedir. Bu bağlamda büyük ölçekli konaklama şirketlerinin döviz kuru riski de artmaktadır. Büyük ölçekli konaklama şirketlerinin finansal risklerinin yıllar itibariyle yabancı para cinsinden arttığı görülmektedir.

Tablo 5.8. Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektöründeki Büyük Ölçekli Konaklama Şirketlerinin Finansal Riski

Yıllar	Nakdi Krediler									Gayri Nakdi Krediler									Tasfiye Olacak Krediler					
	Kısa Vadeli			Uzun Vadeli			Toplam			Kısa Vadeli			Uzun Vadeli			Toplam			Kısa Vadeli		Uzun Vadeli		Toplam	
	TL	YP	Toplam	TL	YP	Toplam	TL	YP		TL	YP	Toplam	TL	YP	Toplam	TL	YP		TL	YP	TL	YP	TL	YP
2009	319.277,60	891.565,80	1.210.843,40	97.361,00	2.598.811,90	2.696.172,90	416.638,60	3.490.377,70		152.250,00	39.882,50	192.132,50	63.486,00	41.148,00	104.634,00	215.736,00	81.030,50		48.502,60	0	0	0	48.502,60	0,00
2010	842.459,50	1.249.502,60	2.091.962,10	157.065,60	3.334.776,10	3.491.841,70	999.525,10	4.584.278,70		187.886,20	51.199,20	239.085,40	77.304,00	22.163,50	99.467,50	265.190,20	73.362,70		49.974,10	0	0	0	49.974,10	0,00
2011	816.887,60	3.127.097,10	3.943.984,70	120.434,80	5.320.469,10	5.440.903,90	937.322,40	8.447.566,20		295.497,50	179.636,60	475.134,10	90.015,20	25.191,50	115.206,70	385.512,70	204.828,10		32.540,10	0	0	0	32.540,10	0,00
2012	680.095,00	2.504.738,20	3.184.833,20	167.294,70	4.977.216,10	5.144.510,80	847.389,70	7.481.954,30		370.944,00	143.622,40	514.566,40	88.808,10	35.802,20	124.610,30	459.752,10	179.424,60		48.033,00	0	0	0	48.033,00	0,00
2013	804.684,90	3.489.217,20	4.293.902,10	275.864,00	8.170.060,70	8.445.924,70	1.080.548,90	11.659.277,90		394.512,00	208.820,60	603.332,60	108.799,90	102.363,50	211.163,40	503.311,90	311.184,10		122.872,30	0	0	0	122.872,30	0,00
2014	1.060.615,20	3.142.145,80	4.202.761,00	474.548,80	10.780.681,00	11.255.229,80	1.535.164,00	13.922.826,80		467.519,90	288.914,10	756.434,00	98.914,90	112.033,00	210.947,90	566.434,80	400.947,10		49.925,70	0	0	0	49.925,70	0,00
2015	1.378.693,70	3.977.743,00	5.356.436,70	866.495,60	15.223.257,30	16.089.752,90	2.245.189,30	19.201.000,30		544.152,50	433.560,20	977.712,70	122.011,40	217.098,70	339.110,10	666.163,90	650.658,90		95.705,80	0	0	0	95.705,80	0,00
2016	1.183.349,90	4.894.846,70	6.078.196,60	877.176,70	16.598.665,50	17.475.842,20	2.060.526,60	21.493.512,20		423.594,10	549.292,80	972.886,90	160.459,90	465.496,20	625.956,10	584.054,00	1.014.789,00		69.156,80	103,90	0	0	69.156,80	103,90
2017	1.614.186,20	5.556.681,60	7.170.867,80	1.200.890,90	25.189.545,10	26.390.436,00	2.815.077,10	30.746.226,70		459.044,00	1.363.272,20	1.822.316,20	285.683,90	1.507.066,40	1.792.750,30	744.727,90	2.870.338,60		71.571,30	0	0	0	71.571,30	0,00
2018	1.467.533,60	7.824.502,60	9.292.036,20	1.640.066,40	30.481.054,20	32.121.120,60	3.107.600,00	38.305.556,80		550.720,80	2.907.151,40	3.457.872,20	361.461,80	3.030.540,20	3.392.002,00	912.182,60	5.937.691,60		743.146,10	9.240,20	0	0	743.146,10	9.240,20
2019	1.878.274,60	10.165.790,20	12.044.064,80	1.961.745,50	33.828.897,00	35.790.642,50	3.840.020,10	43.994.687,20		687.494,50	3.704.453,40	4.391.947,90	229.761,10	1.831.224,00	2.060.985,10	917.255,60	5.535.677,40		1.230.479,50	585.192,30	0	0	1.230.479,50	585.192,30
2020	2.691.264,20	12.892.884,70	15.584.148,90	3.634.337,80	37.416.163,80	41.050.501,60	6.325.602,00	50.309.048,50		656.779,50	3.705.980,40	4.362.759,90	254.107,80	3.542.609,90	3.796.717,70	910.887,30	7.248.590,30		268.649,10	68.821,60	0	0	268.649,10	68.821,60

5.2.2. Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektörünün Finansal Yapı ve Banka Kredisi Kullanım Oranlarına İlişkin Bulgular

Bu başlık altında 2009 – 2020 yılları kapsamında TCMB tarafından yayınlanan konaklama hizmeti faaliyetleri sektör bilançolarından yararlanılarak Türk konaklama şirketlerinin genel ve ölçek bazında hesaplanan finansal yapı ve banka kredisi kullanım oranlarına yönelik bulgular sunulmaktadır. Tablo 5.9’da konaklama hizmeti faaliyetleri sektörünün genel bazda finansal yapı ve banka kredisi kullanım oranlarına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 5.9. Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektöründe Finansal Yapı ve Banka Kredisi Kullanım Oranlarına İlişkin Bulgular

Oranlar	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Ort.
Kaldıraç Oranı	0,52	0,54	0,58	0,58	0,63	0,66	0,70	0,76	0,79	0,85	0,82	0,90	0,69
Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Kaynak Toplamına Oranı	0,24	0,25	0,26	0,28	0,26	0,27	0,28	0,30	0,31	0,33	0,36	0,37	0,29
Uzun Vadeli Yabancı Kaynakların Kaynak Toplamına Oranı	0,28	0,28	0,33	0,30	0,37	0,39	0,41	0,46	0,48	0,52	0,46	0,53	0,40
Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Toplam Yabancı Kaynaklara Oranı	0,47	0,47	0,44	0,48	0,41	0,41	0,41	0,39	0,40	0,39	0,43	0,41	0,43
Uzun Vadeli Yabancı Kaynakların Toplam Yabancı Kaynaklara Oranı	0,53	0,53	0,56	0,52	0,59	0,59	0,59	0,61	0,60	0,61	0,57	0,59	0,57
Banka Kredilerinin Aktif Toplamına Oranı	0,32	0,34	0,37	0,36	0,42	0,44	0,47	0,51	0,53	0,57	0,53	0,60	0,46
Kısa Vadeli Banka Kredilerinin Aktif Toplamına Oranı	0,04	0,06	0,05	0,05	0,05	0,05	0,06	0,06	0,06	0,05	0,06	0,07	0,06
Uzun Vadeli Banka Kredilerinin Aktif Toplamına Oranı	0,21	0,21	0,25	0,23	0,30	0,32	0,35	0,38	0,40	0,43	0,38	0,44	0,33
Banka Kredilerinin Yabancı Kaynak Toplamına Oranı	0,48	0,50	0,51	0,49	0,56	0,56	0,58	0,58	0,58	0,57	0,54	0,57	0,54
Kısa Vadeli Banka Kredilerinin Yabancı Kaynak Toplamına Oranı	0,08	0,11	0,08	0,09	0,08	0,08	0,08	0,07	0,07	0,06	0,08	0,08	0,08
Uzun Vadeli Banka Kredilerinin Yabancı Kaynak Toplamına Oranı	0,40	0,40	0,43	0,40	0,48	0,48	0,50	0,50	0,50	0,51	0,46	0,49	0,46

Tablo 5.9. (devamı)

Kısa Vadeli Banka Kredilerinin Kısa Vadeli Yabancı Kaynak Toplamına Oranı	0,18	0,22	0,19	0,19	0,20	0,19	0,20	0,19	0,18	0,17	0,17	0,19	0,19
Uzun Vadeli Banka Kredilerinin Uzun Vadeli Yabancı Kaynak Toplamına Oranı	0,75	0,76	0,77	0,76	0,82	0,82	0,84	0,83	0,84	0,84	0,82	0,84	0,81

Tablo 5.9'da 2009-2020 yılları arasında konaklama şirketlerinin kaldıraç oranı incelendiğinde genel olarak %50 üzerinde gerçekleştiği ve bu bağlamda konaklama şirketlerinin yabancı kaynak ağırlıklı finansmanı tercih ettikleri söylenebilir. Bu durum şirketlerin öz kaynaklarından daha çok yabancı kaynaklara yöneldiği ve finansal risklerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Konaklama şirketlerinin kaldıraç etkisinden faydalanmaları pozitif bir durum gibi gözükse de finansal riski doğuran bir unsur olduğundan şirketlerin dikkat etmesi gerekmektedir. Analiz döneminde kaldıraç oranının en düşük olarak 2009 yılında %52, en yüksek oranın ise 2020 yılında %90 ve ortalama oranın %69 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Konaklama şirketlerinin özellikle 2020 yılında ağırlıklı olarak çok yüksek düzeyde yabancı kaynaklarla finansmanı tercih ettiği görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrası ile birlikte kaldıraç oranının artışa geçtiği görülmektedir. Covid-19 etkisiyle artan ekonomik sıkıntılar konaklama şirketlerini yabancı kaynaklarla finansmana yönelttiği söylenebilir.

Kısa vadeli yabancı kaynakların toplam kaynaklar oranına bakıldığında, en düşük değerin 2009 yılında %24, en yüksek değerin ise 2020 yılında %37, ortalama değerin ise %29 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrasında birlikte kısa vadeli borç kullanım oranının 2020 yılında en yüksek düzeye çıktığı gözlemlenmektedir. Bu bulgu konaklama şirketlerinin salgın sonrası yaşanan ekonomik sıkıntılarda özellikle çalışma sermayesi gereksinimlerini finanse etmek amacıyla kısa vadeli borç kullanımına yöneldiklerini göstermektedir.

Uzun vadeli yabancı kaynakların toplam kaynaklar oranına bakıldığında, en düşük değerin 2009 ve 2010 yılında %28, en yüksek değerin 2020 yılında %53 ve ortalama değerin ise %40 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Genel olarak konaklama şirketlerinde uzun vadeli yabancı kaynak kullanımının kısa vadeli yabancı kaynak kullanımına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrasında birlikte 2020 yılında uzun vadeli borç kullanımının da analiz döneminin en yüksek seviyesine yükseldiği görülmektedir. Konaklama şirketlerinin Covid-19 sonrası ekonomik anlamda zor durumda kalmasından dolayı uzun vadeli borç kullanımlarında bir artış olduğu söylenebilir. Bununla

birlikte vadesi gelen borçların ötelenmesi neticesinde de uzun vadeli yabancı kaynak kullanımının yükseldiği düşünülmektedir.

Kısa vadeli yabancı kaynakların toplam yabancı kaynaklara oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2016 ve 2018 yılında %39, en yüksek değerin 2012 yılında %48 ve ortalama oranın %43 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2015 yılında yaşanan uçak krizi, terör saldırılarının artması ve 2016 yılında yaşanan darbe girişimi sonrası konaklama şirketlerinin kısa vadeli yabancı kaynaklarında azalışa neden olduğu söylenebilir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrası kısa vadeli yabancı kaynakların toplam yabancı kaynak içindeki oranının 2020 yılında 2019 yılına göre küçük de olsa bir düşüş gösterdiği görülmektedir. Buna neden olan durumun salgının ilk yılında vadesi gelen kısa vadeli borçların ötelenmesi neticesinde uzun vadeli yabancı kaynağa dönüşmesi olduğu düşünülmektedir.

Uzun vadeli yabancı kaynakların toplam yabancı kaynaklara oranına bakıldığında, en düşük değerin 2012 yılında %57, en yüksek değerin 2016 ve 2018 yıllarında %61 ve ortalama değerin %57 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Ortalama değer açısından analiz döneminde konaklama şirketlerinin uzun vadeli yabancı kaynak kullanımına ağırlık verdiği söylenebilir. 2016 yılında yaşanan darbe girişimi sonrası sektörün olumsuz etkilenmesi sebebiyle konaklama şirketlerinin sabit gider ve maliyetlerini karşılamak için daha çok uzun vadeli yabancı kaynak kullanımına gittikleri söylenebilir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını ile uzun vadeli yabancı kaynakların toplam yabancı kaynak içindeki oranının 2020 yılında 2019 yılına göre küçük de olsa bir artış gösterdiği görülmektedir. Buna neden olan durumun yukarıda da ifade edildiği üzere salgının ilk yılında vadesi gelen kısa vadeli borçların ötelenmesi neticesinde uzun vadeli yabancı kaynağa dönüşmesi olduğu düşünülmektedir.

Banka kredilerinin aktif toplamına oranı incelendiğinde, analiz döneminde banka kredilerinin kullanımının yıllar boyunca yükseldiği görülmektedir. Söz konusu oranın en düşük değeri 2009 yılında %32, en yüksek değeri 2020 yılında %60 ve ortalama değer %46 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Konaklama şirketlerinin 2016 yılından itibaren aktiflerinin yarısından fazlasını banka kredileriyle finanse etmeye başladıkları da gözlemlenmektedir. Konaklama şirketlerinin 2020 yılında aktiflerinin %60'ını banka kredileriyle finanse ettikleri görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgınıyla birlikte 2019 yılında %53 olan bu oranın 2020 yılında artışa geçtiği ve analiz dönemindeki en yüksek değerine ulaştığı gözlemlenmektedir. Covid-19'un etkisiyle birlikte turizm sektörünün çok fazla daralmasıyla birlikte finansal açıdan sıkıntıya giren konaklama şirketlerinin bu dönemde finansman ihtiyaçlarını daha çok bankacılık sisteminden sağladıkları kredilerle finanse etmeye yöneldikleri söylenebilir.

Kısa vadeli banka kredilerinin aktif toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2009 yılında %4, en yüksek değerin 2020 yılında %7 ve ortalama değerin ise %6 olarak

gerçekleştiği görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında bir önceki yıla göre düşük bir artış gösterdiği görülmektedir. Bu durum konaklama şirketlerinin Covid-19 etkisi sebebiyle kısa vadeli banka kredilerini salgın döneminde çalışma sermayesi gereksinimlerini karşılamak için analiz dönemindeki en yüksek seviyede tercih ettiklerini göstermektedir. Konaklama şirketlerinin analiz döneminde aktiflerinin ortalama %6'lık gibi düşük bir kısmını kısa vadeli banka kredileriyle finanse ettikleri söylenebilir.

Uzun vadeli banka kredilerinin aktif toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2009 ve 2010 yılında %24, en yüksek değerin 2020 yılında %44 ve ortalama değerin %33 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Analiz döneminde genel olarak konaklama şirketlerinin aktiflerinin finansmanında uzun vadeli banka kredilerini, kısa vadeli banka kredilerine göre daha çok tercih ettikleri söylenebilir. Özellikle 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını ile birlikte 2020 yılında bu oranın analiz dönemindeki en üst seviyesine çıktığı görülmektedir. Konaklama şirketlerinin aktiflerini finanse edebilmek için salgın döneminde uzun vadeli banka kredilerine yöneldiği söylenebilir. Ayrıca salgın döneminde kısa vadeli banka kredilerinin geri ödemelerinin ertelenmesi nedeniyle uzun vadeli banka kredilerine dönüşmesinin de bu durumun ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Banka kredilerinin toplam yabancı kaynak içerisindeki payı incelendiğinde, en düşük değerin 2009 yılında %48, en yüksek değerin 2015, 2016 ve 2017 yıllarında %57, ortalama değerin ise %54 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu bağlamda konaklama şirketlerinin analiz döneminde yabancı kaynak içerisinde genel olarak banka kredilerini sıklıkla tercih ettikleri söylenebilir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında bir önceki yıla göre düşük de olsa artışa geçtiği söylenebilir.

Kısa vadeli banka kredilerinin yabancı kaynak toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2018 yılında %6, en yüksek değerin 2010 yılına %11 ve ortalama değerin %8 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Genel itibarıyla yabancı kaynak toplamı içinde kısa vadeli banka kredi kullanım oranının yatay bir seviyede olduğu ve az tercih edildiği görülmektedir. 2019 yılının sonunda başlayan Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında da aynı kaldığı gözlemlenmektedir.

Uzun vadeli banka kredilerinin yabancı kaynak toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2009, 2010 ve 2012 yıllarında %40, en yüksek değerin 2018 yılında %51 ve ortalama değerin %46 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Konaklama şirketlerinin toplam yabancı kaynaklar içerisinde uzun vadeli banka kredilerinin payının kısa vadeli banka kredisine göre daha fazla olduğu belirlenmiştir. Bir başka ifadeyle şirketlerin uzun vadeli banka kredilerini daha sık tercih ettiği söylenebilir. Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında %49 ile bir önceki yıla göre artışa geçtiği gözlemlenmektedir.

Kısa vadeli banka kredilerinin kısa vadeli yabancı kaynaklar içindeki oranına bakıldığında, en düşük değerin 2018 ve 2019 yılında %17, en yüksek değerin 2010 yılında %22 ve ortalama değerin %19 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Genel olarak analiz döneminde söz konusu oranda artış ve azalışların olduğu görülmektedir. Konaklama şirketlerinin kısa vadeli yabancı kaynaklar içerisinde kısa vadeli banka kredilerini çok fazla tercih etmedikleri söylenebilir. 2019 yılının sonunda başlayan Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında çok az artışa geçtiği gözlemlenmektedir.

Uzun vadeli banka kredilerinin uzun vadeli yabancı kaynak toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2009 yılında %75, en yüksek değerin 2015, 2017, 2018 ve 2020 yıllarında %84 ve ortalama değerin ise %81 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2015 yılından 2018 yılına kadar oranın yüksek olmasının sebebinin bu yıllar arasında Rusya ile yaşanan uçak krizi ve Türkiye’de yaşanan darbe girişimi nedeniyle turizm sektörünün daralması nedeniyle konaklama şirketlerinin kısa vadeli banka kredilerini ötelemeleri ve daha uzun vadede geri ödemesi olan banka kredilere yönelmesinin etkisi olduğu düşünülmektedir. 2020 yılında ise 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrası sektörün krize girmesinden dolayı kısa vadeli banka kredilerinin geri ödemelerinin ertelenmesi nedeniyle uzun vadeli banka kredilerine dönüşmesinin de bu durumun ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Tablo 5.10’da konaklama hizmet faaliyetleri alt sektöründeki mikro ölçekli konaklama şirketlerinin finansal yapı ve banka kredisi kullanım oranlarına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 5.10. Mikro Ölçekli Konaklama Şirketlerinin Finansal Yapı ve Banka Kredisi Kullanım Oranlarına İlişkin Bulgular

Oranlar	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Ort.
Kaldıraç Oranı	0,45	0,52	0,58	0,62	0,60	0,65	0,68	0,71	0,71	0,79	0,84	0,77	0,66
Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Kaynak Toplamına Oranı	0,26	0,35	0,31	0,43	0,29	0,33	0,30	0,32	0,37	0,38	0,49	0,47	0,36
Uzun Vadeli Yabancı Kaynakların Kaynak Toplamına Oranı	0,18	0,17	0,26	0,19	0,31	0,32	0,38	0,38	0,33	0,41	0,35	0,31	0,30
Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Toplam Yabancı Kaynaklara Oranı	0,59	0,67	0,54	0,69	0,49	0,51	0,44	0,46	0,53	0,49	0,58	0,60	0,55
Uzun Vadeli Yabancı Kaynakların Toplam Yabancı Kaynaklara Oranı	0,41	0,33	0,46	0,31	0,51	0,49	0,56	0,54	0,47	0,51	0,42	0,40	0,45
Banka Kredilerinin Aktif Toplamına Oranı	0,14	0,16	0,17	0,13	0,24	0,30	0,24	0,25	0,24	0,25	0,23	0,20	0,21

Tablo 5.10. (devamı)

Kısa Vadeli Banka Kredilerinin Aktif Toplamına Oranı	0,03	0,05	0,04	0,04	0,04	0,04	0,03	0,04	0,04	0,03	0,03	0,03	0,04
Uzun Vadeli Banka Kredilerinin Aktif Toplamına Oranı	0,11	0,11	0,13	0,09	0,20	0,25	0,21	0,21	0,20	0,22	0,20	0,17	0,18
Banka Kredilerinin Yabancı Kaynak Toplamına Oranı	0,32	0,31	0,30	0,22	0,40	0,45	0,36	0,36	0,34	0,31	0,27	0,26	0,33
Kısa Vadeli Banka Kredilerinin Yabancı Kaynak Toplamına Oranı	0,07	0,10	0,07	0,07	0,07	0,07	0,05	0,05	0,05	0,04	0,04	0,04	0,06
Uzun Vadeli Banka Kredilerinin Yabancı Kaynak Toplamına Oranı	0,25	0,21	0,23	0,15	0,33	0,39	0,31	0,30	0,29	0,28	0,23	0,22	0,27
Kısa Vadeli Banka Kredilerinin Kısa Vadeli Yabancı Kaynak Toplamına Oranı	0,12	0,16	0,12	0,10	0,14	0,13	0,11	0,12	0,10	0,07	0,06	0,07	0,11
Uzun Vadeli Banka Kredilerinin Uzun Vadeli Yabancı Kaynak Toplamına Oranı	0,61	0,63	0,50	0,47	0,65	0,80	0,56	0,56	0,61	0,54	0,56	0,55	0,59

Tablo 5.10 incelendiğinde 2009-2020 yılları arasında mikro ölçekli konaklama şirketlerinin kaldıraç oranı incelendiğinde genel olarak %50 üzerinde gerçekleştiği ve bu bağlamda mikro ölçekli konaklama şirketlerinin yabancı kaynak ağırlıklı finansmanı tercih ettikleri söylenebilir. Bu durum şirketlerin öz kaynaklarından daha çok yabancı kaynaklara yöneldiği ve finansal risklerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Mikro ölçekli konaklama şirketlerinin kaldıraç etkisinden faydalanmaları pozitif bir durum gibi gözükse de finansal riski doğuran bir unsur olduğundan şirketlerin dikkat etmesi gerekmektedir. Analiz döneminde kaldıraç oranının en düşük olarak 2009 yılında %45, en yüksek oranın ise 2020 yılında %84 ve ortalama oranın %66 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Mikro ölçekli konaklama şirketlerinin özellikle 2020 yılında ağırlıklı olarak çok yüksek düzeyde yabancı kaynaklarla finansmanı tercih ettiği görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrası ile birlikte kaldıraç oranının azalışa geçtiği görülmektedir.

Kısa vadeli yabancı kaynakların toplam kaynaklar oranına bakıldığında, en düşük değerin 2009 yılında %26, en yüksek değerin ise 2019 yılında %49, ortalama değerin ise %36 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrasında birlikte kısa vadeli borç kullanım oranının 2020 yılında ufak bir düşüşle %47 olarak gerçekleştiği gözlemlenmektedir. Bu bulgu mikro ölçekli konaklama şirketlerinin salgın sonrası yaşanan ekonomik sıkıntılarda özellikle çalışma sermayesi gereksinimlerini finanse etmek amacıyla kısa vadeli borç kullanımlarını daha az tercih ettiklerini göstermektedir.

Uzun vadeli yabancı kaynakların toplam kaynaklar oranına bakıldığında, en düşük değerin 2010 yılında %17, en yüksek değerin 2018 yılında %41 ve ortalama değerin ise %30 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Genel olarak mikro ölçekli konaklama şirketlerinde uzun vadeli yabancı kaynak kullanımının kısa vadeli yabancı kaynak kullanımına göre daha az olduğu görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrasında birlikte 2020 yılında uzun vadeli borç kullanımının düşüşe geçtiği görülmektedir. Mikro ölçekli konaklama şirketlerinin Covid-19 sonrası uzun vadeli borç kullanımlarında bir azalış olduğu söylenebilir.

Kısa vadeli yabancı kaynakların toplam yabancı kaynaklara oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2015 yılında %44, en yüksek değerin 2012 yılında %69 ve ortalama oranın %55 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2015 yılında uçak krizi ve terör saldırılarının artması sonrası mikro ölçekli konaklama şirketlerinin kısa vadeli yabancı kaynaklarında azalışa neden olduğu söylenebilir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrası kısa vadeli yabancı kaynakların toplam yabancı kaynak içindeki oranının 2020 yılında 2019 yılına göre küçük de olsa bir artış gösterdiği görülmektedir.

Uzun vadeli yabancı kaynakların toplam yabancı kaynaklara oranına bakıldığında, en düşük değerin 2012 yılında %31, en yüksek değerin 2015 yılında %56 ve ortalama değerin %45 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Ortalama değer açısından analiz döneminde mikro ölçekli konaklama şirketlerinin uzun vadeli yabancı kaynak kullanımına daha az ağırlık verdiği söylenebilir. 2015 yılında yaşanan Rusya uçak krizi ile terör saldırılarının artması sektörün olumsuz etkilenmesi sebebiyle konaklama şirketlerinin sabit gider ve maliyetlerini karşılamak için daha çok uzun vadeli yabancı kaynak kullanımına gittikleri söylenebilir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını ile uzun vadeli yabancı kaynakların toplam yabancı kaynak içindeki oranının 2020 yılında 2019 yılına göre küçük de olsa bir azalış gösterdiği görülmektedir.

Banka kredilerinin aktif toplamına oranı incelendiğinde, analiz döneminde banka kredilerinin kullanımının yıllar artış ve azalış içerisinde olduğu görülmektedir. Söz konusu oranın en düşük değeri 2012 yılında %13, en yüksek değeri 2014 yılında %30 ve ortalama değer %21 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Mikro ölçekli konaklama şirketlerinin genel olarak aktiflerini banka kredileriyle daha az finanse ettikleri gözlemlenmektedir. Mikro ölçekli konaklama şirketlerinin 2014 yılında aktiflerinin %30'unu banka kredileriyle finanse ettikleri görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgınıyla birlikte 2019 yılında %23 olan bu oranın 2020 yılında azalışa geçtiği gözlemlenmektedir. Covid-19'un etkisiyle birlikte turizm sektörünün çok fazla daralmasıyla birlikte finansal açıdan sıkıntıya giren mikro ölçekli konaklama şirketlerinin bu dönemde finansman ihtiyaçları için banka kredilerine çok fazla yönelmedikleri görülmektedir.

Kısa vadeli banka kredilerinin aktif toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2009, 2015, 2018, 2019 ve 2020 yılında %3, en yüksek değerin 2010 yılında %5 ve ortalama değerin ise %4 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında oranın aynı olduğu görülmektedir. Bu durum mikro konaklama şirketlerinin Covid-19 etkisi sebebiyle kısa vadeli banka kredilerini salgın döneminde çalışma sermayesi gereksinimlerini karşılamak için minimum seviyede tercih ettiklerini göstermektedir. Mikro ölçekli konaklama şirketlerinin analiz döneminde aktiflerinin ortalama %4'lük gibi düşük bir kısmını kısa vadeli banka kredileriyle finanse ettikleri söylenebilir.

Uzun vadeli banka kredilerinin aktif toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2012 yılında %9, en yüksek değerin 2014 yılında %25 ve ortalama değerin %18 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Analiz döneminde genel olarak mikro ölçekli konaklama şirketlerinin aktiflerinin finansmanında uzun vadeli banka kredilerini, kısa vadeli banka kredilerine göre daha çok tercih ettikleri söylenebilir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını ile birlikte 2020 yılında bu oranın düşüş gösterdiği görülmektedir. Mikro ölçekli konaklama şirketlerinin genel itibarıyla aktiflerini finanse edebilmek için salgın döneminde uzun vadeli banka kredilerine yöneldiği söylenebilir. Ayrıca salgın döneminde kısa vadeli banka kredilerinin geri ödemelerinin ertelenmesi nedeniyle uzun vadeli banka kredilerine dönüşmesinin de bu durumun ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Banka kredilerinin toplam yabancı kaynak içerisindeki payı incelendiğinde, en düşük değerin 2012 yılında %22, en yüksek değerin 2014 yılında %45, ortalama değerin ise %33 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu bağlamda mikro ölçekli konaklama şirketlerinin analiz döneminde yabancı kaynak içerisinde banka kredilerini daha az tercih ettikleri söylenebilir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında bir önceki yıla göre düşük de olsa azalışa geçtiği söylenebilir.

Kısa vadeli banka kredilerinin yabancı kaynak toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2018, 2019 ve 2020 yılında %4, en yüksek değerin 2010 yılında %10 ve ortalama değerin %6 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Genel itibarıyla yabancı kaynak toplamı içinde kısa vadeli banka kredi kullanım oranının yatay bir seviyede olduğu ve az tercih edildiği görülmektedir. 2019 yılının sonunda başlayan Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında da aynı kaldığı gözlemlenmektedir.

Uzun vadeli banka kredilerinin yabancı kaynak toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2012 yılında %15, en yüksek değerin 2014 yılında %39 ve ortalama değerin %27 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Mikro ölçekli konaklama şirketlerinin toplam yabancı kaynaklar içerisinde uzun vadeli banka kredilerinin payının kısa vadeli banka kredisine göre daha fazla olduğu belirlenmiştir. Bir başka ifadeyle mikro ölçekli konaklama şirketlerinin uzun

vadeli banka kredilerini daha sık tercih ettiği söylenebilir. Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında çok az bir düşüşle %22 ile bir önceki yıla göre azalışa geçtiği gözlemlenmektedir.

Kısa vadeli banka kredilerinin kısa vadeli yabancı kaynaklar içindeki oranına bakıldığında, en düşük değerin 2019 yılında %6, en yüksek değerin 2010 yılında %16 ve ortalama değerin %11 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Genel olarak analiz döneminde söz konusu oranda artış ve azalışların olduğu görülmektedir. Mikro ölçekli konaklama şirketlerinin kısa vadeli yabancı kaynaklar içerisinde kısa vadeli banka kredilerini çok fazla tercih etmedikleri söylenebilir. 2019 yılının sonunda başlayan Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında çok az artışa geçtiği gözlemlenmektedir.

Uzun vadeli banka kredilerinin uzun vadeli yabancı kaynak toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2012 yılında %47, en yüksek değerin 2014 yılında %80 ve ortalama değerin ise %59 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Mikro ölçekli konaklama şirketlerinin uzun vadeli yabancı kaynaklar içerisinde uzun vadeli banka kredilerini daha sık tercih ettikleri söylenebilir. 2020 yılında ise 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrası oranın çok ufak bir düşüş göstererek azaldığı görülmektedir.

Tablo 5.11’de konaklama hizmet faaliyetleri alt sektöründeki küçük ölçekli konaklama şirketlerinin finansal yapı ve banka kredisi kullanım oranlarına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 5.11. Küçük Ölçekli Konaklama Şirketlerinin Finansal Yapı ve Banka Kredisi Kullanım Oranlarına İlişkin Bulgular

Oranlar	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Ort.
Kaldıraç Oranı	0,46	0,51	0,57	0,55	0,59	0,60	0,63	0,71	0,75	0,76	0,69	0,75	0,63
Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Kaynak Toplamına Oranı	0,29	0,28	0,32	0,30	0,32	0,32	0,33	0,37	0,42	0,43	0,40	0,39	0,35
Uzun Vadeli Yabancı Kaynakların Kaynak Toplamına Oranı	0,16	0,24	0,25	0,25	0,26	0,28	0,30	0,34	0,32	0,33	0,29	0,37	0,28
Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Toplam Yabancı Kaynaklara Oranı	0,64	0,54	0,56	0,55	0,55	0,54	0,53	0,52	0,57	0,57	0,58	0,51	0,55
Uzun Vadeli Yabancı Kaynakların Toplam Yabancı Kaynaklara Oranı	0,36	0,46	0,44	0,45	0,45	0,46	0,47	0,48	0,43	0,43	0,42	0,49	0,45
Banka Kredilerinin Aktif Toplamına Oranı	0,17	0,25	0,26	0,26	0,27	0,27	0,29	0,33	0,27	0,29	0,27	0,33	0,27
Kısa Vadeli Banka Kredilerinin Aktif Toplamına Oranı	0,06	0,06	0,07	0,06	0,06	0,07	0,06	0,07	0,05	0,05	0,06	0,07	0,06
Uzun Vadeli Banka Kredilerinin Aktif Toplamına Oranı	0,11	0,19	0,19	0,20	0,21	0,20	0,23	0,26	0,22	0,24	0,21	0,27	0,21

Tablo 5.11. (devamı)

Banka Kredilerinin Yabancı Kaynak Toplamına Oranı	0,37	0,49	0,45	0,47	0,47	0,46	0,46	0,46	0,37	0,38	0,39	0,44	0,43
Kısa Vadeli Banka Kredilerinin Yabancı Kaynak Toplamına Oranı	0,13	0,11	0,12	0,11	0,11	0,12	0,09	0,09	0,07	0,07	0,09	0,09	0,10
Uzun Vadeli Banka Kredilerinin Yabancı Kaynak Toplamına Oranı	0,24	0,37	0,34	0,36	0,36	0,34	0,37	0,37	0,29	0,31	0,30	0,35	0,33
Kısa Vadeli Banka Kredilerinin Kısa Vadeli Yabancı Kaynak Toplamına Oranı	0,21	0,21	0,21	0,21	0,19	0,22	0,18	0,18	0,13	0,12	0,15	0,17	0,18
Uzun Vadeli Banka Kredilerinin Uzun Vadeli Yabancı Kaynak Toplamına Oranı	0,66	0,81	0,77	0,78	0,79	0,74	0,78	0,77	0,68	0,73	0,72	0,72	0,75

Tablo 5.11’de 2009-2020 yılları arasında küçük ölçekli konaklama şirketlerinin kaldıraç oranı incelendiğinde genel olarak %50 üzerinde gerçekleştiği ve bu bağlamda küçük ölçekli konaklama şirketlerinin yabancı kaynak ağırlıklı finansmanı tercih ettikleri söylenebilir. Bu durum şirketlerin öz kaynaklarından daha çok yabancı kaynaklara yöneldiği ve finansal risklerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Küçük ölçekli konaklama şirketlerinin kaldıraç etkisinden faydalanmaları pozitif bir durum gibi gözükse de finansal riski doğuran bir unsur olduğundan şirketlerin dikkat etmesi gerekmektedir. Analiz döneminde kaldıraç oranının en düşük olarak 2009 yılında %46, en yüksek oranın ise 2018 yılında %76 ve ortalama oranın %63 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Küçük ölçekli konaklama şirketlerinin özellikle 2018 yılında ağırlıklı olarak çok yüksek düzeyde yabancı kaynaklarla finansmanı tercih ettiği görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrası ile birlikte kaldıraç oranının artışa geçtiği görülmektedir. Covid-19 etkisiyle artan ekonomik sıkıntılar konaklama şirketlerini yabancı kaynaklarla finansmana yönelttiği söylenebilir.

Kısa vadeli yabancı kaynakların toplam kaynaklar oranına bakıldığında, en düşük değer 2010 yılında %28, en yüksek değer ise 2018 yılında %43, ortalama değer ise %35 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrasında birlikte kısa vadeli borç kullanım oranının 2020 yılında çok az bir düşüşle azalışa geçtiği görülmektedir. Genel itibarıyla küçük ölçekli konaklama şirketlerinin salgın sonrası yaşanan ekonomik sıkıntılarda özellikle çalışma sermayesi gereksinimlerini finanse etmek amacıyla kısa vadeli borç kullanımına yöneldikleri söylenebilir.

Uzun vadeli yabancı kaynakların toplam kaynaklar oranına bakıldığında, en düşük değer 2009 yılında %16, en yüksek değer 2020 yılında %34 ve ortalama değer ise %28

olarak gerçekleştiği görülmektedir. Genel olarak küçük ölçekli konaklama şirketlerinde uzun vadeli yabancı kaynak kullanımının kısa vadeli yabancı kaynak kullanımına göre daha az olduğu görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrasında birlikte 2020 yılında uzun vadeli borç kullanımının artışa geçtiği görülmektedir. Küçük ölçekli konaklama şirketlerinin Covid-19 sonrası ekonomik anlamda zor durumda kalmasından dolayı uzun vadeli borç kullanımlarında bir artış olduğu söylenebilir. Bununla birlikte vadesi gelen borçların ötelenmesi neticesinde de uzun vadeli yabancı kaynak kullanımının yükseldiği düşünülmektedir.

Kısa vadeli yabancı kaynakların toplam yabancı kaynaklara oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2020 yılında %51, en yüksek değerin 2009 yılında %64 ve ortalama oranın %55 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrası kısa vadeli yabancı kaynakların toplam yabancı kaynak içindeki oranının 2020 yılında 2019 yılına göre bir düşüş gösterdiği görülmektedir. Buna neden olan durumun salgının ilk yılında vadesi gelen kısa vadeli borçların ötelenmesi neticesinde uzun vadeli yabancı kaynağa dönüşmesi olduğu düşünülmektedir.

Uzun vadeli yabancı kaynakların toplam yabancı kaynaklara oranına bakıldığında, en düşük değerin 2009 yılında %36, en yüksek değerin 2020 yılında %49 ve ortalama değerin %45 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Ortalama değer açısından analiz döneminde küçük ölçekli konaklama şirketlerinin uzun vadeli yabancı kaynak kullanımına daha az ağırlık verdiği söylenebilir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını ile uzun vadeli yabancı kaynakların toplam yabancı kaynak içindeki oranının 2020 yılında 2019 yılına göre bir artış gösterdiği görülmektedir. Buna neden olan durumun yukarıda da ifade edildiği üzere salgının ilk yılında vadesi gelen kısa vadeli borçların ötelenmesi neticesinde uzun vadeli yabancı kaynağa dönüşmesi olduğu düşünülmektedir.

Banka kredilerinin aktif toplamına oranı incelendiğinde, analiz döneminde banka kredilerinin kullanımının genel itibarıyla yıllar boyunca yükseldiği görülmektedir. İlgili oranın en düşük değeri 2009 yılında %17, en yüksek değeri 2016 ve 2020 yılında %33 ve ortalama değer %27 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Küçük ölçekli konaklama şirketlerinin 2020 yılında aktiflerinin %33'ünü banka kredileriyle finanse ettikleri görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgınıyla birlikte 2019 yılında %27 olan bu oranın 2020 yılında artışa geçtiği ve analiz döneminde 2016 yılı ile birlikte en yüksek değerine ulaştığı gözlemlenmektedir. Covid-19'un etkisiyle birlikte turizm sektörünün çok fazla daralmasıyla birlikte finansal açıdan sıkıntıya giren konaklama şirketlerinin bu dönemde finansman ihtiyaçlarını daha çok bankacılık sisteminden sağladıkları kredilerle finanse etmeye yöneldikleri söylenebilir.

Kısa vadeli banka kredilerinin aktif toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2017 ve 2018 yılında %5, en yüksek değerin 2011, 2014, 2016 ve 2020 yılında %7 ve ortalama değerin ise %6 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında bir önceki yıla göre ufak bir artış gösterdiği görülmektedir. Bu durum küçük ölçekli konaklama şirketlerinin Covid-19 etkisi sebebiyle kısa vadeli banka kredilerini salgın döneminde çalışma sermayesi gereksinimlerini karşılamak için analiz dönemindeki en yüksek seviyede tercih ettiklerini göstermektedir. Küçük ölçekli konaklama şirketlerinin analiz döneminde aktiflerinin ortalama %6'lık gibi düşük bir kısmını kısa vadeli banka kredileriyle finanse ettikleri söylenebilir.

Uzun vadeli banka kredilerinin aktif toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2009 yılında %11, en yüksek değerin 2020 yılında %27 ve ortalama değerin %21 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Analiz döneminde genel olarak küçük ölçekli konaklama şirketlerinin aktiflerinin finansmanında uzun vadeli banka kredilerini, kısa vadeli banka kredilerine göre daha çok tercih ettikleri söylenebilir. Özellikle 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını ile birlikte 2020 yılında bu oranın analiz dönemindeki en üst seviyesine çıktığı görülmektedir. Küçük ölçekli konaklama şirketlerinin aktiflerini finanse edebilmek için salgın döneminde uzun vadeli banka kredilerine yöneldiği söylenebilir. Ayrıca salgın döneminde kısa vadeli banka kredilerinin geri ödemelerinin ertelenmesi nedeniyle uzun vadeli banka kredilerine dönüşmesinin de bu durumun ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Banka kredilerinin toplam yabancı kaynak içerisindeki payı incelendiğinde, en düşük değerin 2009 ve 2017 yılında %37, en yüksek değerin 2010 yılında %49, ortalama değerin ise %43 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu bağlamda küçük ölçekli konaklama şirketlerinin analiz döneminde yabancı kaynak içerisinde banka kredilerini genel itibarıyla tercih ettikleri söylenebilir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında bir önceki yıla göre artışa geçtiği söylenebilir.

Kısa vadeli banka kredilerinin yabancı kaynak toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2017 ve 2018 yılında %7, en yüksek değerin 2009 yılına %13 ve ortalama değerin %10 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Genel itibarıyla yabancı kaynak toplamı içinde kısa vadeli banka kredi kullanım oranının yatay bir seviyede olduğu ve az tercih edildiği görülmektedir. 2019 yılının sonunda başlayan Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında da aynı kaldığı gözlemlenmektedir.

Uzun vadeli banka kredilerinin yabancı kaynak toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2009 yılında %24, en yüksek değerin 2010, 2015 ve 2016 yılında %37 ve ortalama değerin %33 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Küçük ölçekli konaklama şirketlerinin toplam yabancı kaynaklar içerisinde uzun vadeli banka kredilerinin payının kısa vadeli banka kredisine göre daha fazla olduğu belirlenmiştir. Bir başka ifadeyle şirketlerin uzun

vadeli banka kredilerini daha sık tercih ettiği söylenebilir. Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında %35 ile bir önceki yıla göre artışa geçtiği gözlemlenmektedir.

Kısa vadeli banka kredilerinin kısa vadeli yabancı kaynaklar içindeki oranına bakıldığında, en düşük değerin 2018 yılında %12, en yüksek değerin 2014 yılında %22 ve ortalama değerin %18 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Genel olarak analiz döneminde söz konusu oranda artış ve azalışların olduğu görülmektedir. Küçük ölçekli konaklama şirketlerinin kısa vadeli yabancı kaynaklar içerisinde kısa vadeli banka kredilerini çok fazla tercih etmedikleri söylenebilir. 2019 yılının sonunda başlayan Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında çok az artışa geçtiği gözlemlenmektedir.

Uzun vadeli banka kredilerinin uzun vadeli yabancı kaynak toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2009 yılında %66, en yüksek değerin 2010 yıllarında %81 ve ortalama değerin ise %75 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Küçük ölçekli konaklama şirketlerinin uzun vadeli yabancı kaynaklar içerisinde uzun vadeli banka kredilerini çok fazla tercih ettikleri söylenebilir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrası oranın 2020 yılında da aynı kaldığı görülmektedir. Sektörün krize girmesinden dolayı kısa vadeli banka kredilerinin geri ödemelerinin ertelenmesi nedeniyle uzun vadeli banka kredilerine dönüşmesinin de bu durumun ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Tablo 5.12’de konaklama hizmet faaliyetleri alt sektöründeki orta ölçekli konaklama şirketlerinin finansal yapı ve banka kredisi kullanım oranlarına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 5.12. Orta Ölçekli Konaklama Şirketlerinin Finansal Yapı ve Banka Kredisi Kullanım Oranlarına İlişkin Bulgular

Oranlar	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Ort.
Kaldıraç Oranı	0,53	0,53	0,58	0,62	0,63	0,69	0,75	0,79	0,82	0,84	0,82	0,92	0,71
Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Kaynak Toplamına Oranı	0,25	0,27	0,27	0,28	0,24	0,29	0,32	0,31	0,29	0,32	0,34	0,37	0,30
Uzun Vadeli Yabancı Kaynakların Kaynak Toplamına Oranı	0,28	0,26	0,30	0,35	0,38	0,40	0,42	0,48	0,52	0,53	0,48	0,55	0,41
Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Toplam Yabancı Kaynaklara Oranı	0,47	0,52	0,47	0,45	0,39	0,42	0,43	0,39	0,36	0,38	0,41	0,40	0,42
Uzun Vadeli Yabancı Kaynakların Toplam Yabancı Kaynaklara Oranı	0,53	0,48	0,53	0,55	0,61	0,58	0,57	0,61	0,64	0,62	0,59	0,60	0,58
Banka Kredilerinin Aktif Toplamına Oranı	0,27	0,26	0,30	0,31	0,36	0,37	0,42	0,47	0,48	0,50	0,45	0,54	0,39
Kısa Vadeli Banka Kredilerinin Aktif Toplamına Oranı	0,04	0,05	0,05	0,05	0,04	0,05	0,06	0,05	0,05	0,05	0,06	0,07	0,05

Tablo 5.12. (devamı)

Uzun Vadeli Banka Kredilerinin Aktif Toplamına Oranı	0,23	0,21	0,25	0,25	0,31	0,33	0,36	0,42	0,44	0,45	0,40	0,47	0,34
Banka Kredilerinin Yabancı Kaynak Toplamına Oranı	0,51	0,48	0,51	0,49	0,57	0,54	0,56	0,59	0,59	0,59	0,55	0,59	0,55
Kısa Vadeli Banka Kredilerinin Yabancı Kaynak Toplamına Oranı	0,08	0,09	0,08	0,08	0,07	0,07	0,08	0,07	0,06	0,05	0,07	0,07	0,07
Uzun Vadeli Banka Kredilerinin Yabancı Kaynak Toplamına Oranı	0,43	0,39	0,43	0,41	0,50	0,47	0,48	0,53	0,54	0,54	0,48	0,51	0,48
Kısa Vadeli Banka Kredilerinin Kısa Vadeli Yabancı Kaynak Toplamına Oranı	0,17	0,17	0,18	0,18	0,18	0,16	0,18	0,17	0,16	0,15	0,17	0,19	0,17
Uzun Vadeli Banka Kredilerinin Uzun Vadeli Yabancı Kaynak Toplamına Oranı	0,82	0,81	0,82	0,74	0,82	0,81	0,85	0,87	0,84	0,86	0,83	0,86	0,83

Tablo 5.12 incelendiğinde 2009-2020 yılları arasında orta ölçekli konaklama şirketlerinin kaldıraç oranı incelendiğinde genel olarak %50'nin üzerinde gerçekleştiği ve bu bağlamda orta ölçekli konaklama şirketlerinin yabancı kaynak ağırlıklı finansmanı tercih ettikleri söylenebilir. Bu durum şirketlerin öz kaynaklarından daha çok yabancı kaynaklara yöneldiği ve finansal risklerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Orta ölçekli konaklama şirketlerinin kaldıraç etkisinden faydalanmaları pozitif bir durum gibi gözükse de finansal riski doğuran bir unsur olduğundan şirketlerin dikkat etmesi gerekmektedir. Analiz döneminde kaldıraç oranının en düşük olarak 2009 ve 2010 yılında %53, en yüksek oranın ise 2020 yılında %92 ve ortalama oranın %71 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Orta ölçekli konaklama şirketlerinin özellikle 2020 yılında ağırlıklı olarak çok yüksek düzeyde yabancı kaynaklarla finansmanı tercih ettiği görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrası ile birlikte kaldıraç oranının artışa geçtiği görülmektedir. Covid-19 etkisiyle artan ekonomik sıkıntılar orta ölçekli konaklama şirketlerini yabancı kaynaklarla finansmana yönelttiği söylenebilir.

Kısa vadeli yabancı kaynakların toplam kaynaklar oranına bakıldığında, en düşük değer 2013 yılında %24, en yüksek değer ise 2020 yılında %37, ortalama değer ise %30 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrasıyla birlikte kısa vadeli borç kullanım oranının 2020 yılında en yüksek düzeye çıktığı gözlemlenmektedir. Bu bulgu orta ölçekli konaklama şirketlerinin salgın sonrası yaşanan ekonomik sıkıntılarda özellikle çalışma sermayesi gereksinimlerini finanse etmek amacıyla kısa vadeli borç kullanımına yöneldiklerini göstermektedir.

Uzun vadeli yabancı kaynakların toplam kaynaklar oranına bakıldığında, en düşük değerin 2010 yılında %26, en yüksek değerin 2020 yılında %55 ve ortalama değerin ise %41 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Genel olarak orta ölçekli konaklama şirketlerinde uzun vadeli yabancı kaynak kullanımının kısa vadeli yabancı kaynak kullanımına göre daha yüksek olduğu söylenebilir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrasıyla birlikte 2020 yılında uzun vadeli borç kullanımının da analiz döneminin en yüksek seviyesine yükseldiği görülmektedir. Orta ölçekli konaklama şirketlerinin Covid-19 sonrası ekonomik anlamda zor durumda kalmasından dolayı uzun vadeli borç kullanımlarında bir artış olduğu söylenebilir. Bununla birlikte vadesi gelen borçların ötelenmesi neticesinde de uzun vadeli yabancı kaynak kullanımının yükseldiği düşünülmektedir.

Kısa vadeli yabancı kaynakların toplam yabancı kaynaklara oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2017 yılında %36, en yüksek değerin 2010 yılında %52 ve ortalama oranın %42 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrası kısa vadeli yabancı kaynakların toplam yabancı kaynak içindeki oranının 2020 yılında 2019 yılına göre küçük de olsa bir düşüş gösterdiği görülmektedir. Buna neden olan durumun salgının ilk yılında vadesi gelen kısa vadeli borçların ötelenmesi neticesinde uzun vadeli yabancı kaynağa dönüşmesi olduğu düşünülmektedir.

Uzun vadeli yabancı kaynakların toplam yabancı kaynaklara oranına bakıldığında, en düşük değerin 2010 yılında %48, en yüksek değerin 2017 yılında %64 ve ortalama değerin %58 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Ortalama değer açısından analiz döneminde orta ölçekli konaklama şirketlerinin uzun vadeli yabancı kaynak kullanımına ağırlık verdiği söylenebilir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını ile uzun vadeli yabancı kaynakların toplam yabancı kaynak içindeki oranının 2020 yılında 2019 yılına göre küçük de olsa bir artış gösterdiği görülmektedir. Buna neden olan durumun yukarıda da ifade edildiği üzere salgının ilk yılında vadesi gelen kısa vadeli borçların ötelenmesi neticesinde uzun vadeli yabancı kaynağa dönüşmesi olduğu düşünülmektedir.

Banka kredilerinin aktif toplamına oranı incelendiğinde, analiz döneminde banka kredilerinin kullanımının yıllar boyunca yükseldiği görülmektedir. Söz konusu oranın en düşük değeri 2010 yılında %26, en yüksek değeri 2020 yılında %54 ve ortalama değer %39 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Orta ölçekli konaklama şirketlerinin 2018 ve 2020 yıllarında aktiflerinin yarısından fazlasını banka kredileriyle finanse etmeye başladıkları da gözlemlenmektedir. Orta ölçekli konaklama şirketlerinin 2020 yılında aktiflerinin %54'ünü banka kredileriyle finanse ettikleri görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgınıyla birlikte 2019 yılında %45 olan bu oranın 2020 yılında artışa geçtiği ve analiz dönemindeki en yüksek değerine ulaştığı gözlemlenmektedir. Covid-19'un etkisiyle birlikte turizm sektörünün çok fazla daralmasıyla birlikte finansal açıdan sıkıntıya giren orta ölçekli

konaklama şirketlerinin bu dönemde finansman ihtiyaçlarını daha çok bankacılık sisteminden sağladıkları kredilerle finanse etmeye yöneldikleri söylenebilir.

Kısa vadeli banka kredilerinin aktif toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değer 2009 ve 2013 yılında %4, en yüksek değerin 2020 yılında %7 ve ortalama değerin ise %5 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında bir önceki yıla göre düşük bir artış gösterdiği görülmektedir. Bu durum orta ölçekli konaklama şirketlerinin Covid-19 etkisi sebebiyle kısa vadeli banka kredilerini salgın döneminde çalışma sermayesi gereksinimlerini karşılamak için analiz dönemindeki en yüksek seviyede tercih ettiklerini göstermektedir. Orta ölçekli konaklama şirketlerinin analiz döneminde aktiflerinin ortalama %5'lik gibi düşük bir kısmını kısa vadeli banka kredileriyle finanse ettikleri söylenebilir.

Uzun vadeli banka kredilerinin aktif toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2010 yılında %21, en yüksek değerin 2020 yılında %47 ve ortalama değerin %34 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Analiz döneminde genel olarak orta ölçekli konaklama şirketlerinin aktiflerinin finansmanında uzun vadeli banka kredilerini, kısa vadeli banka kredilerine göre daha çok tercih ettikleri söylenebilir. Özellikle 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını ile birlikte 2020 yılında bu oranın analiz dönemindeki en üst seviyesine çıktığı görülmektedir. Orta ölçekli konaklama şirketlerinin aktiflerini finanse edebilmek için salgın döneminde uzun vadeli banka kredilerine yöneldiği söylenebilir. Ayrıca salgın döneminde kısa vadeli banka kredilerinin geri ödemelerinin ertelenmesi nedeniyle uzun vadeli banka kredilerine dönüşmesinin de bu durumun ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Banka kredilerinin toplam yabancı kaynak içerisindeki payı incelendiğinde, en düşük değerin 2010 yılında %48, en yüksek değerin, 2016, 2017, 2018 ve 2020 yıllarında %59, ortalama değerin ise %55 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu bağlamda orta ölçekli konaklama şirketlerinin analiz döneminde yabancı kaynak içerisinde genel olarak banka kredilerini sıklıkla tercih ettikleri söylenebilir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında bir önceki yıla göre artışa geçtiği söylenebilir.

Kısa vadeli banka kredilerinin yabancı kaynak toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2018 yılında %5, en yüksek değerin 2010 yılına %9 ve ortalama değerin %7 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Genel itibarıyla yabancı kaynak toplamı içinde kısa vadeli banka kredi kullanım oranının yatay bir seviyede olduğu ve az tercih edildiği görülmektedir. 2019 yılının sonunda başlayan Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında da aynı kaldığı gözlemlenmektedir.

Uzun vadeli banka kredilerinin yabancı kaynak toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2010 yılında %39, en yüksek değerin 2017 ve 2018 yılında %54 ve ortalama değerin %48 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Orta ölçekli konaklama şirketlerinin toplam

yabancı kaynaklar içerisinde uzun vadeli banka kredilerinin payının kısa vadeli banka kredisine göre daha fazla olduğu belirlenmiştir. Bir başka ifadeyle şirketlerin uzun vadeli banka kredilerini daha sık tercih ettiği söylenebilir. Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında %51 ile bir önceki yıla göre artışa geçtiği gözlemlenmektedir.

Kısa vadeli banka kredilerinin kısa vadeli yabancı kaynaklar içindeki oranına bakıldığında, en düşük değerin 2018 yılında %15, en yüksek değerin 2020 yılında %19 ve ortalama değerin %17 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Genel olarak analiz döneminde söz konusu oranda artış ve azalışların olduğu görülmektedir. Orta ölçekli konaklama şirketlerinin kısa vadeli yabancı kaynaklar içerisinde kısa vadeli banka kredilerini çok fazla tercih etmedikleri söylenebilir. 2019 yılının sonunda başlayan Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında çok az artışa geçtiği gözlemlenmektedir.

Uzun vadeli banka kredilerinin uzun vadeli yabancı kaynak toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2012 yılında %74, en yüksek değerin 2016 yılında %87 ve ortalama değerin ise %83 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2016 yılında oranın yüksek olmasının sebebinin bu yılda Türkiye’de yaşanan darbe girişimi nedeniyle turizm sektörünün daralması nedeniyle orta ölçekli konaklama şirketlerinin kısa vadeli banka kredilerini ötelemeleri ve daha uzun vadede geri ödemesi olan banka kredilere yönelmesinin etkisi olduğu düşünülmektedir. 2020 yılında ise 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrası sektörün krize girmesinden dolayı kısa vadeli banka kredilerinin geri ödemelerinin ertelenmesi nedeniyle uzun vadeli banka kredilerine dönüşmesinin de bu durumun ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Tablo 5.13’te konaklama hizmet faaliyetleri alt sektöründeki büyük ölçekli konaklama şirketlerinin finansal yapı ve banka kredisini kullanım oranlarına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 5.13. Büyük Ölçekli Konaklama Şirketlerinin Finansal Yapı ve Banka Kredisini Kullanım Oranlarına İlişkin Bulgular

Oranlar	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Ort.
Kaldıraç Oranı	0,55	0,55	0,59	0,55	0,65	0,66	0,69	0,76	0,82	0,89	0,85	0,99	0,71
Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Kaynak Toplamına Oranı	0,21	0,21	0,22	0,22	0,24	0,23	0,23	0,25	0,27	0,29	0,32	0,33	0,25
Uzun Vadeli Yabancı Kaynakların Kaynak Toplamına Oranı	0,33	0,34	0,37	0,33	0,41	0,43	0,46	0,51	0,55	0,61	0,53	0,66	0,46
Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Toplam Yabancı Kaynaklara Oranı	0,39	0,39	0,37	0,40	0,37	0,35	0,33	0,33	0,33	0,32	0,37	0,33	0,36

Tablo 5.13. (devamı)

Uzun Vadeli Yabancı Kaynakların Toplam Yabancı Kaynaklara Oranı	0,61	0,61	0,63	0,60	0,63	0,65	0,67	0,67	0,67	0,68	0,63	0,67	0,64
Banka Kredilerinin Aktif Toplamına Oranı	0,29	0,31	0,34	0,33	0,41	0,42	0,48	0,52	0,58	0,61	0,55	0,69	0,46
Kısa Vadeli Banka Kredilerinin Aktif Toplamına Oranı	0,04	0,06	0,05	0,05	0,06	0,05	0,06	0,06	0,07	0,07	0,07	0,09	0,06
Uzun Vadeli Banka Kredilerinin Aktif Toplamına Oranı	0,25	0,25	0,29	0,27	0,35	0,36	0,42	0,46	0,51	0,55	0,47	0,60	0,40
Banka Kredilerinin Yabancı Kaynak Toplamına Oranı	0,53	0,56	0,57	0,59	0,63	0,63	0,69	0,69	0,71	0,69	0,64	0,70	0,64
Kısa Vadeli Banka Kredilerinin Yabancı Kaynak Toplamına Oranı	0,07	0,11	0,08	0,10	0,09	0,08	0,08	0,08	0,09	0,08	0,09	0,09	0,09
Uzun Vadeli Banka Kredilerinin Yabancı Kaynak Toplamına Oranı	0,45	0,45	0,49	0,50	0,54	0,55	0,61	0,60	0,62	0,61	0,55	0,60	0,55
Kısa Vadeli Banka Kredilerinin Kısa Vadeli Yabancı Kaynak Toplamına Oranı	0,19	0,30	0,22	0,24	0,24	0,23	0,25	0,25	0,28	0,24	0,23	0,28	0,25
Uzun Vadeli Banka Kredilerinin Uzun Vadeli Yabancı Kaynak Toplamına Oranı	0,75	0,73	0,78	0,83	0,86	0,85	0,91	0,90	0,92	0,90	0,88	0,91	0,85

Tablo 5.13 incelendiğinde 2009-2020 yılları arasında büyük ölçekli konaklama şirketlerinin kaldıraç oranı incelendiğinde genel olarak %50'nin üzerinde gerçekleştiği ve bu bağlamda büyük ölçekli konaklama şirketlerinin yabancı kaynak ağırlıklı finansmanı tercih ettikleri söylenebilir. Bu durum şirketlerin öz kaynaklarından daha çok yabancı kaynaklara yöneldiği ve finansal risklerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Büyük ölçekli konaklama şirketlerinin kaldıraç etkisinden faydalanmaları pozitif bir durum gibi gözükse de finansal riski doğuran bir unsur olduğundan şirketlerin dikkat etmesi gerekmektedir. Analiz döneminde kaldıraç oranının en düşük olarak 2009, 2010 ve 2012 yılında %55, en yüksek oranın ise 2020 yılında %99 ve ortalama oranın %71 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Büyük ölçekli konaklama şirketlerinin özellikle 2020 yılında ağırlıklı olarak çok yüksek düzeyde yabancı kaynaklarla finansmanı tercih ettiği görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrası ile birlikte kaldıraç oranının artışa geçtiği görülmektedir. Covid-19 etkisiyle artan ekonomik sıkıntılar konaklama şirketlerini yabancı kaynaklarla finansmana yönelttiği söylenebilir.

Kısa vadeli yabancı kaynakların toplam kaynaklar oranına bakıldığında, en düşük değerin 2009 ve 2010 yılında %21, en yüksek değerin ise 2020 yılında %33, ortalama değerin ise %25 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrasında birlikte kısa vadeli borç kullanım oranının 2020 yılında en yüksek düzeye çıktığı gözlemlenmektedir. Bu bulgu büyük ölçekli konaklama şirketlerinin salgın sonrası yaşanan ekonomik sıkıntılarda özellikle çalışma sermayesi gereksinimlerini finanse etmek amacıyla kısa vadeli borç kullanımına yöneldiklerini göstermektedir.

Uzun vadeli yabancı kaynakların toplam kaynaklar oranına bakıldığında, en düşük değerin 2009 ve 2012 yılında %33, en yüksek değerin 2020 yılında %66 ve ortalama değerin ise %46 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Genel olarak büyük ölçekli konaklama şirketlerinde uzun vadeli yabancı kaynak kullanımının kısa vadeli yabancı kaynak kullanımına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrasında birlikte 2020 yılında uzun vadeli borç kullanımının da analiz döneminin en yüksek seviyesine yükseldiği görülmektedir. Büyük ölçekli konaklama şirketlerinin Covid-19 sonrası ekonomik anlamda zor durumda kalmasından dolayı uzun vadeli borç kullanımlarında bir artış olduğu söylenebilir. Bununla birlikte vadesi gelen borçların ötelenmesi neticesinde de uzun vadeli yabancı kaynak kullanımının yükseldiği düşünülmektedir.

Kısa vadeli yabancı kaynakların toplam yabancı kaynaklara oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2018 yılında %32, en yüksek değerin 2012 yılında %40 ve ortalama oranın %36 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrası kısa vadeli yabancı kaynakların toplam yabancı kaynak içindeki oranının 2020 yılında 2019 yılına göre küçük de olsa bir düşüş gösterdiği görülmektedir. Buna neden olan durumun salgının ilk yılında vadesi gelen kısa vadeli borçların ötelenmesi neticesinde uzun vadeli yabancı kaynağa dönüşmesi olduğu düşünülmektedir.

Uzun vadeli yabancı kaynakların toplam yabancı kaynaklara oranına bakıldığında, en düşük değerin 2012 yılında %60, en yüksek değerin 2018 yıllarında %68 ve ortalama değerin %64 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Ortalama değer açısından analiz döneminde büyük ölçekli konaklama şirketlerinin uzun vadeli yabancı kaynak kullanımına ağırlık verdiği söylenebilir. 2015 yılında uçak krizi ile terör saldırılarının artması ve 2016 yılında yaşanan darbe girişimi sonrası sektörün olumsuz etkilenmesi sebebiyle büyük ölçekli konaklama şirketlerinin sabit gider ve maliyetlerini karşılamak için daha çok uzun vadeli yabancı kaynak kullanımına gittikleri söylenebilir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını ile uzun vadeli yabancı kaynakların toplam yabancı kaynak içindeki oranının 2020 yılında 2019 yılına göre bir artış gösterdiği görülmektedir. Buna neden olan durumun yukarıda da ifade edildiği üzere salgının ilk yılında vadesi gelen kısa vadeli borçların ötelenmesi neticesinde uzun vadeli yabancı kaynağa dönüşmesi olduğu düşünülmektedir.

Banka kredilerinin aktif toplamına oranı incelendiğinde, analiz döneminde banka kredilerinin kullanımının yıllar boyunca yükselme eğiliminde olduğu görülmektedir. Söz konusu oranın en düşük değeri 2009 yılında %29, en yüksek değeri 2020 yılında %69 ve ortalama değer %46 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Büyük ölçekli konaklama şirketlerinin 2016 yılından itibaren aktiflerinin yarısından fazlasını banka kredileriyle finanse etmeye başladıkları da gözlemlenmektedir. Büyük ölçekli konaklama şirketlerinin 2020 yılında aktiflerinin %69'unu banka kredileriyle finanse ettikleri görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgınıyla birlikte 2019 yılında %55 olan bu oranın 2020 yılında artışa geçtiği ve analiz dönemindeki en yüksek değerine ulaştığı gözlemlenmektedir. Covid-19'un etkisiyle birlikte turizm sektörünün çok fazla daralmasıyla birlikte finansal açıdan sıkıntıya giren büyük ölçekli konaklama şirketlerinin bu dönemde finansman ihtiyaçlarını daha çok bankacılık sisteminden sağladıkları kredilerle finanse etmeye yöneldikleri söylenebilir.

Kısa vadeli banka kredilerinin aktif toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2009 yılında %4, en yüksek değerin 2020 yılında %9 ve ortalama değerin ise %6 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında bir önceki yıla göre düşük bir artış gösterdiği görülmektedir. Bu durum büyük ölçekli konaklama şirketlerinin Covid-19 etkisi sebebiyle kısa vadeli banka kredilerini salgın döneminde çalışma sermayesi gereksinimlerini karşılamak için analiz dönemindeki en yüksek seviyede tercih ettiklerini göstermektedir. Büyük ölçekli konaklama şirketlerinin analiz döneminde aktiflerinin ortalama %6'lık gibi düşük bir kısmını kısa vadeli banka kredileriyle finanse ettikleri söylenebilir.

Uzun vadeli banka kredilerinin aktif toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2009 ve 2010 yılında %25, en yüksek değerin 2020 yılında %60 ve ortalama değerin %40 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Analiz döneminde genel olarak büyük ölçekli konaklama şirketlerinin aktiflerinin finansmanında uzun vadeli banka kredilerini, kısa vadeli banka kredilerine göre daha çok tercih ettikleri söylenebilir. Özellikle 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını ile birlikte 2020 yılında bu oranın analiz dönemindeki en üst seviyesine çıktığı görülmektedir. Büyük ölçekli konaklama şirketlerinin aktiflerini finanse edebilmek için salgın döneminde uzun vadeli banka kredilerine yöneldiği söylenebilir. Ayrıca salgın döneminde kısa vadeli banka kredilerinin geri ödemelerinin ertelenmesi nedeniyle uzun vadeli banka kredilerine dönüşmesinin de bu durumun ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Banka kredilerinin toplam yabancı kaynak içerisindeki payı incelendiğinde, en düşük değerin 2009 yılında %53, en yüksek değerin 2017 yılında %71, ortalama değerin ise %64 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu bağlamda büyük ölçekli konaklama şirketlerinin analiz döneminde yabancı kaynak içerisinde genel olarak banka kredilerini sıklıkla tercih ettikleri

söylenabilir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında bir önceki yıla göre bir artışa geçtiği söylenabilir.

Kısa vadeli banka kredilerinin yabancı kaynak toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2009 yılında %7, en yüksek değerin 2010 yılına %11 ve ortalama değerin %9 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Genel itibariyle yabancı kaynak toplamı içinde kısa vadeli banka kredi kullanım oranının yatay bir seviyede olduğu ve az tercih edildiği görülmektedir. 2019 yılının sonunda başlayan Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında da aynı kaldığı gözlemlenmektedir.

Uzun vadeli banka kredilerinin yabancı kaynak toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2009, 2010 yıllarında %45, en yüksek değerin 2017 yılında %62 ve ortalama değerin %55 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Büyük ölçekli konaklama şirketlerinin toplam yabancı kaynaklar içerisinde uzun vadeli banka kredilerinin payının kısa vadeli banka kredisine göre daha fazla olduğu belirlenmiştir. Bir başka ifadeyle şirketlerin uzun vadeli banka kredilerini daha sık tercih ettiği söylenabilir. Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında %60 ile bir önceki yıla göre artışa geçtiği gözlemlenmektedir.

Kısa vadeli banka kredilerinin kısa vadeli yabancı kaynaklar içindeki oranına bakıldığında, en düşük değerin 2009 yılında %19, en yüksek değerin 2010 yılında %30 ve ortalama değerin %25 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Genel olarak analiz döneminde söz konusu oranda artış ve azalışların olduğu görülmektedir. Büyük ölçekli konaklama şirketlerinin kısa vadeli yabancı kaynaklar içerisinde kısa vadeli banka kredilerini çok fazla tercih etmedikleri söylenabilir. 2019 yılının sonunda başlayan Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında artışa geçtiği gözlemlenmektedir.

Uzun vadeli banka kredilerinin uzun vadeli yabancı kaynak toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2010 yılında %73, en yüksek değerin 2017 yılında %92 ve ortalama değerin ise %85 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Büyük ölçekli konaklama şirketlerinin uzun vadeli yabancı kaynaklar içerisinde uzun vadeli banka kredilerini çok fazla tercih ettikleri söylenabilir. 2020 yılında ise 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrası sektörün krize girmesinden dolayı kısa vadeli banka kredilerinin geri ödemelerinin ertelenmesi nedeniyle uzun vadeli banka kredilerine dönüşmesinin de bu durumun ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Konaklama alt sektöründe faaliyet gösteren genel ve ölçek bazındaki konaklama şirketlerinin finansal yapı oranları incelendiğinde hem genel hem de mikro, küçük, orta ve büyük ölçekli konaklama şirketlerinin yabancı kaynaklarla finansmanı daha fazla tercih ettiği ve oranın genel itibariyle %50 üzerinde olduğu görülmektedir. Konaklama şirketlerinin yabancı kaynak kullanımı bağlamında vade yapıları incelendiğinde ise orta ve büyük ölçekli konaklama şirketlerinin daha çok uzun vadeli yabancı kaynak, mikro ve küçük ölçekli konaklama

şirketlerinin ise daha çok kısa vadeli yabancı kaynak kullanımına yöneldikleri görülmektedir. Bu bağlamda ölçek büyüdükçe uzun vadeli yabancı kaynak kullanımının arttığı söylenebilir. Konaklama şirketlerinin banka kredisi kullanımı oranları incelendiğinde, genel olarak konaklama şirketlerinin aktiflerini ortalama %46, mikro ölçekli %21, küçük ölçekli %27, orta ölçekli %39 ve büyük ölçekli konaklama şirketlerinde ise %46'sı ile aktiflerini banka kredileriyle finanse ettikleri belirlenmiştir.

Konaklama şirketlerinin aktiflerini finanse ettikleri banka kredilerinin vade yapısı incelendiğinde daha çok uzun vadeli banka kredilerini tercih ettikleri belirlenmiştir. Bu bağlamda ölçek büyüdükçe aktiflerin banka kredileriyle finanse edilme oranının arttığı görülmektedir. Konaklama şirketlerinin banka kredilerinin toplam yabancı kaynak içerisindeki payı incelendiğinde orta ve büyük ölçekli konaklama şirketlerinde bu oranın %50'den fazla olduğu görülmektedir. Mikro ve küçük ölçekli konaklama şirketlerinde ise bu oranın %50 altında kaldığı görülmektedir. Bu bağlamda orta ve büyük ölçekli konaklama şirketlerinin banka kredilerinin toplam yabancı kaynak içerisindeki payının daha yüksek olduğu, bir başka ifadeyle daha fazla banka kredilerine yöneldikleri söylenebilir. Konaklama şirketlerinin banka kredilerinin toplam yabancı kaynak içerisindeki vade yapısı incelendiğinde ise uzun vadeli banka kredilerini sıklıkla tercih ettikleri belirlenmiştir. Bu bağlamda ölçek büyüdükçe banka kredilerinin toplam yabancı kaynak içerisinde banka kredi kullanımlarının daha sıklıkla tercih edildiği söylenebilir. 2019 yılı sonunda başlayan Covid-19 salgını ile birlikte konaklama şirketlerinin finansal yapı ve banka kredileri kullanımları incelendiğinde genel bazda, küçük, orta ve büyük ölçekli konaklama şirketlerinin yabancı kaynaklarla finansmanı tercih ettiği ve banka kredilerini bu dönemlerde kullandığı gözlemlenmiştir. Mikro ölçekli konaklama şirketlerinin ise Covid-19 salgını sonrası yabancı kaynaklarla finansmanı çok fazla tercih etmediği ve yine banka kredilerini bu dönemde çok sıklıkla kullanmadıkları gözlemlenmiştir.

5.3. Borsa İstanbul'da İşlem Gören Konaklama Şirketlerine Yönelik Bulgular

Bu bölümde Borsa İstanbul'da pay senetleri işlem gören konaklama şirketlerinin 2009 – 2021 yılları arasındaki finansal yapı ve banka kredisi kullanım oranlarının ortalamaları, banka kredilerinin vade yapısı, toplam yabancı kaynaklar ve aktifler içerisindeki payı, nakdi ve gayri nakdi kredilerin yabancı para ve Türk lirası cinsinden dağılımları ve ortalama faiz maliyetlerine dair bulgulara sırasıyla yer verilmektedir.

5.3.1. Borsa İstanbul'da İşlem Gören Konaklama Şirketlerinin Finansal Yapı ve Banka Kredisi Kullanım Oranlarına İlişkin Bulgular

Bu başlık altında 2009 – 2021 yılları kapsamında BIST konaklama şirketlerinin hesaplanan finansal yapı ve banka kredisi kullanım oranlarının ortalamalarına yönelik bulgular sunulmaktadır. Tablo 5.14'te söz konusu oranlara ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 5.14. Borsa İstanbul'da İşlem Gören Konaklama Şirketlerinde Finansal Yapı ve Banka Kredisi Kullanım Oran Ortalamalarına İlişkin Bulgular

Oranlar	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Kaldıraç Oranı	0,32	0,20	0,21	0,22	0,26	0,26	0,30	0,37	0,34	0,36	0,31	0,29	0,27
Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Kaynak Toplamına Oranı	0,24	0,15	0,13	0,13	0,16	0,18	0,17	0,23	0,19	0,17	0,19	0,16	0,07
Uzun Vadeli Yabancı Kaynakların Kaynak Toplamına Oranı	0,08	0,04	0,08	0,08	0,10	0,07	0,13	0,14	0,15	0,19	0,12	0,13	0,19
Kısa Vadeli Yabancı Kaynakların Toplam Yabancı Kaynaklara Oranı	0,76	0,74	0,59	0,60	0,68	0,73	0,63	0,67	0,60	0,50	0,54	0,45	0,31
Uzun Vadeli Yabancı Kaynakların Toplam Yabancı Kaynaklara Oranı	0,24	0,26	0,41	0,40	0,32	0,27	0,37	0,33	0,40	0,50	0,46	0,55	0,69
Banka Kredilerinin Aktif Toplamı Oranı	0,12	0,07	0,09	0,05	0,13	0,12	0,15	0,21	0,12	0,08	0,09	0,05	0,13
Kısa Vadeli Banka Kredilerinin Aktif Toplamı	0,07	0,06	0,05	0,04	0,07	0,08	0,07	0,10	0,05	0,04	0,03	0,02	0,02
Uzun Vadeli Banka Kredilerinin Aktif Toplamı	0,06	0,01	0,04	0,01	0,06	0,05	0,08	0,11	0,01	0,00	0,02	0,00	0,02
Banka Kredilerinin Yabancı Kaynaklara Toplamına Oranı	0,22	0,16	0,23	0,15	0,29	0,28	0,32	0,36	0,11	0,14	0,14	0,09	0,10
Kısa Vadeli Banka Kredilerinin Yabancı Kaynak Toplamı Oranı	0,13	0,13	0,12	0,09	0,17	0,19	0,14	0,16	0,08	0,13	0,09	0,06	0,05
Uzun Vadeli Banka Kredilerinin Yabancı Kaynak Toplamı Oranı	0,09	0,03	0,12	0,06	0,12	0,09	0,18	0,20	0,03	0,01	0,06	0,03	0,05
Kısa Vadeli Banka Kredilerinin Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklara Oranı	0,17	0,16	0,17	0,15	0,28	0,29	0,30	0,27	0,09	0,18	0,13	0,11	0,17
Uzun Vadeli Banka Kredilerinin Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklara Oranı	0,22	0,00	0,23	0,09	0,21	0,20	0,27	0,33	0,05	0,01	0,42	0,05	0,06

Tablo 5.14'te 2009-2021 yılları arasında BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinin kaldıraç oran ortalamaları incelendiğinde genel olarak oranın %50 altında gerçekleştiği ve bu bağlamda BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinin daha az yabancı kaynak ağırlıklı finansmanı tercih ettikleri söylenebilir. Bu durum konaklama şirketlerinin yabancı kaynaklara daha az yöneldiğini ve finansal risklerinin de daha az olduğu göstermektedir. Analiz döneminde kaldıraç oranının en düşük olarak 2010 yılında %20, en yüksek oranın ise 2016 yılında %37 olarak gerçekleştiği görülmektedir. BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinin özellikle 2016 yılında yabancı kaynaklara yöneldiği görülmektedir. Bu durumun asıl sebebinin ise 2016 yılında yaşanan darbe girişimi sonrası konaklama şirketlerinin yabancı kaynak finansmanına daha çok ağırlık verdiği düşünülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrası ile birlikte kaldıraç oranının azalışa geçtiği görülmektedir. Covid-19 etkisiyle artan ekonomik sıkıntılar konaklama şirketlerini yabancı kaynaklarla finansmanı tercih etmediği ve farklı alternatiflere yöneldikleri söylenebilir.

Kısa vadeli yabancı kaynakların toplam kaynaklar oranına bakıldığında, en düşük değerin 2011 ve 2012 yılında %13, en yüksek değerin ise 2009 yılında %24 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrasıyla birlikte kısa vadeli borç kullanım oranının 2020 ve 2021 yıllarında düşüşe geçtiği gözlemlenmektedir. Bu bulgu konaklama şirketlerinin salgın sonrası yaşanan ekonomik sıkıntılarda özellikle çalışma sermayesi gereksinimlerini finanse etmek için kısa vadeli borç kullanımlarını tercih etmediklerini göstermektedir.

Uzun vadeli yabancı kaynakların toplam kaynaklar oranına bakıldığında, en düşük değerin 2010 yılında %4, en yüksek değerin 2018 ve 2021 yılında %19 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Genel olarak BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinde uzun vadeli yabancı kaynak kullanımının kısa vadeli yabancı kaynak kullanımına göre daha düşük olduğu görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrasıyla birlikte 2020 ve 2021 yılında uzun vadeli borç kullanımının yükseldiği görülmektedir. BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinin Covid-19 sonrası ekonomik anlamda zor durumda kalmasından dolayı uzun vadeli borç kullanımlarında bir artış olduğu söylenebilir. Bununla birlikte vadesi gelen borçların ötelenmesi neticesinde de uzun vadeli yabancı kaynak kullanımının yükseldiği düşünülmektedir.

Kısa vadeli yabancı kaynakların toplam yabancı kaynaklara oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2021 yılında %31, en yüksek değerin 2009 yılında %76 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrası kısa vadeli yabancı kaynakların toplam yabancı kaynak içindeki oranının 2020 yılında 2019 yılına göre bir düşüş gösterdiği görülmektedir. Buna neden olan durumun salgının ilk yılında vadesi gelen kısa vadeli

borçların ötelenmesi sonucunda uzun vadeli yabancı kaynağa dönüşmesi olduğu düşünülmektedir.

Uzun vadeli yabancı kaynakların toplam yabancı kaynaklara oranına bakıldığında, en düşük değerin 2009 yılında %24, en yüksek değerin 2021 yılında %69 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2021 yılı analiz döneminde BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinin uzun vadeli yabancı kaynak kullanımına ağırlık verdiği görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını ile uzun vadeli yabancı kaynakların toplam yabancı kaynak içindeki oranının 2020 ve 2021 yıllarında artış gösterdiği görülmektedir. Buna neden olan durumun yukarıda da ifade edildiği üzere salgının ilk yılında vadesi gelen kısa vadeli borçların ötelenmesi neticesinde uzun vadeli yabancı kaynağa dönüşmesi olduğu düşünülmektedir.

Banka kredilerinin aktif toplamına oranı incelendiğinde, analiz döneminde banka kredilerinin kullanımının yıllar boyunca inişli çıkışlı olduğu görülmektedir. İlgili oranın en düşük değeri 2012 ve 2020 yılında %5, en yüksek değeri 2016 yılında %21 olarak gerçekleştiği görülmektedir. BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinin özellikle en fazla 2016 yılında aktiflerinin %21'ini banka kredileriyle finanse ettikleri gözlemlenmektedir. Buna sebep olan durumun ise 2016 yılında yaşanan darbe girişimi sonrası konaklama şirketlerini banka kredilerine yönelttiği söylenebilir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgınıyla birlikte 2019 yılında %9 olan bu oranın 2020 yılında azalışa geçtiği ve 2021 yılında tekrar artışa geçtiği gözlemlenmektedir. Covid-19'un etkisiyle birlikte turizm sektörünün çok fazla daralmasıyla birlikte finansal açıdan sıkıntıya giren konaklama şirketlerinin bu dönemde finansman ihtiyaçlarını daha çok bankacılık sisteminden sağladıkları kredilerle finanse etmeye yöneldikleri söylenebilir.

Kısa vadeli banka kredilerinin aktif toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2020 ve 2021 yılında %2, en yüksek değerin 2016 yılında %10 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2016 yılında darbe girişimi sonrası BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinin kısa vadeli banka kredilerini çalışma sermayesi gereksinimlerini karşılamak için analiz dönemindeki en yüksek seviyede tercih ettiklerini göstermektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında bir önceki yıla göre düşük bir azalış gösterdiği görülmektedir. Bu durum BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinin Covid-19 etkisi sebebiyle kısa vadeli banka kredilerini salgın döneminde çalışma sermayesi gereksinimlerini karşılamak için analiz dönemindeki en düşük seviyede tercih ettiklerini göstermektedir.

Uzun vadeli banka kredilerinin aktif toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2018 ve 2020 yılında %0, en yüksek değerin 2016 yılında %11 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2016 yılında darbe girişimi sonrası BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinin uzun vadeli banka kredilerini çalışma sermayesi gereksinimlerini karşılamak için analiz

dönemindeki en yüksek seviyede tercih etiklerini göstermektedir. Analiz döneminde genel olarak BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinin aktiflerinin finansmanında uzun vadeli banka kredilerini, kısa vadeli banka kredilerine göre daha az tercih ettikleri söylenebilir. Özellikle 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını ile birlikte 2020 yılında bu oranın analiz dönemindeki en alt seviyeye indiği görülmektedir. BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinin aktiflerini finanse edebilmek için salgın döneminde uzun vadeli banka kredilerine çok az yöneldiği söylenebilir.

Banka kredilerinin toplam yabancı kaynak içerisindeki payı incelendiğinde, en düşük değerin 2020 yılında %9, en yüksek değerin 2016 yılında %36 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu bağlamda BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinin analiz döneminde yabancı kaynak içerisinde genel olarak banka kredilerini daha az tercih ettikleri söylenebilir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında bir önceki yıla göre düşük de olsa artışa geçtiği söylenebilir.

Kısa vadeli banka kredilerinin yabancı kaynak toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2021 yılında %5, en yüksek değerin 2013 yılında %17 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Genel itibarıyla yabancı kaynak toplamı içinde kısa vadeli banka kredi kullanım oranının yatay bir seviyede olduğu ve az tercih edildiği görülmektedir. 2019 yılının sonunda başlayan Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 ve 2021 yıllarında düşüşe geçtiği gözlemlenmektedir.

Uzun vadeli banka kredilerinin yabancı kaynak toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2018 yılında %1, en yüksek değerin 2016 yılında %20 olarak gerçekleştiği görülmektedir. BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinin toplam yabancı kaynaklar içerisinde uzun vadeli banka kredilerinin payının kısa vadeli banka kredisine göre daha az olduğu belirlenmiştir. Bir başka ifadeyle şirketlerin uzun vadeli banka kredilerini daha az tercih ettiği söylenebilir. Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında %3, 2021 yılında ise %5 olarak artışa geçtiği gözlemlenmektedir.

Kısa vadeli banka kredilerinin kısa vadeli yabancı kaynaklar içindeki oranına bakıldığında, en düşük değerin 2017 yılında %9, en yüksek değerin 2015 yılında %30 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Genel olarak analiz döneminde söz konusu oranda artış ve azalışların olduğu görülmektedir. 2015 yılında yaşanan uçak krizi ve terör saldırıları sonrası konaklama şirketlerinin çalışma sermayesi gereksinimlerini karşılamak kısa vadeli banka kredilerini daha çok tercih ettikleri söylenebilir. BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinin kısa vadeli yabancı kaynaklar içerisinde kısa vadeli banka kredilerini çok az tercih ettikleri söylenebilir. 2019 yılının sonunda başlayan Covid-19 salgını ile birlikte oranın 2020 yılında azalışa geçtiği gözlemlenmektedir.

Uzun vadeli banka kredilerinin uzun vadeli yabancı kaynak toplamına oranı incelendiğinde, en düşük değerin 2010 yılında %0, en yüksek değerin 2019 yılında %42 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2015 ve 2016 yıllarında oranın yüksek olmasının sebebinin bu yıllar arasında Rusya ile yaşanan uçak krizi, Türkiye’de yaşanan darbe girişimi ve terör saldırıları nedeniyle turizm sektörünün daralması nedeniyle BIST’te işlem gören konaklama şirketlerinin kısa vadeli banka kredilerini ötelemeleri ve daha uzun vadede geri ödemesi olan banka kredilere yönelmesinin etkisi olduğu düşünülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını sonrası 2020 yılında oranın düşüş gösterdiği görülmektedir. Sektörün krize girmesinden dolayı BIST’te işlem gören konaklama şirketlerinin uzun vadeli yabancı kaynaklar içerisinde uzun vadeli banka kredilerini çok tercih etmedikleri söylenebilir.

5.3.2. Borsa İstanbul’da İşlem Gören Konaklama Şirketlerinin Banka Kredilerinin Temel Karakteristiklerine İlişkin Bulgular

Bu başlık altında 2009 – 2021 yılları kapsamında BIST konaklama şirketlerinin kullandığı banka kredilerinin temel karakteristiklerine ilişkin yönelik bulgular sunulmaktadır. Tablo 5.15’te söz konusu bilgiler Borsa İstanbul’da işlem gören konaklama şirketlerinin finansal tablo dipnotlarından yararlanılarak derlenmiştir.

Tablo 5.15. Borsa İstanbul’da İşlem Gören Konaklama Şirketlerinin Banka Kredilerinin Temel Karakteristiklerine İlişkin Bulgular

	AVTUR	AYCES	KSTUR	MAALT	MARTI	MERİT	PKENT	TEKTU	ULAS
2009	YOK	YOK	YOK	7,60% faiz TL (Yapılandırılmış Kredi Spot Günlük Kredi)	Kısa Vade TL Krediler %12 faiz USD Krediler %7 - %8,5 faiz 12 ay vade Uzun USD Krediler Libor+ %3,5 faiz EURO Krediler %6,75-%7,35 faiz 60 ay ve üzeri vade	YOK	TL Spot %18,25 1 yı vade 13.6 milyon € İşletme Kredisi Euribor + 2 faiz 3 yıl vade 166,667 €	YOK	TL \$ € %5,99 - 4,5 - 9,5 faiz 25 bin - 290 bin Uzun %4,5 - 6,89 faiz 1,86 milyon USD

Tablo 5.15. (devamı)

2010	YOK	TL 7,50% faiz 1 ay vade	YOK	YOK	Kısa Vade USD Krediler % 5,43- % 6,18 faiz GBP Krediler %7,68 faiz Uzun TL Krediler % 13,19 faiz EURO Krediler %7,23- %7,86 faiz 60 ay ve üzeri vade EURO Krediler %7,23- %7,86 faiz 60 ay ve üzeri vade	YOK	TL Spot %11,40 faiz 1 yıl vade 14.8 milyon	Taksitli döviz kredi (\$) 7% faiz Kısa 1 yıl + Uzun 2 yıl vade \$	TL \$ € %5,99 - 14,24 / 4,5 -6,89 faiz 81 bin - 2 milyon Uzun %5,99 - 14,24 / 4,07 € faiz 61 bin - 205 bin TL ve €
2011	Taksitli taşıt kredisi / Vade yok / %9,96 faiz	€ 6,05% faiz 3 yıl vade Euribor + %4,25 faiz	YOK	YOK	Kısa Vade TL Krediler (İşletme Kredisi) - %16,45-%21 faiz TL Krediler (Taşıt Kredisi) - YOK USD Krediler (İşletme Kredisi) %5,94-%8,62 faiz GBP Krediler (İşletme Kredisi) 7,41% faiz 12 ay vade Uzun Vade TL Krediler (İşletme Kredisi) - 16,69% faiz TL Krediler (Taşıt Kredisi) - 14,90% faiz EURO Krediler (Yatırım Kredisi) %6,50-%8,85 faiz EURO Krediler (Taşıt Kredisi) 1% faiz 60 ay ve üzeri vade	YOK	TL Spot 10,0% faiz 1 yıl vade 12.6 milyon	YOK	TL \$ € %3,06 - 14,24 / 4,29 - 6,75 / 4,07 faiz 175 bin - 812 bin - 51 bin Uzun %10,08 - 11,88 / 4,29 - 6,75 / 4,07 faiz 37 bin - 1.6 milyon- 194 bin TL \$ €
2012	Taksitli taşıt kredisi / Vade yok / %9,96 faiz	€ 4,82% faiz 2 yıl vade Euribor + %4,25 faiz	YOK	YOK	2012 faaliyet ve dipnot verilerine ulaşamadı.	YOK	TL Spot 15,0% faiz 1 yıl vade 11 milyon	YOK	TL \$ %10,88 - 11,88 / 4,29 - 6,75 faiz 37 bin - 340 bin Uzun %4,29 - 7,00 faiz 907 bin \$

Tablo 5.15. (devamı)

2013	YOK	TL ve € %9,25 - %4,59 faiz 1 yıl vade Euribor + %4,25 faiz	YOK	YOK	Kısa Vade TL Krediler (İşletme Kredisi) %10,61- %28,03 faiz USD Krediler (İşletme Kredisi) %5,95-%7,3 faiz EURO Krediler (İşletme Kredisi) %7,05 - %7,07 faiz GBP Krediler (İşletme Kredisi) 7,14% faiz 12 ay vade Uzun USD Krediler (İşletme Kredisi) %8,31-%8,95 faiz EURO Krediler (İşletme Kredisi) 6,57% faiz 60 ay + üzeri vade	YOK	TL Spot 9,95% faiz 1 yıl vade 11 milyon	TL ve Döviz %9 - 11,5 TL faiz/ 5,4 - 5,7 USD faiz 1 yıl vade TL (3.5 milyon) ve USD (1.025 milyon)	\$ %4,25 - 4,29 faiz 2,22 milyon Uzun %4,29 - 5,00 faiz 6.1 milyon \$
2014	YOK	TL ve € %11,34 - %4,82 faiz Vade yok Euribor + %4,55 faiz	YOK	YOK	Kısa Vade TL Krediler (İşletme Kredisi) - %13,55- %28,69 faiz USD Krediler (İşletme Kredisi) %6,44-%16,84 faiz EURO Krediler (İşletme Kredisi) %6,27-%6,92 faiz GBP Krediler (İşletme Kredisi) %7,01-%7,07 faiz 12 ay vade Uzun TL Krediler (İşletme Kredisi) - 1,68% faiz USD Krediler (İşletme Kredisi) %4,96-%8,44 faiz EURO Krediler (İşletme Kredisi) 6,63% faiz 60 ay + üzeri vade	YOK	TL Spot 14,11% faiz 1 yıl vade 8.7 milyon	TL ve Döviz %10,8 - 13,36 / 4,33 - 4,70 faiz 1 yıl vade TL (6.76 milyon) ve USD (3.97 milyon)	\$ %3,70 - 4,50 faiz 7.7 milyon Uzun %4,29 - 5,94 faiz 8 milyon \$
2015	YOK	TL Kısa Vade %11,34 - %13,25 faiz Uzun Vade %11,90 - %12,25 faiz 6 yıl vade	YOK	YOK	Kısa Vade TL Krediler (İşletme Kredisi) %13,70- %25,45 faiz USD Krediler (İşletme Kredisi) %7,08-%7,88 faiz EURO Krediler (İşletme Kredisi) %6,83-%7,88 faiz GBP Krediler (İşletme Kredisi) faiz yok 12 ay vade Uzun USD Krediler (İşletme Kredisi) %5,22-%15,21 faiz EURO Krediler (İşletme Kredisi) 5,76-%8,96 faiz 60 ay + üzeri vade	YOK	TL Spot ve Eximbank Döviz Kazandırıcı Spot 1 yıl - 6 ay vade 10 milyon + 3 milyon, faiz yok	TL ve Döviz %14,80 - 18,83 / 7,59 faiz Kısa 1 yıl + Uzun 8 yıl vade 15.2 milyon ve 1.7 milyon Uzun 23.1 milyon USD 7,59% faiz	\$ %4,65 - 5,94 faiz 1,87 milyon\$ 1 yıl vade Uzun %4,95 - 5,94 faiz 7,6 milyon \$ 5 yıl+ vade

Tablo 5.15. (devamı)

2016	YOK	TL Kısa Vade 11,25% faiz Uzun Vade %11,90 - %13,45 faiz 5 yıl vade	YOK	YOK	Kısa Vade TL Krediler (İşletme Kredisi) - %15,31- %24,24 faiz EURO Krediler (İşletme Kredisi) %6,67-%8,18 faiz 12 ay vade Uzun USD Krediler (İşletme Kredisi) %5,60-%8,97 faiz EURO Krediler (İşletme Kredisi) %6,24-%8,18 faiz 60 ay + üzeri vade	YOK	1 + 1 + 6 ay vade 13.7 milyon Spot Kredi 3 milyon Döviz Kazandırıcı 3.3 milyon Borçlu Cari Hesap	TL ve Döviz %14,40 - 14,50 / 8,11 faiz Kısa 1 yıl + Uzun 8 yıl vade 37.4 milyon ve 1.8 milyon Uzun vadeli yatırım kredisi 23.1 milyon USD 8,11% faiz	\$ %4,50 - 5,94 faiz 2,8 milyon \$ 1 yıl vade Uzun %4,95 - 5,95 faiz 7.1 milyon \$ 5 yıl+ vade
2017	YOK	TL Kısa Vade 14,90% faiz Uzun Vade %11,90 - %15,90 4 yıl vade	YOK	YOK	Kısa Vade TL Krediler (İşletme Kredisi) 15,6%-17,6% faiz USD Krediler (İşletme Kredisi) - 7,18%-7,8% faiz EURO Krediler (İşletme Kredisi) 5,42%-11% faiz 12 ay vade Uzun TL Krediler (İşletme Kredisi) 15,6%-17,6% faiz EURO Krediler (İşletme Kredisi) 5,42%-11% faiz USD Krediler (İşletme Kredisi) 7,18%-7,8% faiz 60 ay + üzeri vade	YOK	TL Spot ve Eximbank Döviz Kazandırıcı 1 + 1 yıl vade 503 bin Döviz Kazandırıcı K. 19.051 milyon Spot Kredi	TL ve Döviz %16,3 / 7,8 faiz Kısa 1 yıl + Uzun 8 yıl vade 72.2 milyon ve 26.9 milyon Uzun vadeli yatırım kredisi 23.1 milyon USD 8,11% faiz	\$ %4,95 - 6,50 faiz 990 bin \$ 1 yıl vade Uzun %4,95 - 5,94 faiz 4.2 milyon \$ 5 yıl vade
2018	YOK	TL Uzun Vade %11,90- %15,90 3 yıl vade	TL ve € 4 ay vade Faiz yok	YOK	Kısa Vade TL Krediler (İşletme Kredisi) % 17,46 faiz USD Krediler (İşletme Kredisi) % 5-8 faiz 12 ay vade Uzun EURO Krediler (İşletme Kredisi) % 6-7 faiz USD Krediler (İşletme Kredisi) % 5-11 faiz 60 ay + üzeri vade	YOK	TL Spot Krediler 3x 1 yıl + 2 yıl vadeli 12 milyon	TL \$ € %12,2 - 10,7 - 8,9 faiz Kısa 1 yıl + Uzun 8 yıl vade 18,6 - 23.7 - 7.8 milyon	\$ %4,95 - 5,94 faiz 568 bin \$ 1 yıl vade Uzun %4,95 - 5,94 faiz 2.2 milyon \$ 3 yıl vade

Tablo 5.15. (devamı)

2019	YOK	TL Uzun Vade %11,90 - %15,25 faiz 3 yıl vade	YOK	YOK	Kısa Vade TL Krediler (İşletme Kredisi) %12,5 faiz USD Krediler (İşletme Kredisi) %4,99-7,62 faiz EURO Krediler (İşletme Kredisi) %5,59-8,94 faiz 12 ay vade Uzun EURO Krediler (İşletme Kredisi) % 5-9 faiz USD Krediler (İşletme Kredisi) % 5-8 faiz 60 ay + üzeri vade	YOK	1 yıl 700000 TL	TL \$ € %25,98 - 8,80 - 8,69 faiz Kısa 1 yıl + Uzun 5 yıl vade 37,6 - 21 - 7,5 milyon	TL \$ %18,48 / 4,95 - 5,94 faiz 277 bin TL - 399 bin \$ 1 yıl vade Uzun %18,48 / 5,94 faiz 403 bin - 92 bin \$ TL \$ 2 yıl vade
2020	YOK	TL Kısa Vade (Rotatif Kredi) 17,50% faiz Uzun Vade %11,90 - %17,42 faiz 2 yıl vade	YOK	YOK	Kısa Vade TL Krediler (İşletme Kredisi) % 10-15 faiz USD Krediler (İşletme Kredisi) % 7-10 faiz EURO Krediler (İşletme Kredisi) % 7-10 faiz 12 ay vade Uzun EURO Krediler (İşletme Kredisi) % 7-10 faiz USD Krediler (İşletme Kredisi) % 7-10 faiz 60 ay + üzeri vade	YOK	YOK	TL \$ € %23,90 - 8,6 - 10,2 faiz 1-5 / 5+ yıl vade 58 - 20,1 - 8.1 milyon	TL 18,48% faiz 334 bin 1 yıl vade Uzun 18,48% faiz 72 bin TL 2 yıl vade
2021	YOK	TL Uzun Vade %11,90 - %18,02 faiz 1 yıl vade	YOK	YOK	Kısa Vade TL Krediler - %7-10 faiz 12 ay vade Uzun EURO Krediler 7,5-10,99% faiz USD Krediler 2,50% faiz 60 ay + üzeri vade	YOK	YOK	TL \$ € %25,3 - 8,7 - 7,9 faiz 1-5 / 5+ yıl vade 61,4 - 21,4 - 8,7 milyon	TL 18,48% faiz 72 bin 1 yıl faiz

Tablo 5.15 incelendiğinde Borsa İstanbul'da işlem gören konaklama şirketlerinin çoğunun banka kredilerinden yararlandığı görülmektedir. Buna rağmen konaklama şirketlerinin finansal tablo dipnotları incelendiğinde banka kredilerinden hiç yararlanmayan ya da çok az yararlanan konaklama şirketlerinin de olduğu görülmektedir. Genel yıllar itibarıyla banka kredi kullanımları incelendiğinde Merit Turizm ve Yatırım İşletme A.Ş.'nin (Merit) hiç kredi kullanmadığı, Avrasya Petrol ve Turistik Tesisler Yatırımlar A.Ş. (Avtur), Kuştur Kuşadası Turizm Endüstri A.Ş (Kstur) ve Marmaris Altinyunus Turistik Tesisler A.Ş.'nin (Maalt) ise 1 ya da 2 kez banka kredilerinden yararlandıkları görülmektedir.

Bu kredilerin detayına bakıldığında Avtur'un 2011 ve 2012 yılında %9,96 faiz oranı ile Türk Lirası cinsinden taksitli taşıt kredisi, Kstur'un 2018 yılında Türk Lirası ve Euro cinsinden 4 aylık, faizsiz kredi ve Maalt konaklama şirketinin ise 2009 yılında %7,60 faiz oranı ile Türk Lirası cinsinden yapılandırılmış günlük spot kredisi kullandığı görülmektedir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan salgın sonrası Avtur, Kstur, Maalt ve Merit konaklama şirketlerinin bu yıllarda banka kredileri kullanmadığı belirlenmiştir. Altın Yunus Çeşme Turistik Tesisler A.Ş.

(Ayces) konaklama şirketinin kullanmış olduğu banka kredileri açısından 2011 – 2014 yılları arasında faiz oranları değişkenlik gösteren Türk Lirası ve Euro cinsinden kısa ve uzun vadeli krediler kullandığı görülmektedir. Ayces konaklama şirketinin Euro cinsinden kredilerde her yıl faiz oranı değişen Euribor +%4,25 faizli uzun vadeli krediler kullandığı görülmektedir. 2014 yılından sonra ise kısa vadede en düşük %11,25, en yüksek ise %17,50 ve uzun vadede en düşük %11,90, en yüksek ise %18,02 değişen faiz oranlı Türk Lirası cinsinden banka kredilerine yöneldiği görülmektedir. 2019 yılı sonunda başlayan salgın ile birlikte Ayces konaklama şirketinin %11,90–18,02 arasında değişen faizli Türk Lirası cinsinden uzun vadeli banka kredileri kullandığı görülmektedir.

Martı Otel İşletmeleri A.Ş. (Martı), Ulaşlar Turizm Yatırımlar A.Ş. (Ulas), Tek-Art İnşaat Ticaret Turizm Sanayi ve Yatırımlar A.Ş. (Tektu) ve Petrokent Turizm A.Ş. (Pkent) konaklama şirketlerinin banka kredilerinin temel karakteristik özelliklerine bakıldığında şirketlerin genel yıllar itibariyle banka kredilerini sıklıkla kullandıkları görülmektedir. Özellikle Martı ve Ulas konaklama şirketlerinin 2009-2021 yılları arasında banka kredilerinden her yıl faydalandıkları görülmektedir. Martı ve Ulas konaklama şirketlerinin genel olarak Türk Lirası, Dolar, Euro ve Pound gibi yabancı para cinsinden faiz oranları her yıl değişkenlik gösteren kısa ve uzun vadeli işletme kredileri kullandıkları belirlenmiştir. Martı ve Ulas konaklama şirketlerinin Türk Lirası cinsinden faiz oranları en düşük %3,06, en yüksek 28,69, dolar cinsinden en düşük %4,29, en yüksek %16,89, Euro cinsinden en düşük %4,07, en yüksek %10,99 ve pound cinsinden en düşük %7,01, en yüksek ise %7,68 değişen faiz oranları üzerinden banka kredisi kullandıkları görülmektedir. 2019 yılının sonunda başlayan Covid-19 salgını sonrası da Martı ve Ulas konaklama şirketlerinin kısa ve uzun vadeli Türk Lirası, Euro ve Dolar cinsinden işletme kredileri kullandıkları gözlemlenmektedir. Salgın sonrası yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle konaklama şirketlerinin günlük faaliyetlerini devam ettirebilmek için işletme kredilerini tercih ettikleri söylenebilir.

Tektu ve Pkent konaklama şirketlerinin 2009 – 2021 yılları arasında kısa ve uzun vadeli Türk Lirası, Dolar ve Euro cinsinden banka kredileri kullandıkları görülmektedir. Tektu konaklama şirketinin 2009, 2011 ve 2012, Pkent konaklama şirketinin ise 2020 ve 2021 yıllarında banka kredilerinden yararlanmadıkları belirlenmiştir. Tektu ve Pkent konaklama şirketlerinin genel olarak Türk Lirası, Dolar ve Euro cinsinden faiz oranları her yıl değişkenlik gösteren kısa ve uzun vadeli spot, döviz kazandırıcı ve yatırım kredilerinden faydalanmışlardır. Tektu ve Pkent konaklama şirketlerinin Türk lirası cinsinden faiz oranları en düşük %9–11,50 arasında, en yüksek 25,98, dolar cinsinden en düşük %4,33-4,70 arasında, en yüksek 10,70, Euro cinsinden ise en düşük %8,60, en yüksek ise %10,20 değişen faiz oranlarından yararlandıkları görülmektedir. Konaklama şirketlerinin uzun vadeli yatırım kredilerini kullanmalarındaki temel nedenin yeni otel yatırımları olduğu söylenebilir. Tektu konaklama

şirketinin 2018 yılından itibaren Euro kredileri de sıklıkla tercih ettiği görülmektedir. 2019 yılının sonunda başlayan salgın ile birlikte Tektu konaklama şirketinin banka kredileri kullanmaya devam ettiği, Pkent konaklama şirketinin ise 2019 yılından sonra banka kredisi kullanmadığı belirlenmiştir.

Genel itibariyle tablo incelendiğinde BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinin çoğunun kısa ve uzun vadede banka kredilerinden yararlandıkları görülmektedir. Konaklama şirketlerinin sırasıyla öncelikle olarak Türk Lirası, dolar, euro ve pound cinsinden kısa ve uzun vadede faiz oranları her yıl değişkenlik gösteren kredileri tercih ettikleri söylenebilir. Bu durum konaklama şirketlerinin yabancı kaynak kullanımını fazlasıyla tercih ettiğini de göstermektedir. BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinin genel itibariyle işletme kredileri ve döviz kazandırıcı kredilerden yararlandıkları belirlenmiştir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgını ile birlikte Ayses, Martı, Tektu ve Ulas konaklama şirketlerinin yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle günlük faaliyetlerini devam ettirebilmek için bu yıllar özelinde de kısa ve uzun vadede banka kredilerine yöneldikleri saptanmıştır.

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

Son yıllarda dünyada meydana gelen siyasi, ekonomik, finansal krizler ve salgın hastalıklar ülke ekonomilerini, sektörleri ve şirketleri olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Şirketlerin yaşanan kriz ve salgın hastalıklar sürecinde varlıklarını sürdürülebilir olarak devam ettirebilmeleri için finansal yapılarını devamlı olarak kontrol altında tutarak nihai amaç olan şirket değeri maksimizasyonuna ulaşmak için şekillendirmeleri gerekmektedir. 2019 yılının sonlarına doğru ortaya çıkan Covid-19 salgını küresel ölçekte ekonomide arz ve talebin daralmasına ve şirket faaliyetlerinin durma noktasına gelmesine neden olmuştur. Ekonomik sistemin daha sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi ve faaliyetlerini yürütebilmesi için sağlıklı bir finansal sisteme gereksinim duyulmaktadır. Finansal sistemin gün geçtikçe daha karmaşık bir hale gelmesi, bankaların önemini daha da arttırmaktadır. Ülke ekonomilerinin gelişiminde önemli bir yere sahip olan bankalar, fon fazlası olan birimlerden topladıkları mevduat ve fonları, fon ihtiyacı olan gerçek veya tüzel kişilere aktaran kuruluşlardır.

Finansal sistem içerisinde önemli bir yere sahip olan bankacılık sektörü reel sektörün daha rekabetçi bir hale gelmesine ve gelişmesine doğrudan etki etmektedir. Bu doğrultuda, bankacılık sektörü özellikle turizm sektöründe faaliyette bulunan şirketleri açısından da son derece önemli bir yere sahiptir. Turizm sektöründe faaliyette bulunan şirketler, talebin sürekli olarak değiştiği ve sektör içerisinde yaşamış oldukları finansman ihtiyaçlarının önemli bir bölümünü bankacılık sisteminin sunduğu finansman kaynaklarından faydalananarak çözmeye çalışmaktadır. Bu yönüyle bankacılık sistemi turizm sektöründe faaliyette bulunan şirketlerin sabit sermaye ve işletme sermayesi yatırımlarının finansmanını sağlayarak sektördeki şirketlerin büyümesine önemli katkı vermektedir. Turizm sektöründe faaliyette bulunan şirketlere önemli bir finansman kaynağı sağlama konumunda olan bankalar, yatırım ve işletme evresinde öz kaynak yetersizliği içinde olan konaklama şirketleri için de önemli bir finansman kaynağı sunmaktadır.

Bu araştırmanın iki temel amacı bulunmaktadır. Araştırmanın birinci amacı, Türk bankacılık sektörünün konaklama şirketlerine sunduğu finansman kaynaklarının tür, vade ve maliyet açısından belirlenmesidir. İkinci amacı ise sunulan finansman kaynaklarının konaklama şirketleri açısından kullanım düzeyinin analiz edilmesidir. Bu kapsamda üç farklı temelde analiz gerçekleştirilmiştir. Birinci analizde Türk bankacılık sektörün 2009–2021 yılları arasında konaklama şirketlerine yönelik nakdi ve gayri nakdi kredi kullanım düzeyleri ve takibe düşen kredi miktarları ve Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan kamu, özel, ticari ve katılım bankalarının turizm sektörüne ve konaklama şirketlerine yönelik sundukları kredi paketleri ve kredi faiz oranları incelenmiştir. Çalışmanın ikinci analizinde TCMB Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektörüne yönelik 2009–2020 yılları arasındaki sektör bilanço verilerinden

yararlanılmış ve hem genel hem de ölçek bazında şirketlerin finansal riski incelenmiş bununla birlikte finansal yapı ve banka kredisi kullanım oranları analiz edilmiştir. Çalışmanın üçüncü ve son analizinde ise Borsa İstanbul'da pay senetleri işlem gören konaklama şirketlerinin 2009–2021 yılları arasındaki finansal durum tablolarından yararlanılarak finansal yapı ve banka kredisi kullanım oranları hesaplanarak ortalamaları analiz edilmiştir. Bu analizle birlikte konaklama şirketlerinin banka kredisi kullanım düzeyi, vade yapısı, toplam yabancı kaynaklar ve aktifler içerisindeki payı, nakdi ve gayri nakdi kredilerin yabancı para ve Türk lirası cinsinden dağılımları ve ortalama faiz oranları incelenmiştir. Yine Covid-19 salgınının konaklama şirketlerinin banka kredisi kullanım düzeyine olan etkisi de değerlendirilmiştir.

Gerçekleştirilen analizler neticesinde elde edilen sonuçlar araştırma soruları kapsamında aşağıda kısaca özetlenmekte ve bu kapsamda öneriler sunulmaktadır;

1. Türk bankacılık sektörünün 2009-2021 yılları arasında Türk turizm sektöründe faaliyet gösteren konaklama şirketlerine yönelik sunduğu nakdi ve gayri nakdi kredilerin yıllar itibariyle kullanım düzeyi nedir?

Analiz neticesinde nakdi ve gayri nakdi kredi kullanım düzeylerinin yıllar itibariyle artışta olduğu ve en çok artışın nakdi krediler bağlamında gerçekleştiği belirlenmiştir. Nakdi krediler bağlamında konaklama şirketlerinin özellikle orta ve uzun vadeli kredileri, kısa vadeli nakdi kredilere göre daha sık tercih ettiği saptanmıştır. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 salgınının etkisiyle birlikte nakdi kredi kullanımının 2020 yılında %45,75 düzeyinde artışa geçtiği ve 2021 yılında ise 2019 yılına göre %120,58'lik bir artışın gerçekleştiği görülmektedir. Yine Covid-19 etkisiyle birlikte gayri nakdi kredi kullanımının 2020 yılında %33,86 düzeyinde artışa geçtiği ve 2021 yılında ise 2019 yılına göre %81,41'lik bir artışın gerçekleştiği görülmektedir. Covid-19 salgını sürecinde konaklama şirketlerinin nakdi krediler içerisinde daha çok orta ve uzun vadeli banka kredilerini tercih ettiği söylenebilir. Bu duruma sebep olan ana etken ise konaklama şirketlerinin salgın döneminde ekonomik sıkıntılardan ötürü sabit gider ve maliyetlerini karşılamak amacıyla orta ve uzun vadeli kredi olanaklarından yararlanmış oldukları söylenebilir. Bu kapsamda konaklama şirketlerinin özellikle sabit varlık ağırlıklı şirketler olması nedeniyle özellikle uzun vadeli nakdi kredileri kullanmasının normal olduğu düşünülmektedir. Elde edilen bulgular konuyla ilgili daha önce gerçekleştirilen Poyraz (2008), Karadeniz ve diğ. (2011), Met ve diğ. (2013), Karadeniz ve diğ. (2015), Karadeniz ve diğ. (2015), Karadeniz ve diğ. (2015) ve Doğan (2021) araştırmaları sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

2. Türk bankacılık sektörünün 2009-2021 yılları arasında Türk turizm sektörüne sunduğu ancak takibe düşen kredi miktarının yıllara göre gelişimi nasıl gerçekleşmiştir?

Analiz neticesinde takibe düşen kredi miktarlarının 2009 yılından 2018 yılına kadar bir artış gösterdiği ve 2009 yılındaki takipteki kredi değişim oranının %14,81 iken, 2018 yılında

%132,32 olarak gerçekleştiği belirlenmiştir. Takipteki kredi miktarının toplam nakdi kredi içindeki payının ise %8,35 olarak gerçekleştiği ve yıllar itibariyle en yüksek paya sahip olduğu yıl olarak gözlemlenmiştir. 2019 yılı sonunda Covid-19 salgını ile birlikte takipteki kredi miktarının -%17,30 ile düştüğü ve 2021 yılında tekrar %12,65 ile artışa geçtiği belirlenmiştir. 2021 yılında tekrar artışa geçmesindeki ana etkenin ise salgın döneminde getirilen düzenlemelerin kalkmasıyla konaklama şirketlerinin çalışma sermayesi ve nakit gereksinimi ile sabit gider ve maliyetlerini karşılamak amacıyla söz konusu kredilere yönelmesiyle bu oranların artışa geçtiği söylenebilir.

3. Türk bankacılık sektöründe faaliyette bulunan ticari ve katılım bankalarının, turizm sektörü içerisinde faaliyet gösteren konaklama şirketlerine yönelik sundukları finansman kaynaklarının türleri, vade yapısı ve ortalama faiz oranları nedir? Bu açıdan ticari ve katılım bankaları arasında hangi yönlerden farklılıklar bulunmaktadır?

Analiz neticesinde incelenen 24 bankadan turizm sektörü ve konaklama şirketlerine yönelik kredi paketi sunan sadece 7 bankanın olduğu belirlenmiştir. 17 bankanın ise turizm ve konaklama sektörüne özel olarak sunduğu herhangi bir kredi paketinin olmadığı tespit edilmiştir. Ticari bankaların turizm sektörüne sunduğu kredi paketlerinin daha fazla olduğu belirlenmiştir. Ticari bankalar açısından konaklama şirketlerine Türk Lirası ve döviz cinsinden turizm destek paketleri, sezona hazırlık kredileri, sektörel krediler adı altında işletme aşamasında nakit kolaylığı sağlayacak krediler sundukları belirlenmiştir. Bu kredilerin vade yapıları incelendiğinde genel olarak 36-60 ay arasında bir vade seçeneği sunulduğu ve turizm sektörünün nakit akışının olduğu dönemlerde geri ödeme kolaylığı sağladıkları belirlenmiştir. Bu kredi türlerinde bankaların ortalama faiz oranları ile ilgili bilgi vermediği de belirlenmiştir. Katılım bankalarının ise turizm destek paketlerinin yanında otel yatırım kredileri, renovasyon, yenileme gibi turizm sektörüne özel kredi paketleri sundukları belirlenmiştir. Bu kredilerin vade yapıları incelendiğinde genel olarak işletme aşaması için 60 aya kadar, yatırım kredileri için ise 84 aya kadar vade seçeneği sunduğu belirlenmiştir. Ticari ve katılım bankaları açısından karşılaştırıldığında ticari bankaların daha çok işletme aşaması dönemi için kredi sundukları, katılım bankaların ise hem işletme hem de yatırım aşamalarında sunmuş olduğu kredilerin olduğu belirlenmiştir. Yine vade açısından işletme kredilerinde genel itibariyle 36-60 ay vade, yatırım kredilerinde ise 84 aya kadar vadenin yükseldiği belirlenmiştir. Bu kredilerle ilgili de katılım bankalarının kredi paketleri içeriğinde faiz oranı bilgisine rastlanmamıştır. Turizm sektörünün ekonomik anlamda döviz kazandırıcı özelliğinin olması, ülkelerin dış ticaret ve cari açığını kapatması, yaşanan ekonomik krizlerden çıkılması konusunda turizm gelirlerinin önemli bir yere sahip olmasından dolayı turizm sektörüne ve konaklama şirketlerine kredi sunan banka sayılarının ve kredi paketlerinin çeşitliliğinin artırılması önemlidir.

4. Türk bankacılık sektöründe yer alan kamu ve özel bankaların, turizm sektörü içerisinde faaliyet gösteren konaklama şirketlerine yönelik sundukları finansman kaynaklarının türleri, vade yapısı ve ortalama faiz oranlarında ne tür farklılıklar bulunmaktadır?

Analiz neticesinde kamu ve özel bankaların turizm sektörü içerisinde faaliyet gösteren konaklama şirketlerine yönelik sundukları finansman kaynakları incelendiğinde, kamu bankalarının turizm sektörüne sunduğu kredi paketlerinin çok az olduğu belirlenmiştir. Kamu bankaları içerisinde sadece Vakıflar Bankası'nın sektöre döviz kredileri sunduğu fakat vade ve faiz oranları ile ilgili bilgi verilmediği belirlenmiştir. Özel bankalar açısından ise sektörün Türk Lirası ve döviz cinsinden turizm destek paketleri, sezona hazırlık kredileri, sektörel krediler adı altında işletme aşamasında sabit gider ve maliyetlerini karşılaması amacıyla nakit kolaylığı sağlayacak krediler sundukları belirlenmiştir. Bu kredilerin vade yapıları incelendiğinde genel olarak 36-60 ay arasında bir vade seçeneği sunduğu ve turizm sektörünün nakit akışının olduğu dönemlerde geri ödeme kolaylığı sundukları belirlenmiştir. Bu kredi türlerinde bankaların ortalama faiz oranları ile ilgili bilgi vermediği de belirlenmiştir. Özel bankaların kamu bankalarına göre daha fazla kredi paketi sunduğu ve bunların genelinde işletme aşamasında kullanılacak krediler olduğu saptanmıştır.

5. TCMB Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektöründe yer alan mikro, küçük, orta ve büyük ölçekli konaklama şirketlerinin 2009-2020 yılları arasında kullandığı finansman kaynaklarının ve banka kredilerinin kullanım düzeyi, vade yapısı, banka kredilerinin toplam yabancı kaynaklar ve aktif içerisindeki payı, nakdi ve gayri nakdi kredi dağılımı ile yabancı para ve Türk lirası cinsinden dağılımları, tasfiye durumundaki kredi miktarı nasıl gerçekleşmiştir?

Analiz neticesinde konaklama hizmeti faaliyetleri alt sektöründe nakdi kredilerin, gayri nakdi kredilere göre daha fazla tercih edildiği saptanmıştır. Nakdi krediler içerisinde genellikle uzun vadeli olanların tercih edildiği ve uzun vadede yabancı para cinsinden kredi düzeyinin çok daha fazla olduğu ve yıllara göre artarak devam ettiği belirlenmiştir. Gayri nakdi kredilerin ise 2009 yılından 2020 yılına kadar artışta olduğu ve daha çok kısa vadeli olarak Türk Lirası cinsinden kullanıldığı tespit edilmiştir. Yine yabancı para cinsinden kredi kullanımının yüksekliğinin konaklama şirketlerinin döviz kuru riskini de arttırdığı belirlenmiştir. Tasfiye olacak krediler bağlamında dalgalanmaların yaşandığı ve kısa vadede Türk Lirası cinsinden kredilerin, yabancı para cinsinden kredilere göre fazla olduğu belirlenmiştir.

Konaklama hizmeti faaliyetleri alt sektöründeki şirketlerin finansal yapı ve banka kredisi kullanım düzeyi neticesinde, sektördeki konaklama şirketlerinin genel ve ölçek ayrımı yapılmaksızın aktiflerinin büyük bir oranda yabancı kaynaklarla finanse ettiği, ölçek bazında ise orta ve büyük ölçekli konaklama şirketlerinin daha fazla yabancı kaynakla finansmanı tercih

ettiği belirlenmiştir. Bu bağlamda sektördeki konaklama şirketlerinin finansal risklerinin çok yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Konaklama şirketlerinin yabancı kaynakların vade yapısı incelendiğinde ise genel bazda, orta ve büyük ölçekli konaklama şirketlerinin daha çok uzun vadeli yabancı kaynakları kullandıkları belirlenmiştir. Mikro ve küçük ölçekli konaklama şirketlerinin ise daha çok kısa vadeli yabancı kaynakları kullandıkları belirlenmiştir. Konaklama şirketlerinin banka kredisi kullanım düzeyi neticesinde, genel bazda konaklama şirketlerinin aktiflerinin %46'sını banka kredileriyle finanse ettiği belirlenmiştir. Ölçek bazında ise şirket büyüklüğü arttıkça banka kredisi kullanımının arttığı saptanmıştır. Yine analiz süreci neticesinde genel ve ölçek bazındaki konaklama şirketlerinin aktiflerinin finansmanında daha çok uzun vadeli banka kredilerini tercih ettiği belirlenmiştir. Bu bağlamda konaklama şirketlerinin aktiflerin finansmanında kısa vadeli banka kredilerinden çok, uzun vadeli banka kredilerine yöneldikleri belirlenmiştir. Bu yönüyle turizm sektöründeki konaklama şirketlerinin duran varlık ağırlıklı olmasından dolayı bu sonuç sektör içerisinde normal olarak karşılanması söz konusudur. Yine analiz sürecinde banka kredilerinin yabancı kaynak toplamı bağlamında genel bazda, orta ve büyük ölçekli konaklama şirketlerinde yabancı kaynak toplamı içerisinde banka kredisi kullanım düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Mikro ve küçük ölçekli konaklama şirketlerinde ise yabancı kaynak toplamı içerisinde banka kredisi kullanım düzeyinin az olduğu belirlenmiştir. Yine analiz süreci neticesinde konaklama şirketlerinin yabancı kaynak toplamı içerisinde daha çok uzun vadeli banka kredilerini tercih ettikleri belirlenmiştir. Bu sonuçlar Poyraz (2008), Karadeniz ve diğ. (2011), Karadeniz ve diğ. (2015), Karadeniz ve diğ. (2015), Karadeniz ve diğ. (2015) ve Karadeniz ve diğ. (2017) çalışma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. 2019 yılının sonlarına doğru ortaya çıkan Covid-19'un etkisiyle mikro ölçekli konaklama şirketleri dışındaki tüm konaklama şirketlerinin Covid-19 ile birlikte aktiflerinin finansmanında ve yabancı kaynak toplamı içerisinde banka kredi kullanımlarının arttığı ve genel anlamda vade yapısı olarak uzun vadeli banka kredilerinin tercih edildiği saptanmıştır.

6. BIST'te pay senetleri işlem gören konaklama şirketlerinde 2009-2021 yılları arasında kullanılan finansman kaynaklarının ve banka kredilerinin kullanım düzeyi, vade yapısı, banka kredilerinin toplam yabancı kaynaklar ve aktif içerisindeki payı, nakdi ve gayri nakdi kredi dağılımı ile yabancı para ve Türk lirası cinsinden dağılımları ve ortalama faiz oranları nasıl gerçekleşmiştir?

Analiz neticesinde Borsa İstanbul'da işlem gören konaklama şirketlerinde aktiflerin ortalama 1/3'lük kısmının yabancı kaynaklarla finanse edildiği belirlenmiştir. 2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 etkisiyle birlikte yabancı kaynaklarla finansmanın daha da azalışa geçtiği belirlenmiştir. Bu yönüyle BIST konaklama şirketlerinin finansal risklerinin düşük olduğunu söylemek mümkündür. Elde edilen bu sonucun Kahiloğulları ve Karadeniz

(2015) çalışmasının bulgularıyla paralellik gösterdiği saptanmıştır. BIST konaklama şirketlerinin yabancı kaynakların vade yapısı incelendiğinde konaklama şirketlerinin daha çok kısa vadeli yabancı kaynakları kullandıkları belirlenmiştir.

2019 yılının sonunda ortaya çıkan Covid-19 etkisiyle birlikte yaşanan ekonomik sıkıntılar sonucunda Borsa İstanbul'da işlem gören konaklama şirketlerinin yine daha çok uzun vadeli yabancı kaynakları tercih ettikleri belirlenmiştir. Borsa İstanbul'da işlem gören konaklama şirketlerinin banka kredisi kullanım düzeyi neticesinde, konaklama şirketlerinin aktiflerinin %13'lük kısmının banka kredileriyle finanse ettikleri belirlenmiştir. Yine analiz kapsamında Borsa İstanbul'da işlem gören konaklama şirketlerinin aktiflerinin finansmanında kısa ve uzun vadeli banka kredileri oranlarının aynı seviyede olduğu ve aynı seviyede her ikisini de tercih ettikleri saptanmıştır. Bu bağlamda konaklama şirketlerinin aktiflerin finansmanında banka kredileri tercihlerinin çok düşük olduğu belirlenmiştir. Yine analiz süreci neticesinde Borsa İstanbul'da işlem gören konaklama şirketlerinin yabancı kaynak toplamı içerisinde hem kısa vadeli hem de uzun vadeli banka kredilerini tercih ettikleri belirlenmiştir. 2019 yılının sonlarına doğru ortaya çıkan Covid-19 etkisiyle Borsa İstanbul'da işlem gören konaklama şirketlerinin aktiflerinin finansmanında ve yabancı kaynak toplamı içerisinde banka kredi kullanımlarının azaldığı ve genel anlamda vade yapısı olarak hem kısa hem de uzun vadeli banka kredilerini tercih ettikleri saptanmıştır. Borsa İstanbul'da işlem gören konaklama şirketlerinin banka kredilerinin temel karakteristikleri neticesinde, Borsa İstanbul'da işlem gören konaklama şirketlerinin çoğunun banka kredilerinden yararlandıkları belirlenmiştir. Genel yıllar itibariyle Borsa İstanbul'da işlem gören konaklama şirketlerinin spot, işletme, döviz kazandırıcı ve yatırım kredilerinin sıklıkla kullandıkları belirlenmiştir. Bu yönüyle konaklama şirketlerinin kullanmış oldukları kredilerde ağırlık olarak sırasıyla Türk lirası, dolar, euro ve pound cinsinden tercih ettikleri belirlenmiştir. Bu bağlamda Borsa İstanbul'da işlem gören konaklama şirketlerinin kullanmış oldukları kredilerdeki faiz oranlarının yıllara göre değişkenlik göstererek bir sonraki yılda arttığı ve vade yapılarının genel olarak uzun vadeli oldukları tespit edilmiştir.

7. TCMB Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektöründeki konaklama şirketleri ile BIST konaklama şirketlerinde 2009-2020 yılları arasında kullanılan finansman kaynaklarının ve banka kredilerinin kullanım düzeyi, vade yapısı, banka kredilerinin toplam yabancı kaynaklar ve aktif içerisindeki payı, nakdi ve gayri nakdi kredi dağılımı ile yabancı para ve Türk lirası cinsinden dağılımları ve ortalama faiz oranları arasındaki farklılıklar nelerdir?

Analiz neticesinde TCMB Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektöründeki konaklama şirketlerinin yabancı kaynaklarla finansmanı tercih ettiği buna karşın BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinde ise daha çok öz kaynaklarla finansmanın tercih edildiği saptanmıştır.

Vade yapısı incelendiğinde TCMB sektör bilançolarındaki konaklama şirketlerinde daha çok uzun vadeli, BIST konaklama şirketlerinde ise daha çok kısa vadeli yabancı kaynakların tercih edildiği saptanmıştır. TCMB sektör bilançolarındaki konaklama şirketlerinin genel bazda aktiflerinin %46'sını banka kredileriyle finanse ettiği ve ölçek bazında ise şirket büyüklüğü arttıkça banka kredisi kullanımının arttığı belirlenmiştir. BIST konaklama şirketlerinin aktiflerinin %13'ünü ile banka kredileriyle finanse ettiği belirlenmiştir. Vade yapısı incelendiğinde TCMB sektör bilançolarındaki konaklama şirketlerinin daha çok uzun vadeli banka kredilerini, buna karşın BIST konaklama şirketlerinin ise hem kısa hem de uzun vadeli banka kredilerini aynı seviyede tercih ettikleri saptanmıştır.

8. Covid - 19 salgını konaklama şirketlerinin yabancı kaynak ve banka kredisi kullanım düzeylerini ne ölçüde etkilemiştir?

Analiz neticesinde 2019 yılının sonlarına doğru ortaya çıkan Covid-19 etkisiyle TCMB Konaklama Hizmeti Faaliyetleri Alt Sektöründeki genel bazda konaklama şirketlerinin yabancı kaynak kullanımının 2020 yılında %82'den %90'a yükseldiği belirlenmiştir. Ölçek bazında ise küçük, orta ve büyük ölçekli konaklama şirketlerinin yabancı kaynak kullanımının 2019 yılına göre artışa geçtiği, mikro ölçekli konaklama şirketlerinde ise azalışa geçtiği belirlenmiştir. Buna karşın BIST konaklama şirketlerinin yabancı kaynak kullanımının 2019 yılında %31 olan oranın 2020 yılında %29 ve 2021 yılında ise %27 ile kademeli olarak düştüğü belirlenmiştir. Vade yapısı incelendiğinde TCMB sektör bilançolarındaki konaklama şirketlerinde daha çok uzun vadeli, BIST konaklama şirketlerinde ise daha çok kısa vadeli yabancı kaynakların tercih edildiği saptanmıştır. 2019 yılının sonlarına doğru ortaya çıkan Covid-19 etkisiyle TCMB sektör bilançolarındaki konaklama şirketlerinin banka kredi kullanımının 2019 yılında %53 iken, 2020 yılında %60'a yükseldiği belirlenmiştir. Bir başka ifadeyle 2020 yılında TCMB sektör bilançolarındaki konaklama şirketlerinin genel bazda aktiflerinin %60'ını banka kredileriyle finanse ettiği belirlenmiştir. Ölçek bazında ise Covid-19 etkisiyle 2019 yılından 2020 yılına kadar şirket büyüklüğü arttıkça banka kredisi kullanımının arttığı belirlenmiştir. BIST konaklama şirketlerinde ise 2019 yılında %9 olan oranın 2020 yılında %5' düştüğü ve 2021 yılında tekrar %13'e yükseldiği belirlenmiştir. BIST konaklama şirketleri 2020 yılında aktiflerinin %5'ini banka kredileriyle finanse ederken, 2021 yılında bu oranın %13'e yükseldiği saptanmıştır. Vade yapısı incelendiğinde TCMB sektör bilançolarındaki konaklama şirketlerinin daha çok uzun vadeli banka kredilerini, buna karşın BIST konaklama şirketlerinin 2020 yılında daha çok kısa vadeli banka kredilerini tercih ettikleri saptanmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular neticesinde konaklama sektöründeki şirketlerin banka kredileri kullanırken vade uyumuna dikkat etmeleri, kredi kullanma sürecinde gerekli ilkelere uymalarına, finansal risklerini dengelemeye dikkat etmeleri önerilebilir. Bununla birlikte konaklama sektöründeki yeni yatırım, yenileme ve modernizasyonların uzun

vadeli banka kredileriyle finanse edilebilmesi için gerekli çalışmaların titiz ve gerçeğe uygun verilerle analiz edilerek yapılması kredilerin elde edilmesinde kolaylık sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu doğrultuda banka kredilerine anında ulaşmada, istenilen vade türü ve şartlarda kredilerin temin edilmesi mümkün olabilmektedir. 2019 yılının sonlarına doğru ortaya çıkan Covid-19 etkisiyle birlikte turizm sektöründeki konaklama şirketlerinin ekonomik anlamda sıkıntı içerisinde olduğunda genel olarak tek alternatif olarak banka kredilerine yöneldikleri belirlenmiştir. Bu durum konaklama şirketlerinin ek bir alternatiflerinin olmadığını veya tercih etmediklerini göstermektedir. Bu bağlamda konaklama sektöründeki şirketlerin finansman kaynak kullanımında uygun maliyetli alternatif finansman kaynaklarını (leasing, faktöring, barter gibi) tercih etmesi, bununla birlikte sermaye piyasalarına kote olarak uzun vadeli alternatif finansal kaynak elde etmeleri önerilebilir. Bununla birlikte konaklama şirketlerinin elde ettikleri gelirlerin para birimi ne ise o para birimi cinsinden banka kredisi kullanmalarının döviz kuru riski açısından da şirketleri finansal sıkıntı yaratmaması bağlamında önemli olduğu düşünülmektedir.

Konuyla ilgili olarak literatür incelendiğinde çalışmaların daha çok anket ve görüşme yöntemiyle finansal kaynak kullanımında banka kredilerinin tercihlerine yönelik olduğu, turizm sektöründe faaliyet gösteren konaklama şirketlerine yönelik ikincil veriler üzerinden kısıtlı çalışmanın olduğu ve bu çalışmaların genellikle son yıllarda gerçekleştirildiği tarafımızca saptanmıştır. Bu araştırma ile Türk bankacılık sektörünün konaklama şirketlerine yönelik sunduğu kredilerin vadesi ve türleri ortaya konmuş hem de TCMB sektör bilançoları ile BIST'te işlem gören konaklama şirketlerinin finansal kaynak ve banka kredi kullanımları ikincil veriler üzerinden finansal yapı analizi gerçekleştirilerek belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmada Covid-19 salgını ile birlikte konaklama şirketlerinin banka kredisi kullanım düzeylerinde bir değişiklik olup olmadığı da incelenmiştir. Araştırmada yine bankaların turizm sektörüne yönelik sundukları finansman olanakları da değerlendirilmiştir. Bu bağlamda araştırma sonucunda yukarıda araştırma sorularına verilen yanıtlar bağlamında hem turizm ve finans literatürüne, hem de bankacılık ve konaklama sektör yöneticilerine ve karar vericilere faydalı bilgiler sunacağı düşünülmektedir.

Araştırma neticesinde TCMB sektör bilançoları üzerinde gerçekleştirilen analizin süresinin 11 yıl, BIST konaklama şirketleri üzerinde gerçekleştirilen analizin ise 12 yıl ile sınırlı olması zaman açısından bir sınırlılık oluşturmaktadır. Araştırmada ayrıca Covid-19 salgını sürecinden dolayı yüz yüze görüşmenin insan sağlığını olumsuz etkileyeceği çekincesiyle anketli bir uygulamanın yapılamaması, araştırmanın belirli sayıda konaklama şirketi ile bankaların ikincil verileri üzerinden gerçekleştirilmesine neden olmuştur. Gelecek araştırmalarda konaklama şirketleri üzerinde anket kullanılarak toplanacak verilerle daha ayrıntılı araştırmaların yapılacağı düşünülmektedir. Ayrıca halka açık konaklama şirketleri üzerinde

uluslararası karşılaştırmalı olarak geniş bir şekilde banka kredisi kullanımının analizi gerçekleştirilebilir. Bununla birlikte uluslararası olarak ülkelerdeki bankacılık sistemlerinin konaklama şirketlerine yönelik sundukları finansman olanakları da karşılaştırmalı olarak incelenebilir.

KAYNAKLAR

- [1]. Acar, C. S. ve Çetiner, M. (2021). Kobilerin finansman sorunları ve çözüm önerileri. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 7(3), 23-36.
- [2]. Akay, B., Sancar, F. M., Uslu, A. ve Öztürk, B. (2015). Turizm işletmelerinin finansal sorunları ve çözüm önerileri. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 2(2), 27-33.
- [3]. Akyıldız, İ. (2019). *Finansal krizlerin banka performansına etkileri: Türk bankacılık sektöründe uygulama*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- [4]. Akyüz, K. C., Yıldırım, İ., Hamzaçebioglu, O. ve Ersen, N. (2020). İstanbul iktisadi organize sanayi bölgesinde yer alan orman ürünleri sanayi işletmelerinin finansman sorunları ve çözüm önerileri. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 21 (2), 244-250.
- [5]. Alam, S. S., Jani, M.F.M., Senik, Z.C. ve Domil, A.K.A. (2011). Assessing barriers of growth of food processing SMEs in Malaysia: A factor analysis. *International Business Research*, 4(1), 252-259.
- [6]. Al Kılıç, Ş. (2010). Uluslararası ticarete vesaik mukabili ödeme yöntemi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14 (2), 1-44.
- [7]. Alkılınç, O. ([ty]). Bankaların kredi işlemleri. *Sakarya Üniversitesi Sürekli Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi*.
- [8]. Alnus Yatırım. (2021). Mevduat. Erişim Adresi: <https://www.alnusyatirim.com/mevduat-nedir>
- [9]. Altaylı, Y. (2008). *Dış ticarete finansman teknikleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kadir Has Üniversitesi, Kayseri.
- [10]. Apak, S. ve Tay, A. (2012). Osmanlı devleti'nin 19. yüzyıldaki finansal sisteminde Osmanlı bankası'nın yeri ve faaliyetleri. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 3, 63-103.
- [11]. Arıkan M. S. ve Gökhan E. E. (2019). Süt sığırcılığı işletmelerinde finansman kaynakları ve kredi kullanım durumlarının değerlendirilmesi: Elazığ ili örneği. *Veteriner Hekimler Derneği Dergisi*, 90 (1), 43-49.
- [12]. Aslan, Ö. F. ve Erden, B. (2021). *Güncel finansal yönetim yaklaşımları*. İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- [13]. Atay, S. (2012). KOBİ'lerin Türkiye'de bankalarla yaşadığı finansal sorunlar ve çözüm önerileri. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 3(6), 1-7.
- [14]. Ataçoğlu, H. (2006). *Kredi riski takibi, sorunlu krediler ve erken uyarı sistemleri*. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- [15]. Atukalp, M. E. (2021). Türk bankacılık sisteminde sektörel bazda kredi kullanımının küresel covid-19 salgını ile ilişkisi. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(9), 850-859.
- [16]. Ayanoğlu, Y., Karapınar, A., Zaif, F., Saraçoğlu, M., Bayırlı, R., Altay, A. ve Bal, H. (2013). *Bankaların yönetimi ve denetimi*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- [17]. Aydın, N., Başar, M. ve Coşkun, M. (2005). *Finansal yönetim*. Ankara: Detay Yayıncılık.

- [18]. Aydın, N., Şen, M. ve Berk, N. (2014). *Finansal yönetim 1*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- [19]. Aydın, N., Delikanlı, İ.U., Çabukel, R., Erdal, L., Erdal, F. ve Ergeç, E.H. (2018). *Bankacılık ve sigortacılığa giriş*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- [20]. Ayriçay, Y. ve Kök, D. (2009). Kobilerin finansmanında kredi kullanım düzeyini etkileyen faktörler: Kahramanmaraş örneği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (11), 109-131.
- [21]. Badulescu, D. ve Badulescu, A. (2010). Financial constraints facing SMEs: Some theory and evidence. *Metalurgia International*, 15 (8), 169-173.
- [22]. Bağcı, H. (2013). *Ticari bankalar ile katılım bankalarının kârlılık performanslarının topsis yöntemi ile karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- [23]. Bahadır, C. (2018). *Sorunlu kredilerin yönetiminde varlık yönetim şirketlerinin rolü ve Türkiye uygulaması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Başkent Üniversitesi, Ankara.
- [24]. Balkaş, K. (2004). *Kredi kavramı ve sektör kredilerine göre Türkiye'deki belli başlı sektörlerin analizi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- [25]. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. (2022). *Bülten aylık*. 20 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık/> adresinden erişildi.
- [26]. Bekçi, İ. ve Usul, H. (2001). Göller bölgesindeki küçük ve orta boy işletmelerin finansal sorunları ve çözüm yolları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 111-125.
- [27]. Bello, C. ve Sensini, L. (2020). Financing decisions of SMEs in the hotel industry. *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences*, 10 (2):9-14.
- [28]. Benligiray, Y. ve Banar, K. (2006). *Banka ve sigorta muhasebesi*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- [29]. Beyaz, F.S. (2018). *Yiyecek içecek endüstrisinin finansal performansının analizi: Uluslararası bir karşılaştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin. [30]. Bilen, A., Karakaş, A. ve Yağmur, M. (2014). Diyarbakır'daki yerleşik konaklama işletmelerinin karşılaştığı finansal sorunlar ve çözüm önerileri. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 5 (10), 91-104.
- [31]. Borazan, A., Demir, E. ve El Yıldırım G. (2013). 209 soruda Türkiye ihracat kredi bankası A.Ş. (Eximbank). *Serka Kalkınma Ajansı*, 4-76.
- [32]. Burnukara, S. (2012). *2001 Krizi sonrası Türk bankacılık sisteminde Bddk'nın rolü ve fonksiyonu*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.
- [33]. Canbaz, M. F. ve Arifoğlu, A. (2018). Sektörel krediler ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi: Türkiye katılım bankaları örneği. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (2), 19-30.
- [34]. Ceylan, A. ve İlban, M. (2005). Otel işletmelerinin finansal sorunları: Balıkesir ilinde bir alan araştırması. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 2 (1).

- [35]. Cillov, B. (2000). *İhracatın finansmanı ve Eximbank*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- [36]. Cladera, R.C., Oliver, A.M. ve Fuster, B.P. (2021). Financial distress in the hospitality industry during the Covid-19 disaster. *Tourism management*, 1-13.
- [37]. Coşkun, A. (2008). *Katılım bankalarının bankacılık sektöründeki yeri ve önemi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- [38]. Coşkun, A. (2012). Finansman sorunlarına göre kredi kullanım oranları ve yatırımlarda kredilerin etkisi üzerine araştırma/Research About The Using Credit Rates by Level of The Financial Problems and the Effect of Credits on Investments. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(19), 445-449.
- [39]. Çamoğlu, S. M. ve Akıncı, M. (2012). Türkiye’de sektörel banka kredilerinin gelişimi: Bir zaman serisi analizi. *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 193-210.
- [40]. Çelikkol, H., Çelikkol, M. M. ve Koç, Y. D. (2015). Ticaret bankacılığında yeni bir boyut: Kobi bankacılığı ve Türkiye değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (21).
- [41]. Çetin, H. C. (2007). *Türkiye’deki küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansman sorunları ve bu sorunlara yönelik politikalar (Kredi politikaları)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- [42]. Çıfci, R. (2016). *Türk bankacılık sisteminde sorunlu krediler ve makroekonomik konjonktür*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- [43]. Çolak, S.Y. (2018). *Kobi’lerin finansman sorunlarının çözümünde bankaların yeri ve önemi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- [44]. Çora, Y. (2020). *Banka kredileri ve finansal desteklemelerle güçlendirilen kobi’lerin Türkiye’de ekonomik büyümeye etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.
- [45]. Daskalakis, N., Jarvis, R. ve Schizas, E. (2013). Financing practices and preferences for micro and small firms. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 20(1), 80-101.
- [46]. Demirci, N. (2017). İmalat sanayi sektöründe üretim ve banka kredileri ilişkisi: Türkiye için eşbütünleşme ve nedensellik analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (1), 35-61.
- [47]. Destereci, P. (2009). *Türkiye bankacılık sistemi açısından krediler ve kredi değerlendirmede kullanılan mali analiz yöntemleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Namık Kemal Üniversitesi, Tekirdağ.
- [48]. Devesa, M.J.S. ve Esteban, L.P. (2011). Spanish hotel industry: Indebtedness determinants. *Applied Economics*, 43(28), 4227-4238.
- [49]. Doğan, M. (2021). Covid-19 öncesi ve sonrası dönemlerinde tarım, sanayi ve turizm sektörleri kamu, mevduat ve katılım bankalarının kredi performanslarına etkisi. *Academic Knowledge*, 4(2), 249-266.

- [50]. Dönbak, E.R. (2006). *Türkiye’de kredi kartı sunan bankalar ile ankara ilinde yer alan turizm işletmeleri arasındaki pazarlama ortaklığının işletme performansı üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.
- [51]. Dönmez, B. ve Duran, A. (2012). *Mersin’deki seyahat ve otel işletmelerinin finansal sorunları*. 08 Ocak 2021 tarihinde www.turizmtrend.com/akademi/yayinlar/mersindeki-seyahat-ve-otel-isletmelerinin-finansal adresinden erişildi.
- [52]. Duramaz, S. (2017). Banka kaynaklarının kobi'lere ayrıcalıklı sunumu: Kredi garanti fonu ve farklı ülke uygulamaları. *Mali Çözüm*, 27 (140), 13-29.
- [53]. Dücan, E. (2016). Özel sektör yurtdışı kredilerinin reel sektöre etkisi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 8 (2), 27-43.
- [54]. Ege, İ. (2020). *Finansal yönetim 2*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- [55]. Eğilmez, M. (2016). *Kendime yazılar*. 24 Temmuz 2021 tarihinde <https://www.mahfiegilmez.com/2016/08/merkez-bankas-zorunlu-karslk-oranlarn.html> adresinden erişildi.
- [56]. Eken, M.H. ve Kale, S. (2017). Türk bankacılığında krizler ve çıkarılan dersler. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6 (5), 11-23.
- [57]. Eli, İ. (2000). *Orta vadeli krediler ve Türkiye uygulaması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- [58]. Eren, A., Ilgaz, B. ve Karapınar, A. (2021). Bankaların konaklama işletmelerine kredi tahsis kriterlerinin belirlenmesi ve bir model önerisi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23 (1), 187-206.
- [59]. Erol, M. (2010). Ekonomik kriz ve KOBİ'ler. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 5 (1) , 0-0.
- [60]. Ertaş, Y. (2015). *Kobi krediler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- [61]. Eskin, İ. (2021). Covid-19 salgını sürecinde kobi'lerin finansal görünümünün değerlendirilmesi: Denizli tekstil işletmeleri örneği. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23 (2), 571-592.
- [62]. Goh, K. T. C. (2010). Which financing model is right for hotel properties? An exploratory study of financing models highlighting the practice and effects of different financing models adopted by hotel industries in USA and Singapore. *UNLV Theses, Dissertations, Professional Papers, and Capstones*. 684.
- [63]. Göçer, İ., Mercan, M., Bölükbaş, M. (2015). Bankacılık sektörü kredilerinin istihdam ve ekonomik büyüme üzerindeki etkileri: Türkiye ekonomisi için çoklu yapısal kırılmalı eş bütünlüşme analizi. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 33 (2) , 65-84.
- [64]. Güler, O. ve Tufan, E. (2015). Yeşil bankacılık ve yeşil krediler: Antalya'daki 4-5 yıldızlı otel işletmelerinin bakış açıları üzerine bir araştırma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 26 (1), 80-96.
- [65]. Gülhan, Ü. (2009). *Bankacılık sektöründe karlılığı etkileyen faktörler: Türk bankacılık sektörüne yönelik bir uygulama*. Yayınlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

- [66]. Gümüş, S. (2015). *Bankacılıkta müşteri ilişkileri yönetimi*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- [67]. Günlük, M. ve Çeken, G. (2003). Finansal kiralama (Leasing) ve turizm işletmelerinde uygulanması (The Application of Leasing In Tourism Industry). *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5, 1-2, 123-133.
- [68]. Horasan, İ. (2010). *Bankacılık sektöründe kredilendirmede uygulanan finansal analiz teknikleri ve basel II kriterlerinin karşılaştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- [69]. Hyz, A. (2011). Small and medium enterprises (SMEs) in greece – barriers in access to banking services: an empirical investigation. *International Journal of Business and Social Science*, 2 (2), 161-165.
- [70]. Investopedia (2019). *Banking*. 8 Kasım 2019 tarihinde www.investopedia.com/articles/07/banking.asp adresinden erişildi.
- [71]. İşler, A.U. (2015). *Bankacılık sektöründe internet bankacılığı ve mobil bankacılık uygulamalarının e-hizmet kalitesinin kullanıcıları tarafından değerlendirilmesi: Kuveyt Türk örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Karabük Üniversitesi, Karabük.
- [72]. Kalaycı, Ş. ve Çelik, Ş. (2008). Basel II bağlamında KOBİ'lerin finansman sorunları: Tekstil sektöründe bir uygulama. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 45 (521).
- [73]. Kalkan, M. (2010). *Türkiye’de Kobi’lerin finansman olanakları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- [74]. Kandır, S.Y., Karadeniz, E., Özmen, M. ve Önal, Y. B. (2008). Turizm sektöründe büyüme göstergelerinin turizm işletmelerinin finansal performansına etkisinin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (1): 211-237.
- [75]. Karadeniz, E., İskenderoğlu, Ö., Kandır, S. Y. ve Önal, Y. B., (2011). Türkiye Cumhuriyet merkez bankası sektör bilançoları yardımıyla oteller ve lokantalar sektörünün finansman kararlarının incelenmesi. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 8(1), 17-28.
- [76]. Karadeniz, E., Kandır, S.Y., İskenderoğlu, Ö. ve Önal, Y.B. (2011). Firm size and capital structure decisions: Evidence from Turkish lodging companies. *International Journal of Economics and Financial Issues*, Econjournals, vol. 1(1), p. 1-11.
- [77]. Karadeniz, E. (2012). İstanbul menkul kıymetler borsasında işlem gören turizm şirketlerinin işletme, finansal ve toplam risk düzeylerinin kaldıraç analiziyle değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17 (1), 309-324.
- [78]. Karadeniz, E. ve Kahiloğulları, S. (2014). Akdeniz bölgesi’nde faaliyet gösteren beş yıldızlı otel işletmelerinde finansal analiz tekniklerinin kullanımı. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9 (1), 73-90.
- [79]. Karadeniz, E., İskenderoğlu, Ö., Beyazgül, M. ve Zencir, B. (2015). Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri alt sektöründeki küçük, orta ve büyük ölçekli işletmelerin banka kredisi kullanım düzeyinin analizi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 17 (1) , 57-74.
- [80]. Karadeniz, E., Unur, K., Köşker, H. ve Zencir, B. (2015). Van ilinde faaliyet gösteren kobi statüsündeki konaklama ve seyahat işletmelerinin finansal sorunlarının analizi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24 (1), 85-98.

- [81]. Karadeniz, E., İskenderoğlu, Ö., Koşan, L. ve Zencir, B. (2015). Mersin ilinde faaliyet gösteren 3-4-5 yıldızlı otel işletmeleri ve a grubu seyahat acentalarının basel II kriterlerine uyum sürecinin analizi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (65), 1-26.
- [82]. Karadeniz, E. ve Kahiloğulları, S. (2015). Halka açık konaklama şirketlerinin finansal yapılarının analizi: Uluslararası bir karşılaştırma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 531-548.
- [83]. Karadeniz, E., Dalak, S., Beyazgül, M. ve Günay, F. (2016). Konaklama ve yiyecek hizmetleri alt sektöründeki küçük, orta ve büyük ölçekli işletmelerin finansal performansının karşılaştırmalı tablolar tekniği ile incelenmesi. *Muhasebe Bilim Dergisi*, 18 (3), 631-657.
- [84]. Karadeniz, E. (2017). Halka açık konaklama işletmelerinin nakit akış profillerinin analizi: Uluslararası bir karşılaştırma. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 14 (3), 167-185.
- [85]. Karadeniz, E. ve Beyaz, F. S. (2018). Yiyecek içecek endüstrisinin finansal performansının Analizi: Türkiye ve avrupa ülkeleri karşılaştırması. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 15 (3), 639-656.
- [86]. Karadeniz, E., Koşan, L., Geçgin, E. (2018). Kobi kapsamındaki otel işletmelerinin finansal sorunları: Kars ve Erzurum illerinde bir araştırma. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 15 (2), 302-319.
- [87]. Karaman, A.C. (2021). *Türk bankacılık sektöründe internet bankacılığının banka karlılığı üzerindeki etkisinin irdelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul.
- [88]. Karamustafa, C. (2013). *Türk bankacılık sektöründe sorunlu kredilerin analizi ve uygulamaya yönelik politika önerileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Galatasaray Üniversitesi, İstanbul.
- [89]. Kartal, M.T. (2018). Bankaların finans sektöründeki önemi. *Finansal İktisat*, 5-27.
- [90]. Karapınar, A. ve Zaif, F.A. (2018). *Finansal analiz – Uluslararası finansal raporlama standartları ile uyumlu*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- [91]. Kırbaşı M. ve Güzveli, N. (2010). *Bankacılığa Giriş*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- [92]. Koç, Serhat (2019). *Türkiye’de bankacılık sisteminin gelişimi: Bankacılık sisteminde kaynak yönetimi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yalova Üniversitesi, Yalova.
- [93]. Korkmaz, S. (2018). *Alternatif finansman araçlarının (faktöring, leasing, forfaiting) banka kredileriyle karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Okan Üniversitesi, İstanbul.
- [94]. Koşan, L. ve Karadeniz, E. (2014). Konaklama ve yiyecek hizmetleri alt sektörünün finansal performansının dupont finansal analiz sistemi kullanılarak incelenmesi. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 11 (2).
- [95]. Kozan, M. M. (2007). *Türkiye’de finansal sektörün reel sektöre fon yaratma gücü ve finansal fon akımları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- [96]. Kuntalp, E. ve Omağ, M. (2006). *Banka ve sigorta hukuku*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını.

- [97]. Kurtlar, M. (2021). Ulaştırma-depolama sektörünün oran analizi: Türkiye Cumhuriyet merkez bankası sektör bilançoları üzerine bir araştırma. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (1), 21-30.
- [98]. Kutlar, A. ve Torun, P. (2013). Diyarbakır'da faaliyet gösteren KOBİ'lerin profil yapısı ve karşılaştıkları sorunlara yönelik çözüm önerileri. *Sakarya İktisat Dergisi*, 2(2), 27-42.
- [99]. Kutlu, H.A. ve Demirci, N.S. (2007). KOBİ'lerin finansal sorunları ve çözüm önerileri. 4. KOBİ'ler ve Verimlilik Kongresi, İstanbul Kültür Üniversitesi, 7-8 Aralık 2007, 187-198.
- [100]. Kutlu, A. (2018). KOBİ'lerin kredi taleplerinin değerlendirilmesi ve adıyaman il merkezinde bir bankanın KOBİ'lere vermiş olduğu kredilerin etkinliğinin araştırılması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Adıyaman Üniversitesi, Adıyaman.
- [101]. Küçükaltan, K., ve Eskin, İ. (2008). Türkiye'deki otel işletmelerine bir finansman modeli olarak teşvikler. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (2), 158-172.
- [102]. Lampert, T. (2019). A brief history of banks. 1.
- [103]. Liesz, T.J. (2008). Ratio analysis featuring the dupont method: An overlooked topic in the finance module of small business management and entrepreneurship courses. *Small Business Institute Journal*, Volume 1, 17-33.
- [104]. Met, Ö., Özdemir, İ. ve Erdem, B. (2013). Otel sektöründe yenileme yatırımlarının finansmanı: Marmaris'te bir araştırma. *Sosyoekonomi*, 19 (19).
- [105]. Murphy, P. E. (1985). *Tourism a community approach*. New York-London: Methuen.
- [106]. Neuendorf, K. A. ve Kumar, A. (2016). Content analysis. *The International Encyclopedia of Political Communication*, 1-10.
- [107]. Önal, Y. B., Karadeniz, E. ve Koşan, L. (2006). Finansal analiz tekniklerinin otel işletmelerinde stratejik yönetim aracı olarak kullanımına ilişkin teorik bir değerlendirme. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 2(2), 16-25.
- [108]. Özcan, M.H. (2010). *İşletmelerde alınan finansal kararların yatırımcı davranışları üzerindeki etkilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- [109]. Özbilgili, C. (2014). *Türkiye'de küçük esnaf ve sanatkârın kredi kullanımı ve ödeme gücü: TESKOMB örneği*. Yayınlanmamış doktora tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- [110]. Özker, N. A. (2008). Gelişmekte olan ülkelerde (tercihli) kredi politikalarında yapısal uyum ve sektörel gelişme. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, s. 124-141.
- [111]. Poyraz, E. (2008). Büyük ölçekli otel işletmelerinin orta ve uzun vadeli fon temini sorunu ve sermaye piyasalarına açılma eğilimin analizi için yönetici tutumlarının araştırılması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi (MUFAD)*, 37: 142-157.
- [112]. Raymond S. Schmidgall ve Agnes L. DeFranco (2004). Ratio analysis: Financial benchmarks for the club industry. *The Journal of Hospitality Financial Management*, 12:1, 1-14.
- [113]. Sakarya, Ş. (2008). Turizm işletmelerinin finansman sorunlarının çözümünde IMKB'nin rolü: IMKB turizm sektörü üzerine bir inceleme. *Akademik Bakış Sosyal Bilimler E – Dergisi*, (14), s. 1-12.

- [114]. Sanjeev, G. M., Gupta, K., ve Bandyopadhyay, R. (2012). Financial challenges in the Indian hospitality industry. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 4(2), 163-173.
- [115]. Sarıkale, H. (2016). *Finansal analiz sürecindeki bilanço ve gelir tablosu düzeltmelerinin oranlara etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- [116]. Semerci, A. (2021). Tarım işletmelerinde tarımsal kredi kullanım durumunun analizi. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 8 (2), 396-410.
- [117]. Sever, E. ve Han, V. (2015). Türkiye’de reel kesim ile bankacılık kesimi arasındaki ilişkinin analizi: Sektörel bir yaklaşım. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7 (2), 1-9.
- [118]. Smith, S. L.J. (1988). Defining tourism a supply-side view. *Annals of Tourism Research*, Volume 15, Issue 2, 179-190.
- [119]. Sümer, G. (2013). *Türk vergi sistemi açısından bankaların ödev ve yükümlülükleri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- [120]. Sümer, G. (2016). Türk bankacılık sektörünün tarihsel gelişimi ve ab bankacılık sektörü ile karşılaştırılması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18 (2), 485-508.
- [121]. Şahin, A. (2021). Türk ticaret sektörünün 2009-2019 dönemi mali yapı analizi. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 21 (63), 61-82.
- [122]. Şenel, S. A. (2007). Turizm sektöründe yatırım kararları. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2007 (1), 1-12.
- [123]. Şenel, C. (2020). Banka kredileri ve Türk bankacılık sektöründe kredilerin uluslararası karşılaştırmalı analizi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 810-825.
- [124]. Şen L.M., Zengin, B. ve Yusubov, F. (2013). Otel işletmelerinde finansal analizlere ilişkin bir örnek olay incelemesi. *İşletme Bilim Dergisi*, 3 (2), 65-85.
- [125]. Şenol, S. (2020). Bankacılık sektörü gelişimi. *Alternatif Bank*, 2-16.
- [126]. Taşçı, S. Z. (2017). *Türkiye'deki kobilerin 2010-2016 yılları arasında banka kredileri kullanımının diğer finansman yöntemleri ile karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul.
- [127]. T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı. (2020). *Bankalar Sektör Araştırma Raporu*.
- [128]. Tetik, N. ve Dünder, M. (2014). Geleneksel bankacılık sistemine alternatif olarak faizsiz Bankacılık sistemi. *Reforma*, 1 (61) , 42-50.
- [129]. Torlak, Ö. ve Uçkun, N. (2005). Eskişehir'deki KOBİ'lerin pazarlama ve finansman sorunları ara kesiti. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 199-215.
- [130]. Tuğcu, C.T. ve Erdem, E. (2018). *Bankalarda kredi yönetimi*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- [131]. Tunalı, H. (2010). *Finansal piyasalar ve kurumlar*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.

- [132]. Turgut, A. ve Ertay, H. (2016). Bankacılık sektörünün ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: Türkiye üzerine nedensellik analizi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(4), 114-128.
- [133]. Türk Eximbank. (2021). *Krediler*. 5 Aralık 2021 tarihinde <https://www.eximbank.gov.tr/tr/urun-ve-hizmetlerimiz/krediler#doviz-kazandırıcı-hizmetler-kapsam%C4%B1ndaki-krediler> adresinden erişildi.
- [134]. türkiye bankalar birliği, (2008). 50. yılında türkiye bankalar birliği ve türkiye’de bankacılık sistemi “1958-2007”. *Türkiye Bankalar Birliği Dergisi*, 1-270.
- [135]. Türkiye Bankalar Birliği, (2012). Türkiye’de bankacılık sektörü, piyasa yapısı, firma davranışları ve rekabet analizi. *Türkiye Bankalar Birliği Dergisi*, 3-200.
- [136]. Türkoğlu, P. (2008). *KOBİ’lerin finansman sorunları ve bankaların KOBİ’lere yaklaşımı: Isparta alan araştırması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- [137]. Uğuz, Ö. (2018). *Bankalarda insan kaynakları yönetimi uygulamalarına ilişkin çalışan algıları ve bir uygulama*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- [138]. UNWTO World Tourism Barometer and Statistical Annex, 18(7), December, 2020.
- [139]. Usuç, C. (2016). *Temel kredi bilgileri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- [140]. Uygurtürk, H. ve Çetinkaya, C. (2019). Safranbolu ilçesindeki konaklama işletmelerinin finansal sorunları üzerine bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*. 22 (2), 758-773.
- [141]. Voyvoda, E. ve Yeldan, E. A. (2020). *COVID-19 salgınının Türkiye ekonomisi üzerine etkileri ve politika alternatiflerinin makroekonomik genel denge analizi*. 25 Temmuz 2020 tarihinde Wordpress:https://yeldane.files.wordpress.com/2020/05/covid_voyvodayeldan_v2_31mayisdf adresinden erişildi.
- [142]. Yağcılar, G.G. (2010). *Türk bankacılık sektörünün rekabet yapısının analizi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- [143]. Yalçın, İ. (2006). *Türkiye’de küçük ve orta boy işletmelerin sorunları çerçevesinde finansman sorunu ve çözümüne katkı olarak kredi garanti fonları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- [144]. Yalta, A. Y. (2020). Para teorisi ve politikası ders notları. *Türkiye Bilimler Akademisi Açık Ders Malzemeleri Projesi*.
- [145]. Yararer, A. B. (1986). *Kaydi Paranın İktisadi Açısından İncelenmesi*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- [146]. Yetiz, F. (2016). Bankacılığın doğuşu ve Türk bankacılık sistemi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9 (2), 107.
- [147]. Yetiz, F. ve Ilgaz, B. (2021). Küçük ve orta ölçekli otel işletmelerinin banka kredi limitlerinin revizesinde kredi tahsis ön değerlendirme kriterlerinin önemi: AHP analizi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 1509-1524.

- [148]. Yetiz, F., Süsay, A. ve Ergin, Ü. A. (2022). Otel-restoran kredileri ile BIST turizm endeksinin psikolojik ve ekonomik yansımaları: Türkiye örneği. *Journal of Economic Policy Researches*, 9 (1), 187-204.
- [149]. Yıldırım, İ. ve Karayılan, D. (2019). Kuruluş aşamasında girişimcilerin sermaye kullanım düzeyleri: Gaziantep ili örneği. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 21 (37), 142-156.
- [150]. Yılmaz, H. (2007). Turizm Sektörü KOBİ'lerinin finansman sorunlarının diğer sektörlerle karşılaştırmalı analizi: Bodrum örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 33, 162-170.
- [151]. Yılmaz, G. H. (2016). Küçük ve orta ölçekli işletmelerin kredi sorunları üzerine Muğla ilinde yapılan bir araştırma. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 17 (36), 67-82.
- [152]. Yusubov, F. (2015). *Turizm işletmelerinde finansal analiz ve performans değerlendirmesi (Borsa İstanbul Üzerinde Araştırma)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- [153]. Yüksel, A. (2011). *Türkiye'de KOBİ'lerin banka kredilerine erişimi*. Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Ankara.
- [154]. Yörük, N. (2001). KOBİ'lerin kredi yoluyla finansmanında karşılaştıkları sorunlar ve Tokat ilinde bir uygulama. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 1 (1-2), 187-204.
- [155]. Zencir, B. (2014). *Mersin'de faaliyet gösteren turizm işletmelerinin basen II kriterlerine uyum sürecinin analizi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı :

Doğum Tarihi :

E-mail :

Öğrenim Durumu : Lisans

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Turizm İşletmeciliği	Mersin Üniversitesi	2018
Yüksek Lisans	Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı	Mersin Üniversitesi	Devam ediyor
Doktora			

Görevler :

Görev Ünvanı	Görev Yeri	Yıl

ESERLER (Makaleler ve Bildiriler)

- 1.
- 2.
- 3.